MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

10 AASTAT

SEITSMEKÜMNE TEINE NUMBER : MÄRTS 2018

HIND 2€

9 772346 662013

#72 : ARMASTUS

JUHTKIRI

SUURTE SÕNADE LÕKS

EV100 raames tegi ETV saate „Suud puhtaks” neist välismaalastest, kes on sündinud ja kasvanud maailma eri paigus, kuid valinud oma püsivaks koduks meie armsa Eesti. Soovitan seda täiesti siiralt, väga helge ja sümpaatne saade, sobib küllap ka neile, kes muidu seda formaati erinevatel põhjustel vaadata ei suuda.

Eestlane naerab enda üle vist üldse üsna hea meelega, ikka kuuleme rahvusstereotüüpidele tuginevat huumorit ja muheleme. Saateski räägiti anekdootlikke juhtumusi eestlaste aegluse kõrval ka meie vähesõnalisusest, näiteks sellest, kuidas eestlase ülim kiitus võib olla „eriti normaalne” või „pole paha”. Ka **Rein Raud** tõi Postimehes („Võime enese üle naerda on tugevuse tunnus”, 22.02.2018) muu hulgas ühe sellise rahvusstereotüüpse anekdoodi: „Eestlane armastas oma naist nii väga, et oleks seda talle peaaegu öelnud.” Iseenesestmõistetavalt ei ole säärased rahvusstereotüübid kunagi kaugelt 100% tõsi, risti vastupidiseidki isendeid on küllalt, aga midagi nagu on ka, kusagilt peavad need ju tulema.

Meie keelele ei ole iseäranis omane näiteks see, mida näeme inglise keele puhul, kus „love” on üldiselt sootuks universaalsemalt ja vabamalt kasutatav kui meie „armastama”. Kusjuures, mõtlemise ümberlülitus tabab meid kõiki küllap kohe, kui läheme üle inglise keelele. Nii võime samuti ise neid *love*'e pilduda: „Don't you just *love* this?”, „I absolutely *love* this song!” jne. Ehkki võimalus säärasteks konstruktsioonideks on eesti keeleski olemas (*ma armastan muusikat*, *ma armastan seda raamatut* jne), ei ole see vist küll nõnda laialt kasutuses, pigem väljendume ikka reserveeritumalt, need raamatud ja laulud ikka *meeldivad* meile, olgu või *väga*.

Kui võtame eelduseks, et inimese kodu on keeles, võiks öeldust järeldada kaht üsna erinevat asja sõltuvalt ilmselt sellest, kuidas me tahame endast mõelda. Ühelt poolt võib see tähendada, et me olemegi siin kivisel kamaral keskmisest tuimemad, või palju optimistlikumalt seda, et meie keeles kaaluvad sõnad rohkem. Suurte sõnade väljaütlemine ja ka vastuvõtmine võib osutuda siin raskeks, sest me ei ole harjunud neid ütlema, me ei ole harjunud neid kuulma, me ei *pillu* neid. Ja mulle tegelikult meeldib see, et me ei ole neid ära kulutanud, et me saame neid ikka veel tõsiselt võtta, nad *tähendavad* midagi. Sest armastus on ju tõsine asi, mitte niisama pildumiseks, ka jutu sees.

Jah, ma olen idealist. Nõnda on mind teiste inimeste puhul suuresõnalisus, eriti tutvuse või suhte varases staadiumis, ikka skeptiliseks teinud, alarmeerinud. Ega ma tegelikult muidugi ei tea, kas see on sellepärast, et ma olen eestlane, võib-olla mängib siin hoopis rolli mu tähtkuju, mu lapsepõlv või jumal teab mis. Võib-olla olen sotsiaalselt ebaküps. Või ikkagi lihtsalt küünik. Sest ma isegi ei ole võimeline väga suuri sõnu *kuuldavale tooma*. Kusjuures, tunne, et ei ole võimeline, on lausa füüsiline. Seega, isegi kui ma tahan moodustada suuri sõnu, võib juhtuda, et nad *jäävad mulle kurku kinni*… Mitmed laused mu elus ongi nõnda pooleli jäänud. Aga ikkagi ei näe ma seda puudusena, vähemasti mitte kuigi suurena. Säärast *stereotüüpset eestlust* hindan ma ka teistes inimestes (kes mõistagi ei pea selleks rahvuselt eestlased olema) ja arvan tõsimeeli, et parem on neid suuri tundeid tegudega näidata kui laduda need välja, kus teisel on veel lisaks kõigele kohustus nendega tegeleda: näe, palun, siin on sulle kolm sõna, mis sa nüüd teed nendega?

Foto: Priit Mürk

Artiklis „Armastus ja õnn eestlase maailmapildis” (Keel ja Kirjandus, 2003, nr 11) kirjutab **Asta Õim**, et oleme unustanud sõna „arm” esialgse tähenduse, mis oli „komps, pamp, (kaasaskantav) varanatuke”. Sealt edasi nihkus tähendus armu- ja almuse andmisele ning kaasatundmisele (kust küllap ka sõna „armulik”). Küllalt on räägitud ka talurahva keelepruugi *praktilisusest*, nimelt ei ole abstraktsete mõistete väljendamine *meile* üldse kuigi kaua omane olnud. Nii on see tänapäeva suur abstraktne olnud maarahva keeles ikka midagi konkreetsemat ja praktilisemat, kas omandi puudumisele või edasiandmisele, haletsuselegi viitav. Aga keel muidugi muutub ka.

Ja nõnda tegimegi terve lehenumbri sellest suurest sõnast, autorid kõik eestlased reas. Võib-olla on kirjutada lihtsam kui rääkida. Või ei olegi kõik eestlased nii stereotüüpsed kui mina.

Maia Tammjärv, kirjandus- ja uudistetoimetaja

Esikaanel Sirje Runge. Foto: Toomas Volkmann

TOIMETUS

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	elustiili- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Piret Karro	keskkonna- ja kultuuritoimetaja	piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja uudistetoimetaja	maia@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Kertu Viira	müügi- ja reklaamijuht	kertu@muurileht.ee

Makett/kujundus Madis Katz
Illustraatorid Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Lilian Hiob, Vahram Muradyan
Fotograafid Aleksander Kelpman, Priit Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel, Janis Kokk

KOLLEEGIUM: GUSTAV KALM, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, ELLEN MURULA, SILLE PIHLAK, BERK VAHER, KEIU VIRRO

VÄLJAANDJA: SA KULTUURILEHT

TOETAJAD: KULTUURIMINISTEERIUM, TARTU LINN

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: *uudised@muurileht.ee*

Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Müürilehele pakke saates palume märkida adressaadiks kindlasti „Müürileht”.

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustratsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht püsilepinguga 1.80 € eest kuus: *tellimine.ee/myyrileht*

Reklaami Müürilehes: *muurileht.ee/reklaam*

JÄLGI MEID

· · · @Muurileht

SISUKORD

ARMASTUS

PERSOON

Intervjuu Sirje Rungega – *Helen Tammemäe* [6–8]

TEOORIA

Kehakeemiast ja hormoonidest – *Andres Maimik* [10–12]

Armastuse valem – *Tõnu Viik* [14–15]

Armastusest süsteemiteoreetiliselt – *Katri Lamesoo* [16–17]

Kaks lähisuhte mudelit – *Piret Põldver* [25]

Kristlik armastus – *Tauri Tölpt* [38–39]

PRAKTIKA

Polüsuhted – *Kadri Sikk* [13]

Suurbritannia üksindusministrist – *Eret Talviste* [19]

Reportaaž erootikapoodidest – *Maia Tammjärv ja Mariliis Mõttus* [20–21]

Vabadusest mitte saada lapsi – *Sanna Kartau* [22]

„Valitud perekonnad" – *Raili Uibo* [23]

Enesearmastusest – *Reena Purret* [26–27]

Iseolemise kunst – *Laura-Marleene Jefimov* [27]

Kontoriromansid – *Õnne Allaje* [28]

Telefonipoisi armastus – *Katrin Maimik* [39]

KÜBERILM

Tehnoloogiliselt vahendatud armastus – *Allan Aksiim* [18–19]

ARVUSTUSED

Nõukogude armastusfilmidest – *Kristiina Davidjants* [29]

Flo Kasearu näitus „Varjupaiga festival" – *Rael Artel* [30]

Brigitta Davidjants „(Mitte just) armastuslugu" – *Silvia Urgas* [32]

Talvike Mändla „Kosmonaut" – *Janika Läänemets* [33]

Uued plaadid [34–35]

SKEENE

Uus eesti graafika: Toomas Kuusing [31]

Kiirkohting: Kaija M. Kalvet [33]

DJ-ankeet: Maria Minerva [34]

Uus eesti biit: Automaattinen tunteidenkäsittely [34]

MAAILM

Maailmaparandaja moraalsed dilemmad – *Liina Haldna* [37]

Kaarel Künnap

Kaarel Künnap on Tallinnas elav arhitekt ja luuletaja.

oleks vist pidanud ta juba
algusest peale surnuks rääkima

ma ei saanud kohe aru,
et see on ka üks neist
sõja- ja vägistamismängudest
nagu jalgpall või male

poleks kunagi tohtinud
initsiatiivi käest anda –
valged alustavad ja võidavad

äkki olnuks tal lihtsam uskuda
põlevate silmadega hullu,
kes iga päev väsimatult
dean moriarty psühhopaadiveendumusega seletab,
kuidas asjad olema peavad,
armastus ja elu

ilmselt saab alati valida muud
kui kolloidne lohisemine vältimatu poole
ilmselt saab alati valida
alguses

**

inimsuhete mõõtmise
ja loendamise
eetika

vaimsete,
füüsiliste,
emotsionaalsete
kontaktide vältimise
ja varastamise
eetika

kondoomide kandmise
ja mitte kaasas kandmise
eetika

aga olge mureta –
selle kõige kohta
on juba ammu
teie eest
üksikasjalikud reeglid
välja mõeldud

ja kokku lepitud,
et sellest ei tulegi
nagunii midagi välja,
et see lihtsalt ei käi
niimoodi,
olgu armastus või mistahes

ja kui te neid reegleid
korrektselt järgite,
siis ei saa mitte üks
teid otseselt
süüdistada,
kui keegi
või kõik
pärast õnnetud on

**

sind tunda
tähendaks otsekui mingit
ebatõenäolist nädalarütmi:

selgeid esmaspäevi ja teisipäevi,

pea kohal rippuvaid neljapäevi,
mil olukorra kombatav tõsidus
teeb küsimuste esitamisest
ohtliku väljakutse
ja tumedana aimduv nädalalõpp
murdub nii möödunule kui
tulevasele tooni andvaks,
täpselt määramatu kaaluga
aukartust äratavaks olluseks,

enesetapureedeid
üht või teist laadi hävinguga

ja varieeruva pikkusega,
teinekord päevi või nädalaid vältavaid
laupäevi,
hõredaid, mõtlikke,
mis sellele kõigele järgnevad

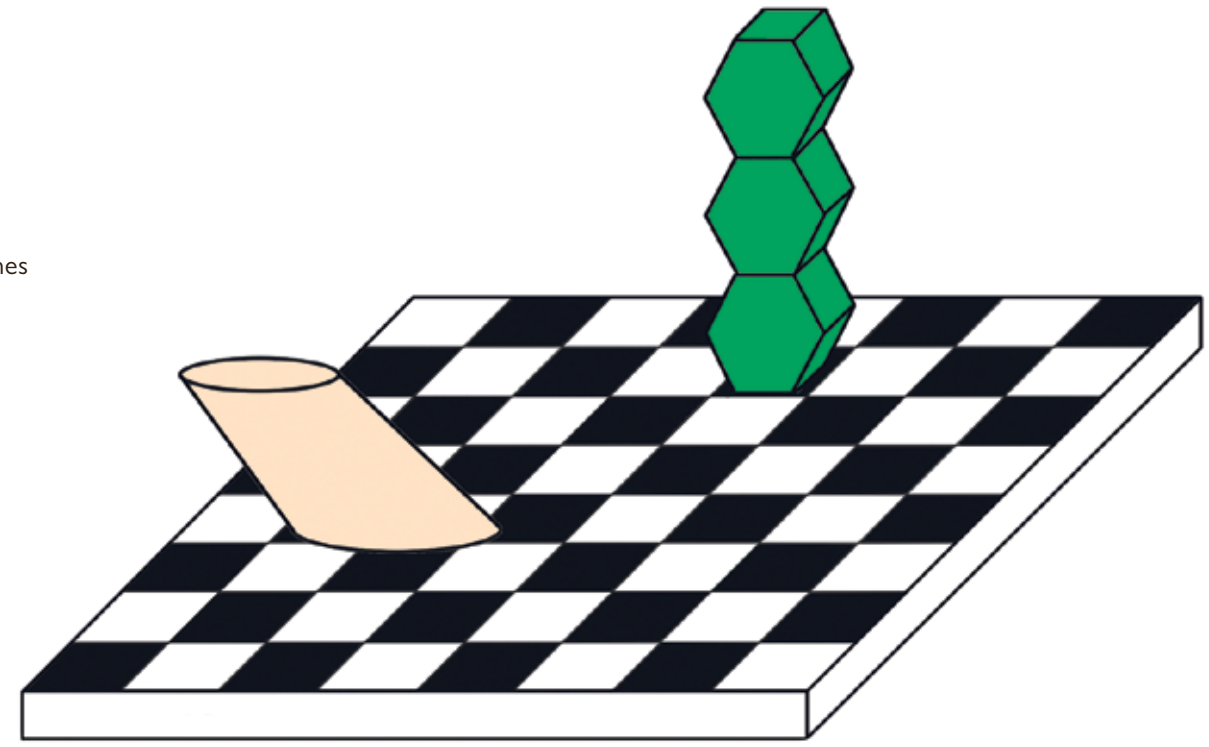

Illustratsioon: Ann Pajuväli

EESTI KUNSTIAKADEEMIA

ANIMATION
CONTEMPORARY ART
DESIGN AND CRAFTS
DESIGN AND TECHNOLOGY FUTURES
INTERACTION DESIGN
INTERIOR ARCHITECTURE
LITERATURE, VISUAL CULTURE AND FILM STUDIES
URBAN STUDIES

ESITA AVALDUS 3. MAIKS!

VASTUVÕTT EKA RAHVUSVAHELISSE MAGISTRIÕPPESSE ON AVATUD!

artun.ee/masters

EKA KUTSUB!

XV Maailmafilmi festival 19.–24. märtsini ERMis

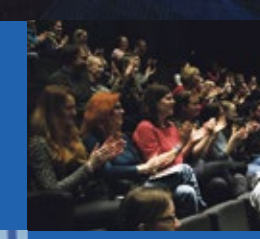

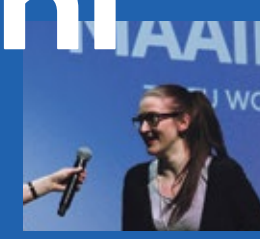

EESTI RAHVA MUUSEUM

Maailm algab siit!
worldfilm.ee

MAAILMAFILM
TARTU WORLD FILM FESTIVAL 2018

HELI- ja VIDEVIKUFESTIVAL EESTI RAHVA MUUSEUMIS

ERMi

24.03

MYRRA ROS (IS) SILVER SEPP VAIKO EPLIK

MIKITA / JÜRJENDAL / KIRIKMÄE "Pööriööriööriöö - ma tulen eesti keelest" esmaesitlus / kaastegev segakoor K.O.O.R. - RAUL TALMARI juhatusel

VERDE (FI) HALDI KUKEMURU AMBIENT-VIDEVIKURUUM PUULUUP

13.03.

13. märtsil kell 17.30 EKAs (Estonia pst 7, 4. korrus, ruum 410) avatud loeng, kus Linda ja Daniela Dostálková tutvustavad oma erinevaid praktikaid ja loomingut.

09.03.

NÕUKOGUDE TAGATREPIROMANTIKA

70ndate Leningradi viib meid Aleksei German juuniori mängufilm „Dovlatov". Lubatakse muu hulgas bulgakovlikku absurdi ja naljakate seikade kokteili. Neevalinna intelligentide kamp, džäss, luule ja nõukogude ajakirjaniku igapäevatöö segunevad värvikaks olustikuks. Ja selle keskmes asub Dovlatov (Milan Marić), kellel on lihtne soov – hankida enda tütrele nukk. Paraku pole seda kusagilt saada, sest see on defitsiit. Film jõuab Eesti kinodesse 9. märtsil. Vaata lähemalt: *artis.ee*

09.03.

„ELU(L)ELU". KAS ELU ON MÄNG?

Alates 9. märtsist 2018 näeb kinos Artis ühise programmina kolme eesti animafilmi, kus mänguline kohtub tõsisega ja nukuanimatsioon dokumentaalsega. Komplekti kuuluvad Ülo Pikkovi „Tühi ruum", Kadriann ja Sergei Kibuse „Nukud ja tootemid" ning Riho Undi „Maria ja 7 põialpoissi". Natuke provotseerivalt küsivad need filmid ehk, kas elu on mäng. Või kui päris ei ole, siis mis on nende ühisosa. Kinokava ja piletid: *artis.ee*

„Maria ja 7 põialpoissi", Riho Unt. Kaader filmist

10.03.

ETENDUSKUNSTIDE MARATON

Etenduskunstide lühivormide festival Made in Estonia Maraton tuleb juba 11. korda ning toimub Kanuti Gildi SAALis 10. märtsil. Nüüdisaegsesse etenduskunsti on juba eos sisse kirjutatud katsetamine ja risk. Maraton pühitseb neid kaht omadust oma anarhilises meelelaadis, kutsub kõikide maade etendajad ja muud tegelased kokku ning vaatleb 1) mis toimib ja 2) mis ei toimi. Kohal on nii veteran-maratoonlased kui ka alles alustajad. Vaata lisaks: *saal.ee*

10.03.

STIILIHARJUTUSED MUSTA LAE ALL

10. märtsil esietendub Kirjanike Maja musta laega saalis (Harju 1, Tallinn) „Stiiliharjutused", mis asetab kirjanikud keset teatrit ja näitlejad keset kirjandust. Ühelt poolt on see *hommage* Raymond Queneau'le ja tema raamatule „Stiiliharjutused", mis räägib laias laastus sellest, kui palju on võimalusi ühe ja sama loo jutustamiseks. Lavale astuvad Eva Koldits (NO99), Toomas Täht, Jan Kaus ja Indrek Koff. Tulemus on ühtaegu moodsalt fragmentaarne ja traditsiooniliselt tekstikeskne – kokku saavad teatrietendus, kirjandusõhtu, *stand-up*, bändiproov ja muidugi vana hea elu ise. Vaata lähemalt: *facebook.com/stiiliharjutused*

15.03.

KÜLMAVÕITU VÄLKLOENG

Enne kui jõuame mõneks suvekuuks unustada, mida tunneb keha, kui astud temperatuuriga +22 toast –22-kraadise pakasega talvisele tänavale, koguneme kinos Sõprus neljapäeval, 15. märtsil kell 18 järjekordsele Eesti Arhitektuurikeskuse korraldatavale järjekorras 61. välkloengule poeetilise pealkirjaga „Külmavõitu". Arutatakse, milliseid tingimusi esitab külmavõitu kliima ruumile ning millise jälje jätab lõputu külma ja sooja vahel kõlkumine siin sündinud kultuurile. Kuidas saada külmast võitu? Mida on võimalik ammutada meie mitteteadvuse sellest kihistusest, mis on lahutamatult seotud temperatuuri kõikumisega? Külmavõitu välkloengu inspiratsioon sündis Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonna ajakirja Ehituskunst sama pealkirja kandvast värskest numbrist, mille peatoimetajad Eik Hermann ning Karli Luik on ka välkloengu moderaatorid. Kuna see Ehituskunsti number on nende peatoimetamise all esimene, on meeleolu ärev. Esinejadki on seekord ärevalt eripalgelised: kohtume Art Leete, Heiki Pärdi, Kirill Tulini, Maarja Nuudi, Mihkel Tüüri ja Tuomas Toivoneniga. Üritus on tasuta. Info: *arhitektuurikeskus.ee*

Saun-konverentsiruum. Kosmos arhitektide spekulatiivne projekt

18.03.

AHTO & JAANIS SÕPRUSES

18. märtsil kell 18.30 linastub Sõpruses Jaanis Valgu uus dokumentaalfilm „Ahto. Unistuste jaht", mille režissöörgi seekord kinos kohal on ja huviliste küsimustele vastab. See on lugu Ahto Valterist, suurest unistajast, meremehest, seiklejast ja purjetajast, kelle ümbermaailmareis omanimelisel purjelaeval 1930. aastatel pani noored poisid janunema seikluste järele, daamid õhkavaid lembekirju kirjutama ning ajakirjanikud tormi jooksma. Vaata veel: *kinosoprus.ee*

22.03.

EEPILINE KOMMUNAALDRAAMA

NUKU ja Vaba Lava „Sajandi loo" sarjas sündinud koostöölavastus jutustab ühest soojaveetorust aadressil Õismäe tee 10-62 aastal 1987. „Enne meid oli veeuputus" räägib ühe maja kaudu kümnendist, mis vormis ümber Euroopa kaardi, kogu maailma ideoloogilised jõuvahekorrad ja inimeste unistused. 1980ndate alguses kehastas moodne nõukogude korterelamu eestlastele võimalust kõigi mugavustega eluks, kümnendi lõpuks sai sellest tööstitult hall monument ebaõnnestunud utoopiale. Lavastajad Jaak Kilmi ja Kiur Aarma, dramaturgid Piret Jaaks ja Andris Feldmanis. Mängivad NUKU teatri näitlejad Mihkel Tikerpalu, Anti Kobin ja Liivika Hanstin, kaasa löövad Tallinna Poistekoor, Tallinna Balletikool ja Kaie Kõrbi Balletistuudio. Esietendus 22. märtsil. Info: *vabalava.ee*, *nuku.ee*

24.03.

PÖÖRIPÄEVAL ERMI ÖÖLE

Laupäeval, 24. märtsil algusega kl 20 toimub Eesti Rahva Muuseumis esimene heli- ja videvikufestival ERMi ÖÖ, mis on pühendatud kevadisele pööriööle ja kutsub kuulama videvikulist ajavoolu nii helis kui ka sõnas. Festivali avab sõnalis-muusikali „Pööriööriööriöö" esmaettekanne, milles kirjaniku ja semiootiku Valdur Mikita tekstid haaravad publikut Robert Jürjendali ja Kaido Kirikmäe loodavate improvisatsiooniliste maailmade kaudu. Samal ööl astuvad teiste hulgas üles veel hõbehäälne Myrra Rós Islandilt, Vaiko Eplik, Silver Sepp, Puuluup ja Haldi. Kukemuru Ambienti festivali puhkealal laseb helidel voolata põhjanaabrite veteran-elektrooniku Mika Rantala juhitav kooslus Verde. Jälgi mängu: *erm.ee*

NÄITUS

URMAS LÜÜSI „INIMESE MÕÕT"

Märtsi algusest on Tallinnas HOP galeriis (Hobusepea 2) avatud Urmas Lüüsi näitus „Inimese mõõt". See on läbi kolme nädala muutuv installatsioon. Avamise õhtul lükatakse käima protsess, mis viib savist ja rauast skulptuuri taas oma materjali algvormi. Nii nagu surevad ja kõdunevad inimesed, neelavad keemilised protsessid kultuurilisi tähendusi, mille kunstnik on materjalile peale sundinud. Näitus jääb avatuks 15. märtsini. Vaata veel: *eaa.ee/hop*

FOLKLOOR

PÜÜA VANAEMA PURKI!

Eesti Kirjandusmuuseumi ja Eesti Rahvaluule Arhiivi korraldatav üle-eestiline kogumisvõistlus „Püüa vanaema lugu purki!" on alanud. Aktsiooni eesmärk on suurejooneline: salvestada igalt Eesti vanema põlvkonna inimeselt vähemalt üks tema jaoks tõeliselt oluline lugu või laul. See võib olla lugu, mis on juhtunud jutustaja endaga, ere mälestus, kelleltki teiselt kuuldud lugu, mis on jutustajat läbi elu saatnud, või hoopis õpetlik juhtum, mis on pannud kaasa mõtlema. Teine oluline eesmärk on noortele suunatud kogumisaktsioonis just eri põlvkondade vahelise koostöö, tavalisest veidi erineva suhtluse saavutamine. Osalema on oodatud eelkõige koolinoored ja tudengid, aga ka teised huvilised. Parimaid kogujaid eri vanuseastmetes premeeritakse auhindadega. Tingimused ja kogumistöö etapid: *kratt.folklore.ee/vanaema*

SEEMNED

SEEMNERAAMATUKOGU TARTUS

Tartu Linnaraamatukogu rohenäpud on Emajõe Ateena mahe- ja linnaaianduse õitsedes seadnud sisse seemneraamatukogu! Skeem on lihtne. Astu sisse Lutsu peamaja I korruse laste- ja noorteosakonda. Vali kataloogist huvipakkuvad seemned. Vajadusel registreeri end linnaraamatukogu lugejaks. Raamatukogu laenab sulle seemned, sina külvad, kasvatad taimed suureks ja kui kõik õnnestub, kogud seemneid ja tood jao neist seemneraamatukokku tagasi, et järgmised rohenäpud saaksid sinu saagist osa. Tagastamistähtaegu ja viiviseid ei ole. Meeldetuletusi ka mitte. Info, üritused jne: *luts.ee/seemneraamatukogu*

VANA NAINE, KES ARMASTAB TABUSID MURDA

Kunstnik Sirje Runge valutab südant maailma asjade pärast ja tema armastus looduse ning planeedi Maa vastu on suur ja isetu. Kunstniku kohuseks peab ta rääkimist nendel valusatel teemadel, millest ülejäänud ühiskond eelistab vaikida.

Intervjuu **Sirje Rungega**. Küsis **Helen Tammemäe**, pildistas **Toomas Volkmann**

Ülemöödunud sügisel, kui asusin Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituudis telerežii erialal magistrikraadi omandama, seisis valikainete nimekirjas kujundi- ja värviõpetus. Olles gümnaasiumis kunstikallakuga klassis käinud ja Tartu Ülikoolis maalikunsti kõrvaleriala lõpetanud, mõtlesin esimese asjana, et järjekordset värviringi ei kavatse ma küll tegema hakata, aga kuna koolikaaslased vanemalt kursuselt soovitasid Sirje Runge tunnist ilmtingimata osa võtta, panin end, kerge kõhklusenoot hinges, sellegipoolest kirja. Tõepoolest, juba esimeses loengus teatas õppejõud, et tema tunnis õpitakse ennekõike maailma nägema, ning nõnda näitas kunstnik sügissemestri jooksul üliõpilastele, kuidas paotada oma sisekosmose uksi ning märgata universumi värvide kõiki tonaalsusi. Aasta hiljem hakkas minus kripeldama tundmus, et meie vestlused Sirje Rungega pole õieti alanudki, niisiis leppisingi kokku intervjuu toimumise aja, et tutvuda lähemalt inimesega, kellelt on palju õppida.

Loengutest jäi mulle väga kõlavalt meelde teie ütlus, et kunstnik on pind ühiskonna perses. Olite nõukogude ajal keelatud kunstnik ja võib öelda, et tolleaegsed võimuorganid ei saanud teie pärast rahulikult istuda. Kuidas teile tundub, kas ja kuidas võib tänapäeval vaba Eesti riiki kritiseerida?
Ma isegi ei kasutaks sõna *kritiseerida*. Kunstnikuna on mulle oluline teha seda, mida ma tahan. Seda ma tegin nõukaajal ning teen ka praegu. Ma tõstatan vahel teemasid, mis on jäänud vaka alla, mis on tabud, mis on ära unustatud. Tabusid on igas ühiskonnas ikka ja alati, olgu see ükskõik kui demokraatlik – alati on võimalik leida teemasid, millest tuleb rääkida. Tabudeta sootsiumi pole olemas ega saagi kunagi olla, sest me oleme kõik inimesed. Nii et kunstniku ülesanne on praegugi avaldada oma arvamust teemadel, mis talle korda lähevad ja mille üle ta südant valutab. Kas see on kriitika, seda ma ei tea, aga see on arvamuse avaldamine.

Kas ärakeelamine läks teile hinge?
Ei läinud! See oli tore! Absoluutselt ei läinud hinge,

olgugi et see oli väga tülikas. See ei kurvastanud meid mingil moel – see käiski elamise juurde, et olime keelatud, ja mõnes mõttes riskisime. Vahel ei lubatud meil näituseid teha, siis ei lubatud esineda… Tegime ka sügaval nõukaajal igasuguseid hullumeelseid asju, aga mingil põhjusel vangi ei sattunud. Oht oli muidugi kogu aeg, et võidakse millegi eest KGBsse viia ja jumal teab, mis kõik veel. Meiega ei juhtunud õnneks midagi. Me kõik teadsime, kes olid Kuku klubis meie kagebešnikud – tundsime neid nägupidi ja ma isegi viskasin ühe ükskord lauast välja. Ütlesin, et tuleb ära minna, sest mulle ei meeldi, et ta seal istub. Aga see oli juba nõukaaja lõpupoole.

Rääkisite ühes intervjuus, kuidas noorena hipiks käisite. Mulle tundub, et hipid ja ka kunstnikud on siiamaani mõne jaoks probleem.
Alati on inimesi, kelle jaoks miski on probleem – see on paratamatus. Olen tundnud ka seda, ja nõukaajal tundsin veel rohkem, et teatud töörahva hulgas kunstnikke lausa ei sallitud, aga sinna ei olnud midagi parata. See oli selge, et me tegime teistsugust asja, ja inimesed vihastasid ning tahtsid vahel kätega kallale tulla. Praegugi leidub neid, kes peavad meiesuguseid muidusöojateks, eriti kui valminud kunstiteos on nende meelest rämps. Nagu paljud ütlevad, et *võiksin ise ka sellise teha*. Kunst on midagi võõrast, millest nad aru ei saa, ja küllap nad arvavad, et kunstnikuelu on kole kerge – rõõmus, lõbus purjutamine, pidev peopidamine –, aga ei ole nii, ja seda ei saa neile selgeks teha.

Inimesel on õigus oma arvamusele ja tal on õigus seda välja öelda, aga ta ei peaks kritiseerima teist inimest tema arvamuse pärast. Selliste asjade üle vaidlemine tundub mulle väga naljakas ja täiesti mõttetu tegevus.

Mõned inimesed ei saagi aru, miks riigi raha eest kunsti toetatakse, aga sellegipoolest on vaja, et mingi osa ühiskonnast tegeleks ka abstraktsemate küsimustega.
Kindlasti on vaja ja iga ajastu on oma nägu, praegu on see lihtsalt selline. Ma muidugi mõistan, et inimesed ei saa aru, aga kõigest ei peagi aru saama. Nad arvavad, et neil on õigus, aga neil on õigus ainult iseenda ees. Samal ajal ei eksi ka need, kes selle kunsti välja panevad, ega need, kes selle eest maksavad. Ma mäletan omaaegseid sõimamisi, siis saadi veel vähem aru kui praegu, sest nüüdisaegne inimene on juba väga palju näinud ja sellega harjunud. Võrreldes nõukaaegsete inimestega paneb vähene teda imestama.

Mis te arvate, miks nimetatakse kultuuriinimesi tänapäeva Eestis mõnikord kommunistideks?
(*Puhkeb lõbusalt naerma*) Ma ei oska seda öelda – tegelikult on ka kultuuriinimeste seas igasuguseid tegelasi. Minu meelest äärest ääreni. Eks nad on kogu aeg heas mõttes mässumeelsemad. Pole vahet, millises ühiskonnas kunstnik elab, ta ei lase sellel rahulikult istuda. Ta ei lase ühiskonnal rahulolevalt peesitada, vaid pöörab tähelepanu sellele, et kogu aeg tuleb mõelda, mida saab paremini teha. Kuidas saab teistest inimestest rohkem hoolida. Hoolimine on meil Eestis tegelikult suhteliselt selline… (*mõtleb pisut*) vahel mulle tundub, et olematu nähtus. Teinekord on nii, et kõik kohad on täis hoolimist – eriti jõulupühade ajal –, kuid hiljem kaob see heatahtlikkus kuhugi ära.

Miks see nii on?
See on kultuurikihi paksuse küsimus. Kuidas me oleme harjunud omavahel suhtlema ja kui lahked me oleme, kui me üksteisega suhtleme. See on rohujuuretasandil avalduv üksteisest hoolimine, viisakus, mille kujunemine võtab aega.

Kas see on nõukaaja taak?
Seda on väga raske öelda, sest kõike ei saa ka nõukaaja kaela ajada. Tollal olid teatud inimesed väga viisakad ja hoolivad ning on siiamaani. Samas, võib-olla tõesti see aeg, mil pidime pidevalt kartma, mõjutas seda. Hirm on see, mis muudab inimese hoolimatuks. Läänе ühiskonnas on inimesed igapäevaelus palju lahkemad ja sõbralikumad, kui oleme meie. Neil on olnud palju kauem seda aega, mil nad pole pidanud kartma, ja nad on olnud ka majanduslikult kindlustatud. Meie ei ole nii majanduslikult kindlustatud, ka praegu mitte. Väga suur osa inimestest elab peost suhu ja see tekitab hirmu.

Ühelt poolt te ütlete, et ühiskonna suhtes peab olema kriitiline, aga teisalt meenub mulle üks lõik teiega varem tehtud intervjuust, kus sõnate, et asju tuleb teha niiviisi, et oma tegudega ei kahjustaks teisi. Mulle tundub, et praegusel nn lume- ja kaerahelbekeste ajastul ollakse paratamatult iga asja peale nii tohutult solvunud ning tuntakse end kahjustatult.
Asjadest saab rääkida mitut moodi. Tähtis on, *kuidas* me seda teeme. Asjadest saab rääkida alati nii, et keegi ei tunne ennast otseselt puudutatuna. Meil Eestis on kahjuks justnimelt see *kuidas*-kultuur natukene niru. Loomulikult on vahel tõsiseid probleeme, mille üle palju vaieldakse, aga see, kuidas me ennast väljendame, võib tekitada siiski olukorra, kus inimesed mitte ei solvu, vaid hakkavad kõnealuse asja üle mõtlema. Eesmärk pole inimese solvamine, vaid vaja on anda märku, et äkki sa mõtleksid asja üle.

Kas sotsiaalmeedia on loonud sellise õhkkonna, et enda meelest avaldad seal üsna neutraalselt oma arvamust, aga kuna hääletoon ega ütlemisviis selgelt ei väljendu, leiavad inimesed ikkagi võimaluse solvumiseks? Või siis teine variant on see, et ekraanile on tunduvalt lihtsam salvavaid sõnu toksida kui neid inimestele näkku öelda. Võib-olla need teemad üldse ei sobigi antud keskkondadesse?
Ma ei usu hästi, ma arvan, et ikka sobivad. Ise ma seal muidugi ei osale ja järelikult ei ole mul kogemust, aga ma arvan, et see *kuidas* võiks sinna sobida. Ainult et see nõuab vaeva.

Küsin Eesti Vabariigi sünnipäeva eel (*intervjuu toimus 12. veebruaril* – H.T.), milline on teie armastus isamaa vastu?
Jaa, sõna *isamaa* on üks huvitav sõna, võiks ju ema oma ka olla, mitte ainult isa oma. Ütleme *kodumaa*. Eesti on minu kaitstud koht. See on ainukene koht siin maailmas, kus mina tunnen end kaitstuna. Samal ajal kaitseb minu armastus selle koha vastu omakorda seda kohta. See on selline abstraktne tunne. See armastus toimib igapäevaselt.

Kuidas see väljendub?
(*Rõõmustab siiralt*) Mulle lihtsalt tuleb aeg-ajalt meelde, et ma elan päris heas kohas! See meenub mulle väikseid igapäevaasju tehes ning see on pidev foon ja tunne, et ma tahan elada siin ja mitte kusagil mujal.

Kui te mõtlete tagasi ajale, mil Eesti ei olnud veel vaba, siis kas praegune Eesti on selline, nagu tol ajal ihaleti?
Ma ei oska öelda, millist Eestit ihaleti, sest mina arvan, et tol ajal ei teadnud seda keegi täpselt. Me saime vabaks siiski päris äkiliselt. Selle peale, millist Eestit keegi tahta võiks, ei jõutudki nõukaajal väga palju mõelda ja kuidas me saimegi seda teha?! Me lihtsalt tegutsesime. Mul ei olnud mõtteid, et miski peab nüüd olema nii- või naasugune – oli ainult vabanemise tunne, mis tekkis siis, kui me vabaks saime. See oli see põhiline, mis kõige rohkem haaras. Teatavasti oli alguses raske ja ma ei nurisenud selle üle. Kõik tuli loomulikult… (*Jääb hetkeks mõttesse*) Üks asi on tahtmine, teine asi on see, mis on inimlikult võimalik.

Mida te selle all mõtlete?
Inimlikult on võimalik see, mida inimesed on võimelised looma. Millist ühiskonda, omavahelisi suhteid jne. Inimene on ikka inimene ja tema inimlik loomus on igasuguses ühiskonnas alati olemas. Kõigis ühiskondades on kadedust, vägivalda, valetamist ja varastamist… Ja eks seda head asja ka! Ka meie praeguses Eesti Vabariigis on kõike, aga me oleme nüüd siiski vabad ning saame vabalt rääkida ja omi asju ajada. Põhiline on, et ma ei pea kartma nagu nõukaajal, et keegi tuleb mind minu kunsti või minu sõnade pärast tülitama.

Millest kõnelesid teie esimesed tööd?
Minu esimesed tööd olid „Tiigrid linnas" ja „Tuvi linna kohal". See oli lühikene fantastilise realismi periood, mil ma maalisin unenägusid. Ma ei oska öelda, millest need kõnelesid. Tegin need kohe pärast keskkooli lõppu, kui olin veel alla kahekümnene. Sealt edasi tuli juba geomeetriline periood, mis oli pikem.

Unenäod kuuluvad alateadvuse valda ja alateadvus on teatavasti tunnete maailm. Kui ma tutvusin teie maaliga „Suur Armastus" ja „Lahingulippude" seeriaga, siis ühelt poolt on teie looming väga tunnetekeskne, aga teisalt, vastupidi, tohutult ratsionaalne.
See ei ole tegelikult nii ratsionaalne. Võib-olla paistab nii, kuna see on väga minimalistlik. Pigem on mu looming intuitsioonil põhinev tegutsemine. Ma olen muidugi hariduselt disainer ja selle üle on mul väga hea meel, sest see on andnud mulle suurepärase aluspõhja ruumiliseks mõtlemiseks. Kindlasti avaldub see ka mu maalikunstis. „Suur Armastus" ja „Lahingulipud" on minu viimased tööd, vahepeal on olnud ka väga palju muud, kuigi kogu minu looming on olnud ikkagi äärmiselt minimalistlik. Mul oli pikk periood, kus ma maalisin tühjust, seejärel nähtamatust… (*Lõbusalt*) No midagi seal ikka näha on, aga põhimõtteliselt…

Põhiline on, et ma ei pea kartma nagu nõukaajal, et keegi tuleb mind minu kunsti või minu sõnade pärast tülitama.

Kui te kogu protsessile tagasi vaatate, siis mis on põhiline muutuja teie loomingus? Kas selline kaar on kuidagi nähtav?
Olen kasutanud erinevaid tehnilisi lähenemisi, aga samal ajal loodan, et kõik on ikkagi tunnetatavalt ühe inimese looming. Vahepeal kasutasin pikalt ülikeerulist tehnikat – selsamal tühjuse ja nähtamatuse perioodil, mida oli väga raske maalida. Sellist tehnilist lähenemist pole vist keegi teine maailmas kasutanud. Mul oli vaja ennast sel moel väljendada ja pidin leidma endale vastava erilise väljendusviisi.

Kuidas te jõudsite teadlikult loodusseadustega tegelemiseni?
See juhtus elamise ja töötegemise käigus. Ma olen väga uudishimulik inimene, nagu on kõik kunstnikud. Ma tahan muudkui kõike teada ja mitte ainult kunsti kohta. Sealhulgas kogu universumi kohta. Möödunud sajandi viiekümnendatest siiamaani on toimunud teaduse tohutu areng, mis algas tegelikult juba 20. sajandi algusest, aga eriti vägevalt on see edasi liikunud viimase seitsmekümne aasta jooksul. See on meeletu edasiminek. Kahtlemata haaras see kaasa ja kõiki neid huvitavaid teadmisi on olnud võimalik panna kokku kunstnikukogemusega. Tahtsin anda seda edasi ka oma üliõpilastele, aga pidin tegema seda nii, et asi oleks lihtne, põhjendatud ja tervikusse sulanduv. Terviku nimi ongi universum. Veidi väiksem tervik on maakera, mida rohkem kitsendada ei tahakski. Me peame siiski tunnetama ennast osana sellest. Me oleme loomad, kes on osa loodusest ja seotud kõigi loodusseadustega. See on asi, mis köidab igat uudishimulikku inimest.

Rõõmustav on teada, et ma olen tehtud samadest elementidest kui tähed.

Mis muutus alates ajast, mil hakkasite mõistma, et olete selle terviku osa?
Selline mõistmine tuli järk-järgult, sest olen olnud looduses juba lapsest saati. Selles mõttes oli mul õnnelik lapsepõlv. Loodus on kogu aeg minu sõber olnud. Sõber, kes ei vea kunagi alt ega kao kuhugi ära – ta on alati olemas. Ilmselt oli mul ka vajadus sellise tervikliku teadmise järele ehk tahtsin suurt pilti vaadata. Teadmised tulevad meie juurde tasapisi ja nii hakkab tekkima ka tervikpilt. Kui me seda vaatame, leiame sealt iseenda koos kõikide ühenduste ja kõige sellega, mille osa me oleme; mismoodi meie ja kõik teised olendid selles eksisteerime. See mõistmine on tulnud aegamööda ja see on rõõmu tekitanud. Rõõmustav on teada, et ma olen tehtud samadest elementidest kui tähed.

Ma tuleksin tagasi põhjuse juurde, miks ma teid intervjueerida soovisin, ja see on teie maal „Suur

Toomas Volkmann on pildistanud üle 20 aasta ja jäänud truuks portreele. Nii saab olla kohal pilgus, teises iseenda laiendusena.

jätkub >

< *eelneb*

Armastus". Mis on selle tekkelugu?
„Suure Armastuse" saamislugu on 12 aasta pikkune. See sai alguse minu ideest riputada kümnemeetrine lõuend õhku. Mulle tuli appi arhitekt **Jaan Ollik**, kes aitas konstruktsiooniga. Teadaolevalt ei ole ühtegi maali nii eksponeeritud. Seda on näidatud seni arhitektuurimuuseumis ja Kumus. Mul oleks hea meel, kui ta leiaks endale päriskodu, aga sellist kohta, kuhu ta sobiks, on raske leida.

Hea oleks, kui see juhtuks enne, kui me Jaaniga siitilmast lahkume, sest pärast ei oska keegi seda eksponeerida.

Meie kasvatus on olnud selline, et ei ole lubatud iseennast armastada – seda on nimetatud egoismiks.

Miks on selle teose pealkiri just „Suur Armastus"?
See oli ainukene võimalik pealkiri! (*Muigab kavalalt*) Seal ei ole ju mitte midagi muud. Minu jaoks oli see mu elutöö – tipphetk. Kui nägin seda esimest korda üleval, siis tundsin, et nüüd olen selle asja ära teinud ja võin natukene hinge tõmmata. Väga imelik kergendustunne. See pealkiri tuli kuidagi iseenesest.

Kuidas te defineerite armastust?
(*Väga konkreetselt*) Ma ei defineeri. Minu jaoks ei ole sellel definitsiooni. Mul oli kirjutatud „Suure Armastuse" juurde tekst, et *kui loomine oleks isetu armastamise seisund, siis oleks see maal minu armastuseavaldus maailmale*. Aga armastusel ei saa olla definitsiooni juba seetõttu, et armastusi on palju. Minu jaoks on selle alus *arm*. See on eestikeelne sõna, millest tulenevad kõik armastused – *arm*, *armu* ja *arm*, *armi*, ka armid käivad selle alla. Armastused on erinevad ja need muutuvad. Pean siin silmas inimestevahelist armastust, aga see on ainult üks armastamise viis, millel on ka erinevaid vorme. Inimesed kipuvad armastust tihti väga enesekeskselt vaatama ja see on halb. Kui öeldakse sõna *armastus*, siis esimene asi, mis pähe tuleb, on mehe ja naise vaheline või vanemate ja laste vaheline armastus. Ja ka sõprade vahel on armastus – olgugi et teistsugune.

Aga meil on olemas ka veel suuremad armastused. Armastus, mida ma tunnen looduse ja meie planeedi Maa vastu, on tõesti suur ning sellist muutumist ja lõppemist nagu inimestevahelises armastuses pole tema juures näha – arvatavasti lõpeb see armastus minu enese surmaga.

Te ütlesite, et üks selle suure armastuse osa on isetus. Millal avaneb inimesel üldse võimalus see *ise* unustada? Mulle tundub, et kõigil ei õnnestu selleni oma elu jooksul jõuda.
Ma pidasingi silmas, et armastust universumi, maakera, looduse, tähtede vastu saab nimetada isetuks armastuseks, sest me ei saa sealt midagi vastu. Aga ma arvan, et inimestevahelises armastuses pole võimalik seda isetust saavutada – võib-olla kehtib selle puhul mingil määral sõna *tingimusteta*. See on natukene teistsugune väljend, mis sobib inimestevahelise suhtlemise juurde.

Tingimusteta armastuse mõte on ideetasandil iseenesest väga paeluv. Samuti armastus kui universaalne seisund, milles elada. Paratamatult on seda argielus küllaltki raske saavutada. Isegi kui üksikutel momentidel see tunne tekib, on selle säilitamine üsnagi vaevaline. Kas te saate öelda, et teil on see õnnestunud?
Mul on õnnestunud see ikka kogu aeg tagasi saada. See kaob aeg-ajalt mitmel põhjusel ära, sest elu toob meie ette paratamatult väga raskeid aegu. Aga mul tekib alati vajadus minna suure pildi juurde tagasi. Ja selle juurde kuulub ka see armastus.

Teil on tulnud elus ette suuri madalseise. Mis on motiveerinud teid nendest välja tulema?
Mul on vedanud, et minu sees on olnud alati tohutu suur soov kas või natukene õnnelik olla. Ka siis, kui on olnud väga-väga raske, on see soov aidanud sealt kõige sügavamast august välja ronida ja pole siiani ära kadunud. Ma tahan ikka veel, et selles elus oleks natukene õnnelikku olemist ja rõõmu. Küll see tuleb, aga see pole igavene seisund. Samuti ei kesta ka see halb olemine – nad vahelduvad.

Ehk mul on olnud kogu aeg foonil loominguline pinge, mis pole lasknud mul päris pikali kukkuda ja on mind püsti hoidnud.

Mulle tundub, et see pidev sisemine võitlus õnne ja armastuse nimel on väga eestlaslik. See ei tule meile eriti lihtsalt.
Kui me elu tõsiselt võtame, siis see polegi lihtne, vaid päris keeruline, ja loomulikult tuleb selle eest võidelda. Kõigepealt tuleb iseendale selgeks teha, mida ma ikkagi tahan, mis on mulle tähtis.

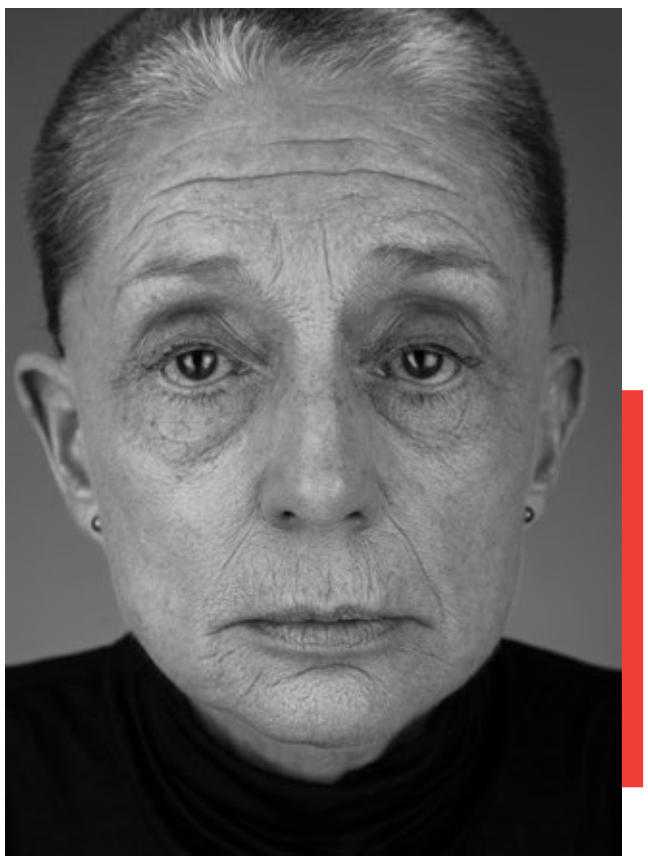

SIRJE RUNGE LOENGUTES KÕLANUD LAUSED

- *Nii palju kui vaja, nii vähe kui võimalik.*
- *Kõike võib, mitte midagi ei pea.*
- *Võta endale võimatu ülesanne ja tee see ära.*
- *Ära karda olla naeruväärne.*

Kunstnikule on tema looming väga tähtis. Kas looming on kunstniku laps?
Jah, looming on kunstniku laps, lapsed.

Lastesaamine on vastutusrikas ülesanne. Väga raske on tegeleda paralleelselt laste kasvatamise ja loominguga.
Raske on eriti naistel, sest kui lapsed on väikesed, puutuvad naised nende kasvatamisega siiski rohkem kokku. Ja see ei ole lihtsalt lapse eest hoolitsemine, tema toitmine, katmine, vaid see tähendab, et sa armastad teda ja oled temaga hingeliselt seotud. Aga niisamuti oleme me oma loominguga hingeliselt seotud. Ehk siis see on samasugune hingeline seotus, ja kui me peame ennast kaheks poolitama – ühel pool on laps, keda armastame, ja teisel on looming, mida me tahame teha –, võivad tekkida probleemid. Eriti naistel. See oleneb muidugi alati inimesest – mõni saab sellise sobitamisega paremini hakkama, mõni jätab loomingu tegemata ega suuda kahe asjaga korraga tegeleda.

Lapse saamine on üks mehe ja naise vahelise suhte väljendus ning nende omavahelise soovi ja tahte tulemus, aga naise ainuke funktsioon ühiskonnas ei ole lapsi sünnitada, nagu mõni poliitik ütleb.

Mida te ütleksite nendele naistele, kellel ei ole lapsi?
See, kas lapsi saadakse või ei saada, kas neid tahetakse või ei taheta, on väga isiklik küsimus nii mõnegi naise või mehe jaoks. Me elame demokraatlikus ühiskonnas, oleme arukad olendid ja meil on õigus valida. Lapsed sünnivad niikuinii. Sama tähtis on see, kuidas neid juba sündinud lapsi pärast koheldakse. Kas neid armastatakse, kas neile pakutakse turvalist lapsepõlve, kas neil on võrdsed võimalused elus edasi minna. Tegelikult see ju nii ei ole. Paljudel lastel on lapsepõlvetraumad, mis nende elud ära rikuvad või raskeks teevad.

Kui rääkida veel ühiskondlikult kahjulikest elementidest, nimelt vanadest naistest, siis teil on sellega seoses n-ö oma projekt.
Selle peale mõtlemine on kestnud üksjagu, sest ma ise olen vana naine ja selle üle uhke. Olen leidnud enda kõrvale teisi vanu naisi, kes on samal teemal nii üht kui ka teist korda saatnud. BFMi direktor **Katrin Saks** käis sellega Arvamusfestivalil ja mina tegin oma töö „Vana Veenus". Mõlema sisu oli see, et vana naine on tabu. Kogesin seda ise, kui rääkisin seda teistele vanadele naistele ja sain väga erinevat tagasisidet, millest kõik ei olnud sugugi positiivne. On naisi, kes ei taha üldse, et neid vanaks naiseks nimetatakse. Kuigi see on looduslik fakt, siis ma saan sellest aru, sest ühiskonnas on selline sõnapaar halva kõlaga. Me kõik teame põhjust, mina kasutan selle kohta mõistet *kasutamiskõlbmatu*. Sellega seoses hakkasin asja harutama ja selgus, et mõned erinevate kunstialade esindajad, vanad naised, elavad Eestis väga halvasti.

Mida on õpetanud teile tudengite õpetamine?
Õpetamine õpetab üldse hirmus palju, nii et kui inimene tahab õppida, siis mingu õpetama! Kui tal vähegi aru peas on, siis ta mõistab, et peab kogu aeg õppima, muidu ei ole tal midagi edasi anda. Nii EKAs kui ka BFMis tudeerivad heas mõttes hullud kunstnikud ja nende õpetamine on mulle väga hingelähedane. Mulle meeldib, et mina jään kogu aeg vanemaks, aga üliõpilased nooremaks (*hakkab naerma*). Ükskord peaksid vist mingid käärid vahele tulema. Aga üliõpilased on ikkagi alati hingelised, uudishimulikud, avatud inimesed ja nende puhul pole midagi teistmoodi, kuigi kõik ümberringi muudkui muutub. Need noored inimesed, kes tulevad ülikooli, on alati äärmiselt sümpaatsed. Hea on see, et praegu on meeste ja naiste vaheline suhe muutunud väga avatuks ning suheldakse võrdsetel alustel – see on väga selgelt teisiti kui varem.

Mis on esimene eesmärk, mida te üritate oma loengutes tudengitega saavutada?
Minu jaoks on esimesse loengusse minemine nagu tundmatus kohas vettehüppamine. See ei ole aegade jooksul muutunud. Ma lähen sinna avatud meeltega, ilma soovideta ja kõigepealt tahan saavutada kontakti nende inimestega, kellele ma otsa vaatan.

Kas te tajute tänapäeva noorte puhul palju ebakindlust?
Me kõik oleme vahel ebakindlad. Noored inimesed vajavad palju julgustamist. Nad tulevad ülikooli seljakotiga, mille sees on eelnevad head või halvad kogemused. Sageli on kool, ühiskond ja pere nad raamidesse surunud – õppejõu ülesanne on neid raamidest välja aidata, leida üles nende tugevad kohad ja julgustada neid seda teed pidi edasi käima.

Endale tuleb ikka öelda, et ma olen sama hea kui Picasso, (*pistab kiirelt vahele*) kes mulle endale tegelikult kunstnikuna üldse ei meeldi, aga miks siis mitte, eksole – mis vahet sel on! „Mis nüüd mina" on väga eestlaslik mõtlemine.

Iseenda armastamine, iseendast lugupidamine ja eneseväärikus on väga tähtsad. Paljud inimesed ei oska seda ja see on suur õnnetus. Olen pidanud seda ise teadlikult õppima ja endale selgeks tegema, et see on vajalik. Meie kasvatus on olnud selline, et ei ole lubatud iseennast armastada – seda on nimetatud egoismiks. Must pedagoogika õpetab, et lapse tahe tuleb murda juba imikueas. See tähendab, et lapsest tuleb hea ja tore inimene, kes täidab kõiki käske, on viisakas, ontlik ja ühiskonnale igatpidi ohutu.

Minu jaoks oli teie tunnis väga sümpaatne ka see, et võrdsed olid nii need, kes olid varem kunstiga tegelenud, kui ka need, kes polnud sellega kokku puutunud. Kas igas inimeses on kunstnikupotentsiaali?
Põhimõtteliselt küll, olgugi et mõnel on rohkem annet selle peale, aga loominguliseks puhanguks ja valgustuseks on iga inimene võimeline. Ükskõik milliste vahenditega.

TRAD.ATTACK!

EMTA lavakunstikooli 28. lend

MUUSIKALAVASTUSES

TÄNK

Lavastaja Peeter Jalakas
Video Martti Helde

Kunstnikud Kärt Ojavee **ja** Edith Karlson
Tehnilised lahendused Enar Tarmo

Von Krahli Teater

Eesti Kontsert

EESTI 100

Tartu heade mõtete linn

EESTI MÄNGUD

10. juuni (esietendus), 11, 12, 13. juuni 2018 kell 20

Tartu Raadi lennukiangaar

SOODUSHINNAGA PILETID 31. MÄRTSINI!

TUNNETE ÖKONOOMIKA

Armastuse teed on kummalised. Ühel hetkel oled pealaest jalatallani üleni selle magusas nektaris, järgmisel on sind sellest välja heidetud ning seisad ihuüksinda läbiligunenult ja eksinult pimedas öös.

Kirjutas **Andres Maimik**, illustreeris **Jaan Rõõmus**

Kümmekond aastat tagasi olin ma kõrvuni armunud ühte daami ja näis, et ka tema minusse. Aga asjaolud olid sellised, et armulugu ei saanud lahtise leegiga lahvatada. Emotsionaalne pinevus ei muutnud suhet mitte päevade, vaid tundidega. Seitsmendast taevast viis kiirrong otse põrguauku. Ühel hetkel öeldi mulle, et vsjoo, kaput, nüüd on lõplikult läbi, me ei tohi seda suhet jätkata. Kiunusin armuvalus ringi ja otsisin võimalust, kuidas enesest märku anda. Väljas polnud aga muud kui tähtedeta öö.

Armastus on võimas mootor seepärast, et armastustunde loodud kas või illusoornegi eesmärgistatus pakub tohutut motivatsiooni olemasoluks.

Siis aitas lähedane naissõber panna paika tagasivõitmise strateegia. Kirjandusajakiri Looming oli avaldanud **Hando Runneli** erootilise sisuga luuletusi. Salvestasin Runneli lullasid ning analüüsisin vahele nende sisu. Mängisin kandlega kirjandussaatele alguskõlli ning panin taiese iPodile ja saatsin armsamale. Võib mainida, et töötas küll.

Üks plaadile lindistatud Runneli värsike „Naabrivalve" on siiani meeles:

„Kui mind armsam on kallistanud
Jäävad helluse jäägid
Mida luba mul kinkida
Sulle ja su lastele
Heamehe poolest!"

Andres Maimik on ühe kannikaga kinni filmikunstis, teisega elus eneses ja ta pole siiamaani aru saanud, kas tegemist on ühe ja sama või kahe erineva kehaosaga.

Jaan Rõõmus on graafiline disainer, illustraator ja tüpoarheoloog.

Kuigi tekst on rahvalik, on „helluse ülejäägid" need, mis mind siiani kiusanud on. Misasjad need on? Kas süümekad, millega armukese juurest koju tagasi tullakse? Või on armunud olekus nii palju hormonaalset empaatiat, mida maailmale jagada? Või on see nähtus, mis armastuse olemust veidigi lahti muugib?

Pole üheselt mõistetav, mis see armastus üldse on ja kust ta tekib. Iga kogemus on erinev, iga definitsioon puudulik. Sõltub sellest, kas armukogemus on õnnelik või õnnetu, püsiv või vahelduv, kestev või kadunud, pikk või sähvatav, ühe- või kahepoolne. Sõltub sellest, millises armastuse faasis armastaja parasjagu viibib. Armastus võib tekkida silmapilgust või ladestuda aastakümnetega, kukkuda kokku korraga või mureneda tükk tüki haaval.

Armastus võib olla kirg, lähedus või pühendumine. Või kombinatsioon kõigist kolmest. Aga mis on sellisel juhul kõige olulisem? Kirg on paratamatult mööduv, pühendumine võib muutuda piiravaks ahelaks, lähedus võib toimida niisama hästi ka sõprade vahel.

Antiigis ja kristluses on kesksel kohal eristus taevase ja maise armastuse vahel. Taevane armastus, agaape, koondades tarkust, usku ja kuuluvustunnet, on kõrgemalt hinnatud kui maine eeros. Kuid ka maine armastus on ühendatud kohusetunde ja pühendusega.

ARMASTUSE KEEMIA

Pole vahet, mida kirjutavad **Aristoteles** või **Augustinus**, nüüdisaja tõsikindel fakt on, et hinge emotsionaalseid ja füüsilisi seisundeid juhivad kavalad keemilised protsessid kesknärvisüsteemis. Hormoonilaengud ja neurotransmitterite vood määravad armastuse nivoo. Testosteroon ja östrogeen kütavad erootilist erutust, serotoniin tekitab heaolutunde, dopamiin sunnib meid seda erutust kordama, adrenaliin pumpab üles seiklusjanu.

Aga vahest kõige olulisem hormoon püsivate suhete tekkeks on oksütotsiin. Seda nimetatakse moraalihormooniks, mis vastutab egoismivaba armastuse ja hoolivuse eest. Tänu oksütotsiinile tekib emadel rinnapiim. Tänu oksütotsiinile ei pista isased oma järeltulijaid pintslisse, vaid on valmis neid ka üles kasvatama. Oksütotsiini abiga suureneb empaatia teiste suhtes, abistamisvajadus, kaastunne, kokkukuuluvustunne. Kõik need „helluse ülejäägid" leiavad lõpuks rakenduse. Uurijad väidavad, et oksütotsiini määra kehas saab tõsta kunstlikult lihtsate nippidega – lapsi sülle võttes, üksteist kallistades ja muidu hellusi jagades.

Lugesin hiljuti üht populaarteaduslikku artiklit naeratuse päritolu kohta. Selgub, et on 18 erinevat naeratuse tüüpi, millest kõigest kuus väljendavad positiivseid emotsioone. Lisaks lõbu-, heameele- või sümpaatianaeratusele on olemas hirmu- ja paanikanaeratus, vihanaeratus, psühhopaadinaeratus, teeseldud naeratus, ebamugavusnaeratus, enesekaitsenaeratus.

Naeratus on üks esmaseid reaktsioone ootamatutes ja tundmatutes olukordades. Suurte ahvide käitumist uurinud loomapsühholoogid täheldavad, et šimpansid manavad ette naeratuselaadse ilme stressiolukordades. Šimpansikogukondade sotsiaalne struktuur on väga hierarhiline. Türanlikele alfadele alistunud isased paljastavad kokkusurutud hambad, näitamaks, et neil ei ole kavatsust rünnata; et nad on tugevamale alistunud. See on pannud evolutsioonipsühholooge oletama, et naeratuse evolutsioon ongi alanud meie kaugete esivanemate alistumissignaalist ning alles hiljem on sellele lisandunud kõik positiivsed tähendused. Naeratus on algselt sama eesmärgiga žest kui peopesade paljastamine, millega antakse märku, et käes ei ole relva. Kui kunstiteostel ilmub Kristus avatud peopesadega, sümboliseerib see ühtaegu nii allumist kõrgemale korraldusele kui ka absoluutset ja ennasttaandavat andmist ehk kõikjale ulatuvat armastust.

ARMASTUS KUI ALLUTUMINE

Kuigi oksütotsiin, serotoniin ja paljud teised hormoonid panevad meie keha pulbitsema, siis tahaks loota, et me pole ainult kehakeemia orjad; et armastuse juures on oluline roll ka tahtel. On kaks vastandvektorilist tahte tüüpi. Esmane tahe on defineeritav ihana. Ma tahan seda jäätist ja siis veel ühte jäätist ja siis veel ühte. Teisene tahte kiht, mis on reguleeritav *ratio* abiga, on tahtejõud. Tahtejõud seab ihale piirid ette: sa ei tohi nii palju jäätist tarbida, see ei ole hea su tervisele ega kehakaalule. Iha aga karjub ja trambib jalgu: ma tahan, ma tahan, ma tahan. Meie toimimine armastava olendina on samuti laveerimine nende kahe vastandliku sihi – iha ja meelekindluse – vahel. Armastus kui ego kontrollimatu tõmbejõud ja armastus kui teadvustatud otsus.

Nagu öeldud, on armastuse kui otsuse pärisosaks allutumine. Omaenese suveräänsuse allutamine Teisele, olgu selleks teine inimene, perekond, printsiip, jumal või isamaa. Kui armumine paneb meie ego lõõmama, tahaks hüüda igasse ilmakaarde „mina, mina, mina", „minu armastus", „minu unikaalsus", „minu kannatused", siis armastuse puhul oled sa valmis lahustama oma mina suures osadustundes.

Selles alistumises on suur kergendus. Lõpuks oled sa leidnud mõtte enese kosmoses hulpivale eksistentsile, vorm on täis kallatud sisu. Armastus pole võimas mootor üksnes seepärast, et ta mobiliseerib keha, vaid armastustunde loodud kas või illusoornegi eesmärgistatus pakub tohutut motivatsiooni olemasoluks. Motivatsiooni areneda, muutuda, pühenduda, leiutada, ennast proovile panna, tegutseda. Sa oled ühel ajal artist ja publik – sa eksisteerid spetsiaalselt kellegi jaoks ja keegi eksisteerib sinu jaoks.

Mu indialasest sõber Mohit, kes on astunud perekonna nõudmisel kokkuleppeabielusse, räägib, et abielu algusperioodil ei kannatanud nad naisega teineteist absoluutselt välja. Seejärel hakkasid tasapisi üksteist sallima, lõpuks ka austama ja lähedust leidma. Mohit nimetab seda „armastama õppimiseks". Suurte kirgede ja kannatuste koht on auväärt hindu jaoks suurel ekraanil, igapäevaelu on segu praktilisest olmest, töö- ja rollijaotusest ning sümbiootilisest ühesvõnkumisest.

ARMASTUSE TAASTOOTMINE

Veel üks huvitav tähelepanek neurobioloogia vallast. Kui kaks armunud inimest kolivad kokku, siis mehe testosteroonitase langeb ja naise oma tõuseb. Hüpotees väidab, et see muutus on oluline, et paarisuhe püsima jääks. Kooselu esimestel aastatel on mees ja naine ka bioloogiliselt teineteisele lähemal kui tavaliselt. Mees on natuke „naisem" – tundlikum, emotsionaalsem, empaatilisem ning valmis täitma traditsiooniliselt naistele omistatud rolle nii majapidamises kui ka laste kasvatamisel. Naine on armastuse kõige intensiivsemal perioodil omakorda natuke rohkem „mees". Bioloogiline sugu alistub armastuse ees.

Paraku kestab see hormonaalne anomaalia ainult paar aastat, mille järel mehe testosteroonitase tõuseb uuesti ning naise oma langeb. Looduse kingitud armumisressurssi jätkub ainult stardikapitaliks, edasi peab ise hakkama saama.

Hormoonidel on kalduvus lahtuda, motivatsioonil hägustuda, erakordsustundel muutuda olmerutiiniks. Päevastpäevasuse ühetaolisus lööb „elu mõtte astjasse" tillukese mõra, mis vaikselt suuremaks mureneb. Tuleb vältimatult kooselu ruineerivam pool – võimuvõitlus, domineerimine ja allutamine, näägutamine, närvide söömine, psühhomängud, mis suretavad kire ja kurnavad lähedust.

Isiksuseomadusi paneb enim proovile armastuse sädeme hoidmine kooselu piirangute ja kokkulepete sümboolses võrgustikus. See struktuur võib hoida koos ühist vundamenti, aga halvemal juhul hakkab ta piirama inspiratsiooni ja suruma maha elutungi vaba lendu.

Aga armastus pole vaid kontseptsioon. Armastus on tegu. Mõtled küll, et oled oma suured otsused ära langetanud, toonud oma ohvrid ning teeninud välja mõnusa lebo diivanil, et nautida vallutuse vilju. Mida enesepettust! Vaenlaste väed on juba ümber formeerumas. Armastaja peab olema pidevas lahinguvalmi-

duses, sest Aphrodite tahab, et tema eest võideldaks. Ainult nii hoiab ta armastust elus.

Armastus on nagu Tallinna linn, mis ei saa kunagi valmis. Seda peab järjest hooldama, värskendama, lähtestama, ümber häälestama, taaslooma.

Sa remondid ja renoveerid aastast aastasse, toksid põrandaliiste ja tugevdad vundamenti, teisest otsast hakkavad aga talad raginal järele andma. Troostitu, kas pole, härrased vannutatud mehed?

Kui kirehormoonide limiit täis tiksub, peab leidma variante, kuidas oksütotsiini kehasse juurde pumbata. Kuidas taastoota lähedust? Kuidas üllatada, kuidas tuua ellu tagasi spontaansus ja inspiratsioon? Milliste võluviisidega ennast taas küütlevaks muuta, kui oled hakanud närvidele käima? Kui ta on su ripsmekarvad kõik juba üle lugenud, siis kuidas panna ta seda otsast peale tegema?

Tõnu Õnnepalu räägib **Houellebecqi** ja **Huysmansi** teoste näitel, et me elame igavuse ja valu vahel. Kui meil on elus pealtnäha kõik korras, kui oma koht on karjääril, lastekasvatusel ja eneseteostusel, siis salamahti me igatseme ikkagi valu. Revolutsiooni, plahvatust, destruktiivsust. Kui see reaalne valu on käes, hakkame igatsema taga oma igavuse kookonit – otsime kaotatud eesmärgipärasust, ennustatavust, rahu. Õnnepalu rääkis sellest küll ühiskondlikus kontekstis, aga seesama kehtib ka eraelu kohta. Pole vahet, kui õnnelikud on enda väitel pikalt stabiilset kooselu nautinud paarid, ma ei usu, et nad poleks unistanud salamahti suurest pöördest oma elus. Pöördest, mis tooks tagasi olme all kuhtunud euforilised emotsioonid ja animaalse erootika.

Oma partnerilt oodatakse kooselus, et ta pakuks stabiilsust ja turvatunnet, olmelist kompetentsi ja majanduslikku kindlustatust. Aga teisest küljest peaks ta jääma romantiliseks – võimaldama spontaansust ja hullust, võtma riske ja lõhkuma lubatavuse piire. Paraku on neid kahte eri poolust võimatu ühendada – sa kas oled stabiilne või spontaanne, pakud kas turvatunnet või hullust.

RIISTA VÄGI

Kanada seksuoloog **Meredith Chivers** korraldas katse, mille käigus uuriti mõlemast soost katsealuste puhul, kuidas erineb see, mida inimene arvab ennast seksuaalselt üles kütvat, sellest, mis teda tegelikult erutab. Katsegrupile esitati erinevaid visuaalseid stiimuleid ning samal ajal küsitleti neid ning salvestati ka muutusi suguelundites. Selgus, et iseäranis naiste puhul on märgatav lahknevus selle vahel, mida välja öeldakse ja mis tegelikult erutusseisundit tekitab. Isegi ahvide kopulatsioon ja vägistamismotiivid saadavad vagiina-anduritesse reetliku signaali. Iha ei küsi, mida tahe sooviks ihaleda. Iha on armastuse liitlane selle tekkehetkel ja suurim reetur selle hilisemal perioodil.

Armastus vajab eesmärki, millele alistuda. Armastus eeldab püsimist ja pühendumist, tamsaarelikku vintsket tahtekasvatust „tee tööd ja näe vaeva, siis tuleb ehk ka armastus".

Iha seevastu on tabamatu nagu keskaegne vagabund, kes laulab linnaplatsil mõnitavaid viisikesi, rasestab kõik õukonna daamid ning enne koidutundi, kui häbistatud härrad lurjusel kõri läbi lõikama tulevad, on ta juba haihtunud nelja tuule suunas, üle linnamüüri kõlkumas linadest kokkuseotud köis. Ihal on kalduvus käest libiseda, voolata objektilt objektile. Inimesed tüürivad pidudel rahutult ringi, käes klaas džinni ja toonikuga, peatuvad vaid üürikeseks *small talk*'iks, silmad kobavad juba järgmist sihtmärki. Otsaette on keevitatud lacanlik „objekt väike a" – porgand, mis paneb orava ihatrumlis oimetuseni sibama.

Iha nõuab alatasa uut verd, uusi elamusi, enese kaotamist ja taasleidmist kire ja kiusatuse kaudu. Iha on olemuselt mõistuseväline, tuumatu ning tal on seepärast eelised tahte kultiveeritud armastuse ees. Ka kõige stabiilsemas ja harmoonilisemas kooselus tuleb ette fantaasiaid, et mis oleks, kui… Ka kõige usaldusliikumas suhtes mõtled, et kas see teleri ees norskav isend siin ongi eksklusiivselt just sinu jaoks disainitud inimene. Kas teie kooselu ongi lõppsadam, kuhu paadike ankrusse jätta? Või on ta pigem lohutusauhind, parem ikka kui mitte midagi? Kas sinu jaoks on kirjutatud ka alternatiivne stsenaarium, mis on täis meeletuid orgasme Shanghai pilvelõhkujate liftides ja täiuslikke tangoõhtuid Argentina urgastes? Elu, mis võinuks olla, kui läinuks teisiti.

Iha on põgenemine tabamatusse. Erutust lisab, kui su afäär on amoraalne, salajane, keelatud. Sa oled vandeseltslane ja lindprii. Sind ei seo elu tõsiasjad ega moraalsed imperatiivid, sa ei aheldu olme (lapsed, kohustused, soorollid) külge. Saad mängida piiritult nartsissistlike kujutelmadega, nautida oma erakordsust. Psühhoterapeut **Esther Perel** on käinud raamatus „The State Of Affair" välja valemi „iha võrdub seksuaalne atraktiivsus pluss takistused". Kui kõik oleks pakkumiseks valmis, õige ja soovitatav, hävitaks see iha fluidumi. Tihti osutub tegelane, keda sa ihaldad, isikuks, kellega koos ei tahaks elada päevagi mitte. Kõrgkodanlik koduperenaine laseb õlistel kämmaldel ennast rutjuda kusagil reka tagakongis, tagasihoidlik tudeng lubab tuntud meesteõgijal sikutada end kopulatsiooniks ülikooli tarkusesammaste vahele. Mis see küte siis on, mis seda iha nii võimsalt põlemas hoiab, et oled valmis tulle heitma kõik, mis sul on, kaasa arvatud armastuse? „Riista vägi," ütleb üks mu tuttav polüamoorik. Eks seegi on osa iha tabamatuse diskursusest.

VIRTUAALSUSE VIRVATULED

Virtuaalsest võrgustikust läbiimbunud elukeskkond ei anna palju võimalusi, et end ahvatlustest välja lõigata. Suuremaid ja väiksemaid stiimuleid paiskub igast kanalist, ihade üleskütmise ja nende rahuldamise pumbad panevad täie pasaga. Erutus ja tüdimus vahelduvad järjest kiiremate tsüklitena. Seda nii infomeedias, popkultuuris, trendikirikus kui ka suhtedünaamikas.

Sotsiaalmeedia hoolitseb selle eest, et me oleks pidevas ahvatluste väljas ka inimsuhete sfääris. Kui olme sisse peksab ja armuhurm hakkab lahtuma, siis meie hormonaalne süsteem asub vaikselt kompensatsiooni otsima. Vajad pidevat tagasipeegeldust, et oled endiselt ihaldatav, kuni lõpuks võid üldises imetlusväljas ära lahustuda. Ahvatlushormoon dopamiin hakkab siinjuures õõnestama armastushormooni oksütotsiini toimet. Feissari kaval egopeeglike juba hoolitseb selle eest, et meis areneks välja enesekeskne dopamiinisõltuvus. Selfid, laigid, südamekesed. Sõltuvuse juures on määrav, et toimeaine kogused järjest kasvaksid, et naudingulaks kätte saada. Mälestus armumisega kaasas käinud suurest plahvatusest paneb ihaldama sama võimast ja ehedat kogemust. Ja hakkad inimesi pidi ringi skrollima, nagu skrollid internetis, otsimaks neid, kes su kallerdunud tundeilma uuesti lahti klopiks. Ja kus on nõudlust, seal on ka pakkumist. Sotsiaalmeedia nartsissistlik ihamasin töötab kahel suunal ja produktiks on krooniline neurootiline rahutus, et kas kusagil ei toimu just praegu just see, millest ma mingil juhul ilma jääda ei tohiks. Kas minu tegelik elu ja armastus asuvad mujal?

Armastus on nagu Tallinna linn, mis ei saa kunagi valmis. Seda peab järjest hooldama, värskendama, lähtestama, ümber häälestama, taaslooma.

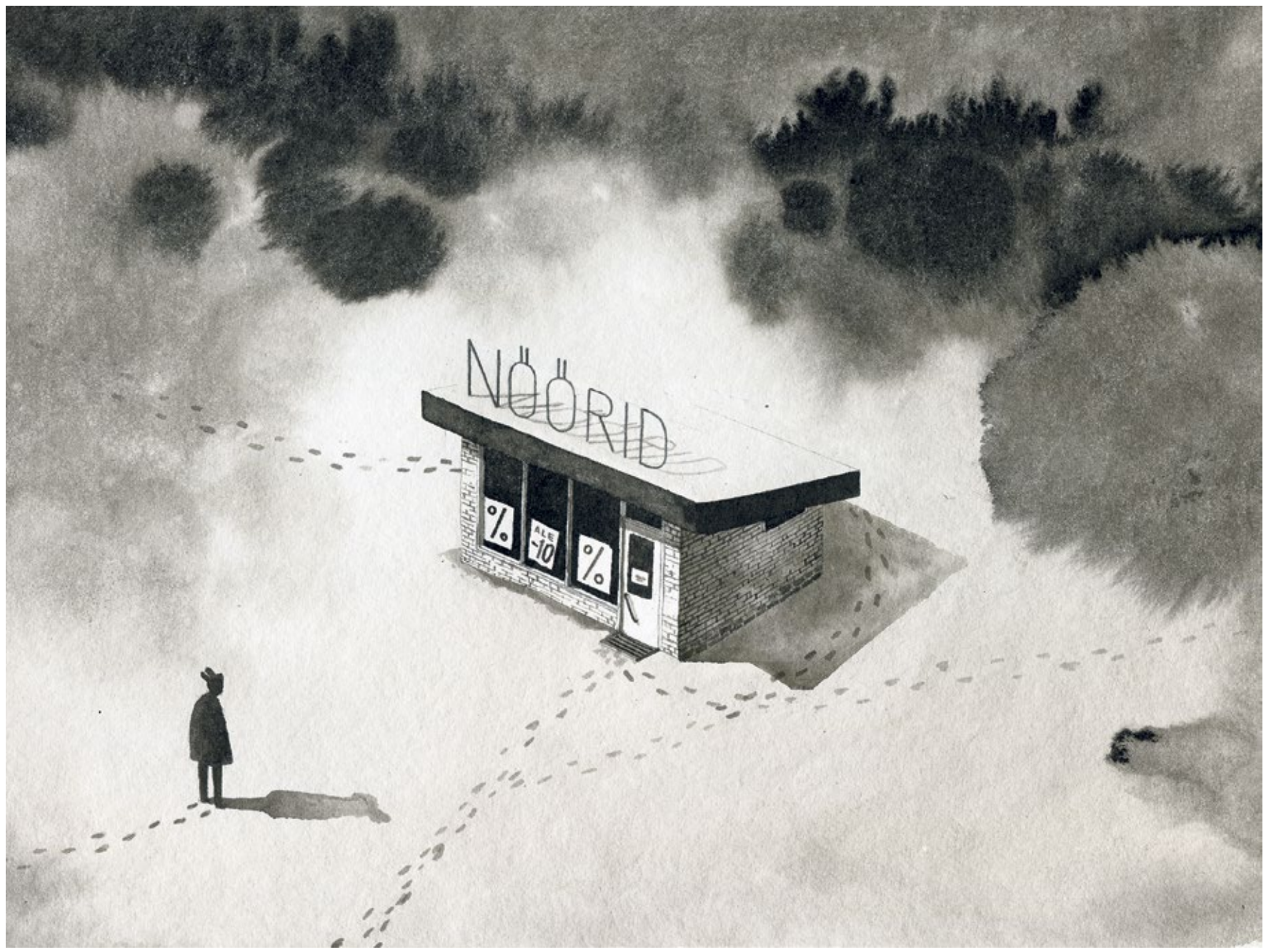

jätkub >

< *eelneb*

ARMASTUS KUI ILMAOLEK

Psühhoanalüütik **Jaques Lacan** on öelnud pessimistlikult, et armastus on anda kellelegi midagi, mida too ei taha. Ehk siis armastus on ühepoolne kommunikatsioon, igatsuse poliitika. Keskaegses kurtuaasses luules kvalifitseerus ainult õnnetu (ühepoolne) armastus tõeliseks armastuseks. Armastus on igatsus kättesaamatu järele. Armastus on ilmaolek.

Marcel Proust on kirjutanud, et meie kujutlusvõime on see, mis kannab vastutust armastuse eest, mitte teine inimene. Armastad vaid kujutluspilti kallimast, mitte lihast ja luust inimest. „Armastuse kõne on alati üksildane kõne," kirjutas muusikakriitik **Tõnis Kahu** ühe tekstikoha filmi „Minu näoga onu" stsenaariumisse.

Lapsed on need, kes lahutavad sind mustast ööst ja panevad nööripoest ringiga mööda käima. Nemad ongi su tähendus, kestva olemise kehastus.

Ühes uurimuses otsitakse vastust küsimusele, millal tuntakse oma partneri suhtes suurimat lähedustunnet. Selgub, et hetkel, mil ta teeb pühendunult oma asja, ilma et ta teaks, et teda jälgitakse. Ja siis, kui ta on eemal. **Milan Kundera**: „Kõige õndsam olek on, kui oled oma armastatuga koos, aga mõtled millelegi muule."

On kalk tõsiasi, et see pool, kes investeerib suhtesse vähem, ühtlasi kontrollib seda. Liigne panustamine tapab vastuarmastuse. **Roland Barthes** on „Armastuse diskursuses" pihtinud: „Kas ma armastan? Jah, kuni ma ootan. See teine ju kunagi ei oota. Vahel ma tahaks kah mängida selle osa, kes kunagi ei oota. Ma proovin olla hõivatud millegi muuga, jõuda hiljem kohale, aga ma alati kaotan selle mängu. Ükskõik, mida ma ei tee, leian ma ennast alati sealt, ilma tegevusteta, punktuaalne, isegi ajast ees. Armastaja saatuslik identiteet on täpselt selles: mina olen see, kes ootab."

üks mõte põleb tulepuuna jälle
ja tema eest ei ole pääsemist
ta minu sisse tuleb üle selle
mis on mu ihu enne minemist

kus on mu hing kui jõed on jälle vabad
kus on mu mered kui on vaba hing
sa rabad siit ja ühte ihu tabad
ja tabad seda mis ei ole hing

ja tabad nägu mis on tuhakarva
ja jälgid käsi kus on elujoon
sa lähed tihti tuled aga harva
su treppikotta tagasi end poon

kuid pole julgust päris ära minna
ja pole õigust mis ei kahvataks
kui läheksin ja võtaks kaasa linna
ning oma ajus puruks jahvataks

suur valge ahi ootaks sinu saiu
ööämblik kõnniks ära mujale
ja sinu sõrmed murduksid mu ajju
kas siis me mõtleks meie pojale

Juhan Viiding „Tagasiarmumine"

ARMASTUSE KAOTUS

Armastuse kaotamine on enamiku elus vast üks traumaatilisimaid kogemusi.

Armastuse ülesehitamisel lood sa oma elule ontoloogilist tähendust, tõrjud eemale kaost. Armastuse kokku kukkudes kaotad sa selle eluks nii tarviliku tähenduste tõrviku ja langed enamasti tagasi tsooni, mida **Heili Sepp** nimetab „hinge pimedaks ööks". Aga see kaos pole enamasti loov kaos, vaid hävitav kaos. Sa lõdised sügaval liminaalses põrguruumis, tähenduseta, maailmast hüljatuna, ilma puhastustuleta.

Kogu väärtuste süsteem kukub kokku, sa ei saa enam toetuda millelegi tõsikindlale, su subjektsus on tühistatud. Kui su lähim inimene enam sind ei väärtusta, ei suuda sa ka ise ennast väärtustada, ning sul on tunne, et kogu universum peab sind naljanumbriks. Mahajäetud inimesed ei meeldi ju kellelegi.

Kui sa tunned ennast kehtetuna lähisuhtes, siis pahatihti tunned end kehtetuks tunnistatuna ka sotsiaalses ringis, oma kutsumuses, oma visioonide teostamises, elamise oskuses tervikuna. Kui sa ei saa enam usaldada, siis kaob ka usk inimeste loomuomasesse usaldusväärsusesse. Kui sind on reedetud, siis sa pead just reetlikkust, mitte lojaalsust, elus hakkamasaamise tööriistaks. Kui sa ei saa uskuda armastusse, siis sa ei pruugi enam millessegi uskuda.

Su keha ei tooda enam enesekindluse ja rahulolutunde eest vastutavat serotoniini. Sa liigud kühmus seljaga, pea õlgade vahel, justnagu kaitseks ennast pähe kukkuva meteoriidi eest. Titaanliku pingutusega jalga lükkad jala ette, sest hormonaalsete mõnuainete defitsiit vaid genereerib depressiivset tühikäiku, apaatiat. Pead ennast totaalseks luuseriks ja oletad, et ka teised tajuvad sinust õhkuva meeleheite haisu. Motivatsioon on allpool merepinda, saastahunnikud elamises ainult kasvavad. Aju on täidetud sundmõtetega, et miks see küll nii läks ja mis must nüüd edasi saab. Kui küsimused vastust ei leia, kütab see üles ärevust ja stressi, mis kurnavad nii füüsist kui ka psüühet. Emotsioonid on tupikus, keha ujutatud üle kortisoolist ja noradrenaliinist, tahaks vaid järgida ürgseid instinkte – peituda, tarduda, põgeneda, kallale karata. Sa ei oska enam suhelda – sa tunned ennast inimeste seas ebamugavalt ja sellises olekus tekitad ka neile ebamugavust.

Üks viis, kuidas jõuetust apaatiast korraks väljas käia ja subjektsust reanimeerida, on negatiivsed impulsid. Raevutsedes oled sa jälle ohtlik, vihkamises jälle kirglik. Armukadedusest võrsunud vihahood pakuvad lühiajalist tuimestust, vähemalt on mingigi energia vereringes. Tegelikkuses on viha amfetamiin, mille lahtudes oled veelgi sügavamal augu põhjas.

Väikses koguses on armukadedus homöopaatiline ravim. Psühhoterapeut **Adam Phillips** on kirjutanud oma raamatus „Monogaamia", et kaks on seltskond, kolm on suhe. Teadmine kolmanda võimalikkusest, kas või kujutluslikul tasandil, annab paarisuhtele energia, paneb armastuse nimel tegutsema. Armukadedus on sel puhul konstruktiivse toimega emotsioon, mis hoiab meele virge ja võitlusvälja kontrolli all. Kui aga armukadedus muutub psühhootiliseks hävitustungiks suhte viimases, agoonilises faasis, on ta tegelikult mõlemale poolele veel üheks veskikiviks kaelas. Roland Barthes: „Armukadetseja kannatab neli korda: sellepärast, et ma olen armukade, sellepärast, et ma süüdistan ennast armukadedaks olemise pärast, sellepärast, et ma kardan, et mu armukadedus teeb teistele haiget, sellepärast, et ma luban ennast allutada banaalsusel. Ma kannatan väljajäetuse pärast, agressiivsuse pärast, hulluse pärast ja labasuse pärast."

Armastuse kaotamisel käiakse läbi kõik leina viis faasi: šokk ja eitus, viha, kauplemine, depressioon ja leppimine. Kui just nööripood koduteele ette ei jää, siis saadakse lõpuks liminaalsest august välja. Haavad armistuvad. Mälestus kaotatud armastusest deaktualiseerub, urn kadunukesega asetatakse riiulile. Uue suhtega taastuvad ka eneseusk ja tegutsemistahe, ellu ilmub taaskord midagi tähendusesarnast, depressiooni võtavad asjatundjad kontrolli alla. Ehk liipab ka kadunud *mojo* oma kolme jalaga koju tagasi. Aga päriselt ära ei kao see kaotatud armastuse energia kunagi. Astronoomiast on teada, et pärast supernoova plahvatust tõmbub mateeria kokku ning transformeerub kas siis suure massi ja energiaväljaga valgeks kääbuseks või, hullemal juhul, energiat ja mateeriat neelavaks mustaks auguks. Nii jääb ka armastusest jälg meie sisekosmosesse ning see on meie enda teha, kas tegemist on positiivse energiavälja (neutrontähe) või negatiivse musta auguga. Viimane neist on parasiitlik ja ohtlik nii endale kui ka kõigile lähedastele.

MITMIKARMASTUSE VÕIMALIKKUSEST

Selleks et lepitada omavahel iha ja armastus ning hoida lähisuhet samal ajal elus, on juurutatud uusi suhtestrateegiaid ja praktikaid. Vabaarmastus, promiskuiteet, polüamooria. Tegeletakse tantra ja grupiorgasmiga, voolitakse *lingam*'it ja uuritakse *yoni*'t. Loodusterapeut **Kristina Paškevicius** nimetab sellist praktikat „vägivallatuks armastuseks", milles monogaamne truudustingimus on kuulutatud vaimse vägivalla allikaks. Minu sõber **Kalev Rajangu** väidab, et monogaamia on seksuaalperverssus; kui kellelegi meeldib seda viljeleda, siis jumal temaga, kuni ta ei hakka teistele ette kirjutama, kuidas nemad elama peaksid. Ega mina kah ei tea. Võib-olla tõesti on monogaamne paarisuhe põlluharimise ja karjakasvatusega tekkinud omandi manifestatsioon. Et meie ürgolemus on kuuluda ürgkarja, kus alfaisased teevad esimese lõikuse, beetad aga reklaamivad ennast kui usaldusväärseid partnereid järeltulijate kasvatamisel. Et meie savannigeen teeb meist seksuaalsed oportunistid.

Igatahes on polüamoristid juurutanud hulgaliselt reegleid, eetilisi juhtnööre ja rituaale, kuidas säilitada tasakaalu usalduse ja läheduse ning seksuaalse vabaduse vahel. Kui tõmmata maha emotsionaalsed ja kehalised piirangud, liiguks iga suhe lähemale harmooniale ja õnnele. Et oleks elus võrdselt nii turvatunnet kui ka seiklust, nii lähedust kui ka kirge, nii spontaanset vabadust kui ka ülesehitavat konstruktiivsust.

Ideena on see ju iseenesest vahva, aga kuidagi ei saa lahti tundest, et kogu polüamooria teema on kergelt silmakirjalik kattevari kõikelubavuse legitimeerimiseks. Asi on selles, et inimmeel on ehitatud geneetiliselt ja hormonaalselt üles selliselt, et ta omastab teise inimese. Kas või mingiks perioodiks. Ta nõuab eksklusiivsust, ainuõigust ühe inimese intiimsusele. Armukadedus on armastuse instrument selle eksklusiivsuse kinnistamiseks. Määravaks on teadmine, et oled konkurentsis võitja.

Alain de Botton kirjutab oma teoses „Armunu esseed" armumise ja totalitarismi samasusest. Armumise eetika ei ole kunagi liberaalne eetika. Kui sa lubad oma partnerile kõike, annad ta eetiliselt vabaks, siis tõenäoliselt ei ole sa temasse armunud. Vastupidi, armastajana tahad teda piirata, teda omastada, teda dikteerida.

Polüamorist, kes sõlmib oma partneriga vabakslaskmise lepingu, annab ühtlasi ära ka kõik relvad. Kui meelsasti suudleksid koju saabuvat meest, kellel on vuntsides teise naise vitu lõhn? Afääriga vahelejäämise puhul saad sa minna vähemalt nägusid üles lööma. Polüamorist peab leppima jõuetult olukordadega, mille vastu psüühe kisendab. Veel hullem, teesklema „mõistmist", et jah, sinu õnn toob ka mulle õnne, võtame kätest kinni ja laseme armastuse suurel energial kõik tšakrad üle ujutada, samal ajal kui ajusagarate vahel ringlevad erinevad kastratsiooniks sobilikud terariistad.

Sa ei saa ähvardavalt räppida: „Räägi, mis sul toimub? Kas ta kestab kauem kui mina? Kui sügavale ta vajutab? Kas ta istub sulle näkku? Mitu korda sa said? Nüüd kao mu elust ja sure maha, reetur!"

Polüamoorias pole isegi saladuse võimalust, pole meeleheidet ja kirge, pole dramaturgiat. See pole tahteline allutumine nagu armastus, vaid labane allaandmine.

TINGIMUSTETA ARMASTUS

Siiski on üks armastus, mis ei jäta sind kunagi. See on vanema armastus lapse vastu. Sul on privileeg omada seda tingimusteta, ükskõik kui ebaatraktiivne sa ka poleks, kui kehvaks suhtlejaks ja viletsa iseloomuga indiviidiks sa ennast ka ei hindaks. See on pealtnäha ebaisekas armastus, andmisvajadus, mis ei oota vastusaamist (pahatihti on muidugi laps vanemate ego pikendus või kreatsioon, kelle inimeseks kasvatamise eest saad vastutasuks aasta isa või ema medali). See on armastus, mis realiseerub igapäevases praktikas. See armastus on sitastes mähkmetes, marraskil põlves ja pisaras määrdunud põsel. See armastus on igapäevases kauplemises, keelamises, lohutamises. Pelmeenide keetmises, lumememme ehitamises, poolunes loetud ööjutus. See armastus on pidevas ärevuses lapse heaolu pärast. See armastus on kulutatud ajas, kui sa teda alatasa tood ja viid ja tood ja viid – trenni, laulma, kooli, joonistama, sünnipäevale, veekeskusse. Sinu kulutatud raha, närvid ja aeg ei saa kunagi täielikult kompenseeritud. Ühel päeval lahkuvad nad su juurest ning hakkavad kedagi teist kõige rohkem armastama. Kohutav perspektiiv, kas pole?

Teisalt on aga lapsed need, kes lahutavad sind mustast ööst ja panevad nööripoest ringiga mööda käima. Nemad ongi su tähendus, kestva olemise kehastus. **Maarja Kangro** on sõnastanud selle kaunilt: „Titakese rõõm ja rahulolu oleks vähemalt mõneks ajaks uus absoluut, mille abil kogeda lõputu edasiandmise jälgi, selle uue olendi kaudu maailma auraatilisust tagasi saada, elu mõttetusega silmitsi seistes seda veidigi teise õlule veeretada. See kallis aeg, mis kakase tagumiku peale läheb, toidab ju illusiooni, et oma aja kokkusurumisega oled aega siiski maailma juurde tootnud."

Ükskõik kui murtud süda ka poleks, ei lase nad sul vajuda lõdvaks, oma armsuse ja nõudlikkusega tõmbavad nad sind juukseidpidi enesehaletsuse mädamülkast välja. Sest nad ei oota, millal sul nende jaoks jälle aega on. Nad vajavad justnimelt sind – nüüd, siin ja praegu. Võta korra oma väike tütar ja poeg sülle, nuusuta ta juukseid ja maailm on korraks jälle selge.

PUGEDES POLÜARMASTUSE PESSA

Lähisuhete puhul ei pea olema vaikivaks eelduseks monogaamia. Polüamooria on samm teistsuguse normaalsuse suunas, kus on rohkem partnereid, tundeid, võimalusi ja riske, aga ka rohkelt enesearengupotentsiaali.

Kadri Sikk

Prantsuse maalikunstniku ja skulptori Alain Jacquet' õlimaal „Eine murul", 1964. Foto: Flickri kasutaja Pedro Ribeiro Simões (CC BY 2.0)

Ma olen juba aastaid ühe inimesega iseäralikus suhtes. Me pole koos, ei jaga korterit ega käi väljas, isegi ei helista ega suhtle mõnes võrgustikus. Kõrvaltvaatajale võiks paista, et seda inimest polegi mu elus olemas. Ta ei ole siitilmast lahkunud, ta ei ole ka kuskil välismaal. Mul on ta telefoninumber ja ma võiksin ilmselt temaga Fesaris sõbraks hakata. Pole isegi võimatu, et jookseme tänaval kokku. Aga midagi sellist ei juhtu, olgugi et ma armastan teda. Ja nii on see kestnud juba piisavalt pikalt, et ma saan sellele suhtele külge panna teatud sildid, mis muudavad sellest rääkimise minu jaoks lihtsamaks. Kutsun seda ühepoolselt platooniliseks.

Ühepoolne platooniline suhe võib alguses juhtme korralikult sassi ajada. Eriti kui see teine inimene veel suhtes on, aga mitte sinuga. Heasoovlikud kõrvaltvaatajad hakkavad kohe nõu andma või lohutama, alustades sellest, et tüüp on siga ega vääri pärleid, ning lõpetades sellega, et küll aeg ravib kõik haavad. Vahel pole tõesti midagi hullemat heasoovlikest inimestest ja nende arvamusest – küllap olen isegi oma heasoovlikkusega nii mõnigi kord korralikult lajatanud.

Minu suhte algusaegadel haarasid kõrvalised ja ma isegi olukorra komplekssuse lahtimõtestamiseks esimese lahendusena ikka käibetõdede järele. Suhete puhul on enim levinud eeldus, et lähisuhteks on kõige sobilikum monogaamia. Kui su väljavalitu seda sulle ei paku, siis oled järelikult teinud vale valiku ja mõistlik oleks astuda kiirelt samme parema partneri leidmiseks.

ALTRUISTLIKU SUHTE VILDAKAD ALUSED

Sellisele „normaalsuse" provokatsioonile pole mõtet alluda ja iseenda tunnete väänamise asemel on palju kasulikum astuda samm teistsuguse normaalsuse suunas, kuhu kõigi oma erisustega mõnusasti ära mahtuda. Inimsuhete erakordselt mitmekesises maailmas on polüarmastus ilmselt üks põnevaimaid pesasid, milles mittetraditsioonilisi suhteid kasvatada. Ma räägin suhtevormist, kus armastatakse rohkem kui üht inimest ja kõigil pooltel, kes seda soovivad, on mitu partnerit, neil omakorda teisigi partnereid, ja mõned selles võrgustikus on või olid ka omavahel partnerid või saavad selleks ehk tulevikus.

Polüarmastus ei ole petmine, ringilitutamine, kõik-on-lubatud-hullus – seda kõike saab teha edukalt suhtevormist sõltumata ja eks tehakse ka. Polüsuhete puhul saab nii ehk toimetada lühemat aega, sest milleks kannatada välja kellegi halba käitumist, kui ära langeb vajadus püsida koos lihtsalt koos püsimise pärast.

Minu arust ei ole suurt vahet, millist suhtevormi eelistada, kui see on teadlik ja autentne, südamest tehtud valik, milles arvestatakse kõigi poolte vajaduste ja tunnetega. Ehk üllatuslikult ei alga selline suhtlus mitte üldse partneri(te)st, vaid iseendast. Suhetesse on end lihtne ära kaotada, kui seada esikohale kellegi teise vajadused, soovid ja tunded, anda sellele lähenemisele altruistlik ja empaatiline kuvand ning siduda saadud kompott iseenda kui suure südamega inimese identiteediga. Nii saab luua tugeva vundamendi kaassõltuvusele, millelt arendada halba käitumist ja selle lõputut talumist. Tõenäoliselt ei küsi ka kaassõltuvus suhtevormi, olgu tegemist polüarmastuse, monogaamia või isegi platooniliste suhetega. Õnneks on aga hulk inimesi, kes on pühendanud palju aega ja energiat tervislike suhete kultiveerimisele. Mina olen ammutanud selles inspiratsiooni just polüarmastajate kogukonnalt.

HEA SUHE NÕUAB TÖÖD ISEENDAGA

Conor ja Brittany on paar, kelle YouTube'i kanal on täis kuldaväärt materjali nii nende polüsuhte kui ka inimestevahelise kommunikatsiooni kohta üldiselt, lisaks hunnik õpetlikku kraami seksist. Ma imetlen nende püüdlusi arendada endas kaastundlikku suhtlemist. Muide, see pole üldse midagi õhulist, vaid väljendub hästi konkreetsetes ja õpitavates praktikates. Su partner – ega teised inimesed – ei ole olemas selleks, et kuidagi aimamisi sinu vajadusi rahuldada. Saa endaga lähemalt tuttavaks. Kui sul pole hea olla, pööra pilk sissepoole, et kõigepealt välja selgitada, mida sa parasjagu tunned. Jää selle tunde juurde, et oma emotsioone päriselt kogeda – see on ebamugav, aga vajalik. Leia ja rakenda lahendusi, mis aitaksid su enesetunnet parandada. Mediteerimisest maalimiseni – mida iganes sulle teha meeldib.

Räägi partneriga oma emotsioonidest ja kogemustest, kui te mõlemad selleks valmis olete. Räägi mina-vormis. Kui jagajaks on su partner, siis loo talle usalduslik õhkkond, kuulates teda hinnangutevabalt. Anna tagasisidet, et sa näed, kuuled ja mõistad tema kogemust. See ei tähenda, et sinu kogemus oli mingis olukorras samasugune või et sa pead nõustuma millegagi, mida sa ise tõeselt ei tunne. Aktsepteeri, et vahel võtab päriselt asja tuumani jõudmise protsess rohkem aega. Ka parimatel meist on traumasid, mis on meid kujundanud ja teevad seda siiani. Nende pundarde ühiselt lahtiharutamine on üks tervendavaimaid kogemusi, mida saame inimestena üksteisele pakkuda.

Polüsuhted annavad ilmselt kõige intensiivsema võimaluse selliseks inimsuhetepõhiseks enesearenguks. **Franklin Veaux'** ja **Eve Rickerti** raamat „More Than Two" teeb suurepärase sissevaate sellesse, mida polüsuhetest oodata ning kuidas navigeerida nendes eetiliselt, kõigiga arvestavalt. Vaim tuleks valmis panna, et iga uus suhe võib tuua potentsiaalselt kaasa väga suuri muutusi. Polüarmastuses on mõnes mõttes kõike rohkem – partnereid, tundeid ja nuputamist vajavaid olukordi.

POLÜARMASTUS – ÜLLATUSI TÄIS KOOSLOOME

See annab võimaluse igasuguste tunnete kogemiseks, sealjuures sellise põneva nähtuse nagu *compersion*, mis on veidi nagu vastand armukadedusele, nii et partneri(te) positiivsed kogemused kellegi teisega pakuvad hoopis rõõmu või joovastust. Polüarmastus õpetab tundma ja väljendama selgelt oma piire. Ta õpetab hoolitsema iseenda ja partneri(te) tervise eest, eriti kui suhted viivad voodisse. Ta suunab kohanema muutustega ja inimsuhete etteennustamatusega. Ta paneb arvestama teiste tunnete ja vajadustega, aga ka iseenda omadega. Ta lammutab näiliselt kindlust pakkuvad raamid ning sunnib arendama sisemisi ressursse, et eluga toime tulla. Ta pakub võimalust kogeda iga hetke ainulaadsena ja nautida igas kohtumises peituvat potentsiaali, määratlemata õigeid või valesid viise, kuidas suhe peaks arenema või mida poolte jaoks tähendama. Polüarmastus on kompleksne ja üllatuslik koosloome, mille elemendid on muutuvad ja täis põnevust. Nagu inimesedki.

Polüarmastuses on mõnes mõttes kõike rohkem – partnereid, tundeid ja nuputamist vajavaid olukordi.

Ma olen polüarmastusest päris vaimustuses. Nagu ka monogaamiast, kui see on vastastikune, teadlik ja soovitud valik. Ja samuti olen ma vaimustuses oma ühepoolsest platoonilisest suhtest, mis on pannud mind lähemalt uurima, mida inimsuhted tähendavad, õpetanud mulle, kuidas keegi peale minu ei saa teada, mida ma tunnen või mis on mulle õige, ja andnud usalduse selles pidevalt muutuvas maailmas, et mõni armastus ei raugegi ning see on kingitus, mitte saatuse nöök. Nagu on kingitused kõik suhted, sõprused ja tutvused, mis põhinevad autentsusel, vastastikkusel ja kaastundel. Lõpetaksin aga käibetõega, millega olen igal juhul nõus ja mida võib mulle alati meenutada: armastus võidab kõik!

Kadri Sikk on inim- ja loomaõiguste aktivist.

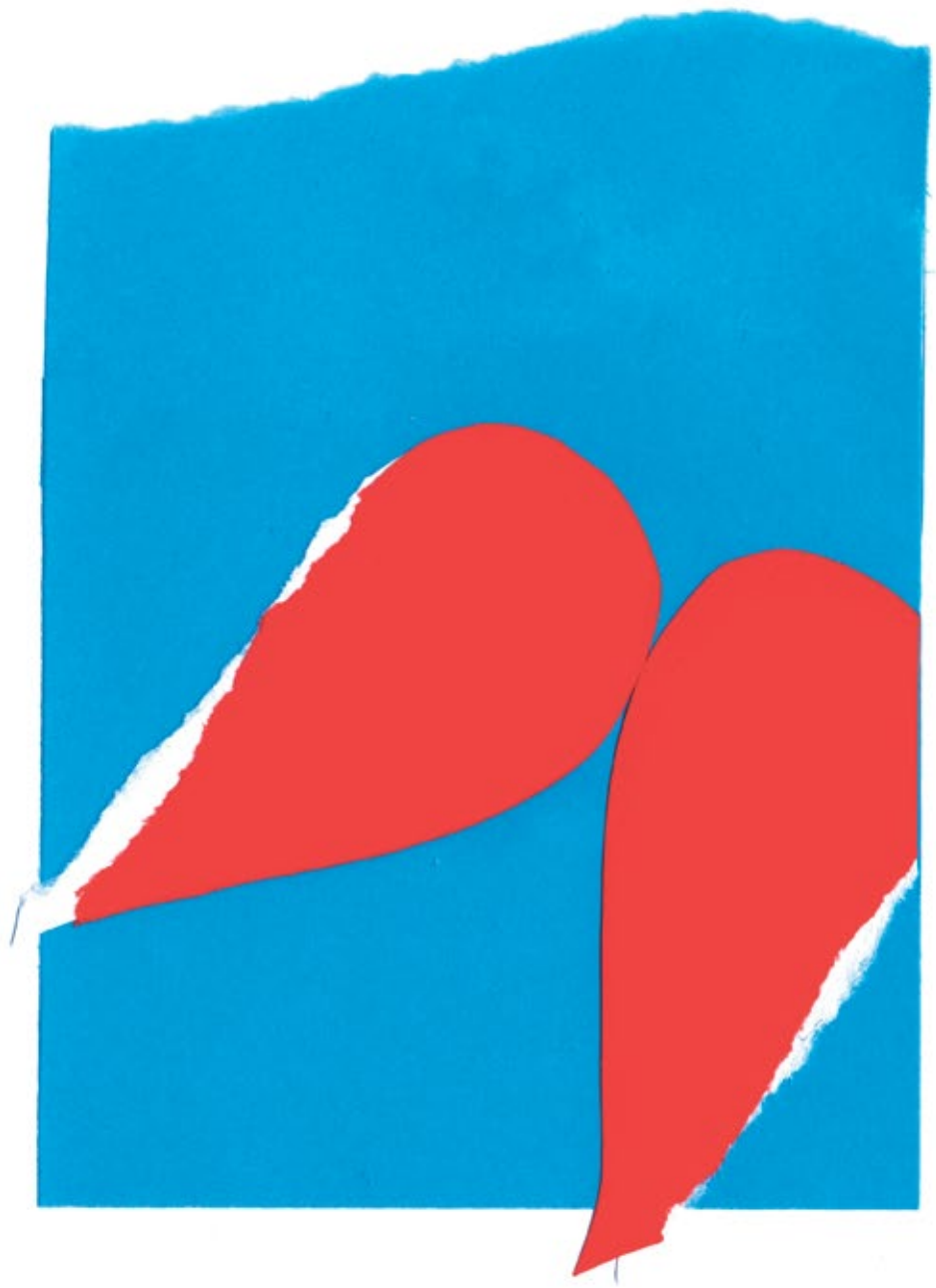

EVOLUTSIOONIBIO-LOOGILISED LIBLIKAD MINU KÕHUS

Kui vaadelda armastust Darwini teooriate kontekstis, mahub suur ja ülev tunne ühte lihtsasse loogikavalemisse.

Kirjutas **Tõnu Viik,** illustreeris **Vahram Muradyan**

Mida me tahame, kui me armastust otsime? Miks me nii väsimatult selle poole pürgime? Kui analüüsida armastuse poole püüdlemist, siinkohal veel mitte selle teostumist, joonistuvad välja järgmised tunnusjooned. Kõigepealt tekib meeliülendav „objektihõive"[1] – elevus ja erutus, mis kaasnevad ihaldusväärse mehe või naise ilmumisega armumist võimaldavasse lähedusse. See lähedus võib olla virtuaalselt vahendatud, aga peab siiski tunduma reaalse võimalusena. Terve psüühikaga inimene ei armu tavaliselt popstaaridesse või pornosaitide „näitlejatesse". Me armume inimestesse, kelle puhul näib samasugune vastureaktsioon meile võimalik. See on kahtlemata üks kõige sulnimaid tundeid, mida inimene oma elu jooksul kogeda saab. Me oleme juba harjunud selle teema ülistamisega popkultuuris ja sellest võib-olla isegi tüdinud, aga isiklikus kogemuses tajume me armumise ennastülendavat energiavoogu iga kord uudse ja erakordsena. See justkui korraldab ümber kogu meie isiksuse ja muudab maailma üldise tonaalsuse positiivse(ma)ks.

Meie tunne näib lähtuvat selle inimese omadustest, kellesse me armume. „Ta on nii…" Ideaalne armastatu erutab meid seksuaalselt, hingeliselt, materiaalselt ja vaimselt. Tänu temale algab *vita nuova*, uus elu. Minu seksuaalsus puhkeb tänu temale õitsele; ta mõistab, täiendab ja toetab mind ning leiab üles ja toob minus välja mu parema poole. Tulevik värvub roosadesse toonidesse ning seal terendavad „õnnistuse kaugeimad piirid".[2]

Armastatu on kõigi nende positiivsete muutuste võti. Ta on lahendus ja pääsemine; ta on peaaegu et saatus ise. Tema vastureaktsioonist saab minu elu kõige otsustavam sündmus. Kogu minu õnneliku elu taotlus kulmineerub ühes hetkes, kus ma olen avanud talle oma tunded ja ootan vastust. Ärevus tekib elu suurima pöörde võimalikkuse käegakatsutavast lähedusest.

MESSIAADLIK OOTUS

Me ootame armastatult väga palju; me paigutame temasse lahenduse pea kõigile meie elu ja isiksuse probleemidele. Me loodame, et tänu temale muutub elu autentseks ja rahuldust pakkuvaks. Näiteks võiks ta äratada meis seksuaalsuse, milleks me ise võimelised pole, või muuta meie kõikuva enesehinnangu püsivalt positiivseks, leida üles meie enesekindluse ja tuua meile tunnustuse, mida muidu nappis, majandusliku elujärje parandamisest rääkimata. See lootus seoses teise inimese tulemisega meie ellu on messiaadlik ning ühele surelikule mõistagi üle jõu käiv. Sellegipoolest me mitte ainult ei oota seda kõike, vaid ka üritame armastajatena neid ülesandeid täita.

Pole vist üllatav, et isegi sündmuste kõige positiivsema käigu puhul oleme me tavaliselt vähem kui kahe aasta pärast sealsamas, kus olime enne pöördelist hetke. Miks see nii on? Evolutsioonilise bioloogia seisukohtadest lähtudes võime eeldada, et tugevad emotsioonid arenevad liigi kestmajäämise huvides. Armumisel käivituvatel emotsioonidel on vähemalt seksuaalse erutuse puhul evolutsiooniliselt väljakujunenud füsioloogiline alus, mille eesmärk on organismi ettevalmistamine potentsiaalse sugulise vahekorra jaoks. Vahekord võib muutuda võimalikuks suhteliselt kiiresti ning organism tuleb selle tarvis operatiivselt ümber häälestada ja mobiliseerida. Hormonaalne tasakaal ja selle kaudu meeleolude kiire muutumine armumise käigus on tagatud füsioloogiliselt just selle adaptsioonimehhanismiga.

Joovastavale tunnete tulvale eelneb kogu loomariigis otsuse tegemine, kes paaritumiseks välja valida või millise konkreetse isendi paaritumiskutsele vastata. Selle valiku tegemiseks on meil arenenud vaist, mis põhineb keerulistel teadvustamatutel otsustel, milleks töödeldakse visuaalset, auditiivset ja olfaktoorset informatsiooni. Partneriga pikemalt või terveks eluks

kokku jäävate loomade ja lindude vaist võtab võib-olla arvesse ka väljavalitu „isiksuseomadusi", mida nad mingil määral teise käitumisest välja lugeda oskavad. Kuid enamasti ja põhiliselt saab otsustavaks seksuaalne atraktiivsus. Peibutav pool pühendab atraktiivsust suurendavate tunnuste kultiveerimisele suure osa oma elust. Peibutatav pool arendab välja erakordselt terava pilgu, mis muudab võimalikuks nende märkamise ja võrdlemise.

Inimeste nagu ka teiste primaatide armukäitumine on selline, et nad saavad olla korraga nii peibutavaks kui ka peibutatavaks pooleks. Me kõik oleme teadlikud energiast, mida me panustame enda atraktiivsuse esiletõstmiseks, kuid paneme vähem tähele oma võimet väga napi info põhjal sekundi murdosa jooksul teiste atraktiivsust märgata, võrrelda ja mõõta. Tutvumisportaalides nagu ka reaalsetes tutvumisolukordades rakendatakse just seda evolutsiooniliselt väljakujunenud vaistu, mille abiga me väga lühikese ajaga ja piiratud info põhjal enda jaoks ülimalt olulisi otsuseid vastu võtame. Me tajume seda teadvustamatut otsust tundena, et ta meeldib mulle. Ta meeldib mulle sellepärast, et „ta on nii…". See „nii…" panebki mul pea ringi käima ja tekitab liblikad kõhtu.

ARMASTUSE VALEM

Filosoofias teatakse atraktiivsusel põhinevat arusaama armastusest atraktiivsete omaduste teooria nime all. Selle võib võtta kokku järgmise valemiga.

Isik X on armunud isikusse Y juhul, kui

1. ta usub, et isikul Y on omadused p_1, p_2, p_3, ... p_n, mis teevad ta atraktiivseks;
2. ta usub, et isikul Y on temaga püsiv ja eksklusiivne intiimne kontakt,
3. millega seoses isik X kogeb erakordselt intensiivseid positiivseid emotsioone
4. ning eeldab, et Y kogeb midagi sarnast.

Erinevalt armumisest on armastus eeldatavasti valemis kirjeldatud uskumuste ja seisundite pikaajaline kestmine. Isiku X armastus lähtub endiselt isiku Y omadustest, aga neil omadustel põhinevad tunded ja eksklusiivne seotus isikuga X omandavad uue, ajalise dimensiooni. Üleminek püsivusele ehk aeg teebki armumisest armastuse. Armastus on igaviku suunas välja veninud armumine.

Me kõik teame, et see nii ei toimi, aga loodame ikka. Meile tundub, et ehk läheb järgmine kord õnneks – kui me ainult leiaksime selle inimese, kelle p_1 … p_n oleksid õiged. Armastuse taotlemine keskendub seetõttu „õige" inimese leidmisele. Pärast seda, me usume, peaks kõik toimuma justkui iseenesest. Algab elu seksuaalses, hingelises, materiaalses ja vaimses külluses ning joovastuses. Või vähemalt on mõned neist punktidest piisavalt head, et korvavad puudujäägi teistes.

Selliselt määratletud armastuse ootus võib kesta kogu meie elu ning seda on raske argumentidega mõjutada. Aga olgu siin intellektuaalse huvi jaoks ära märgitud, et armastusväärsete omaduste teoorial on neli vajakajäämist. Esiteks, nagu me kõik teame, aeg selliselt armumisega ei ühildu. Kõige sagedamini langeb aja jooksul ära valemi kolmas punkt, aga muidugi võib armastuse haihtumise põhjustada ka eksitus omaduste p_1 … p_n kindlakstegemisel, nende muutumine või siis teadmine, et intiimne suhe ei ole (enam) eksklusiivne.

Kui ülejäänud tingimused võiksid teoreetiliselt päris kaua kesta, siis kolmanda puhul pole see loogiliselt, füsioloogiliselt ega reaalselt võimalik. Miski, mis on erakordne, ei saa juba vastavalt definitsioonile olla püsiv ega kujuneda rutiinseks olukorraks. Füsioloogiliselt ei ole erakordse intensiivsuse kestmine mõeldav, sest meie aju keemilised tasakaalumehhanismid ei lase sellel juhtuda. Situatsioone, kus meie ajukeemia ei suuda pika perioodi vältel ülimalt intensiivseid emotsionaalseid seisundeid tasakaalustada, kutsume me vaimse tervise häireteks ning need on organismile väga kurnavad. Ja ka pragmaatilises ja ökonoomilises plaanis ei saa elada pikka aega ainult teisest inimesest vaimustudes, vaid elu seab teisi keskendumist vajavaid ülesandeid.

Kujutage aga ette kavaleri, kes ütleb oma väljavalitule, et armastab teda mõõdukalt, parajalt ja ilma liiasuseta. Kultuur kontrollib meid oma müütide kaudu, mistõttu tundub romantismi vormelite taasesitamine meile armastusega seoses ainuvõimalik. Armastus peab olema jalustrabavalt eufooriline, muidu on selle tunnistusse raske uskuda.

JÄRGLASTE HUVID ESIKOHAL

Teiseks, kuigi meil on tõepoolest väga hea vaist omaduste p_1 … p_n kindlakstegemisel, ei ole see vaist seadistatud meie õnne kestmise, vaid meie järglaste parema šansi teenistusse samalaadsetes olukordades partneri valikul. Teisisõnu, kui keegi on meie jaoks atraktiivne ehk ta meeldib meile tänu tundele, mida tema omadused meis tekitavad, siis see on mehhanism, millega loodus on pannud meid käituma oma liigi ja järglaste, mitte meie isiklikes huvides.

Kolmandat tüüpi probleemid on seotud eeldusega, et suhe armastatuga peaks toimuma justkui iseenesest, ilma pingutuseta. Suhte pingevaba laabumine on eeldatavasti üks „õige" inimese leidmise tunnusjooni. Probleem seisneb siin selles, et meile ainult näib, et suhe „õige" inimesega kulgeb ilma pingutuseta. Meile jääb märkamata, kui palju tähelepanu, kompromissivalmidust, eneseohverdust, isiklike huvide tagaplaanile lükkamist ja muudest olulistest asjadest loobumist see meilt nõuab. Me ei märka seda, sest armunu kehakeemia kompenseerib kõiki neid asju eufoorilise rõõmuga armastatu lähedusest ja võimalusest temaga koos olla. Hiljem meil enam sellist keemilist kompensatsioonimehhanismi ei ole. Me ei pane tähelegi, kui palju me kõigis neis altruistliku käitumise punktides tagasi tõmbame ning oma huve ja tahtmisi ellu viima asume. Küll aga täheldame samasugust suhtumise muutust oma kaaslases. Mõistagi tekitab see terve rea uusi väljakutseid, millele tuleb hakata lahendust otsima. Teine võimalus on muidugi uue „õige" inimesega see asi jälle keemiliselt tööle saada.

Neljandat tüüpi probleemid on seotud armastuse lähtekohaga, milleks on isiku Y omadused. Atraktiivsusest ei saa suhte loomisel mööda vaadata, kuid isikuomadused muutuvad ajas ning eelkõige on meie seksuaalne veetlus määratud kahanema. Ka see on evolutsiooniliselt meie järglaste huvides. Aga armastuse lähte paigutamisega isiku Y omadustesse on seotud ka mõned loogilised ja psühholoogilised ebakõlad. Ja nimelt, kui ma armastan Y-it tema omaduste pärast, siis ei ole arusaadav, miks ma ei asu taotlema Y-ist paremate omaduste kandjaga suhet kohe, kui see peaks võimalikuks osutuma. **Houellebecqi** düstoopilised visioonid armastusest põhinevad eeldusel, et ma just nii teengi, kui mingid ideoloogiad, usundid või kultuurinormid mind ei kammitse.

ELUKESTEV ÜLESANNE

Truudusel saab olla ka teisi põhjuseid peale väliste või internaliseeritud keeldude. Armastuse objektiks võib olla Y ise, mitte niivõrd tema mulle sobivad omadused. Atraktiivsete omaduste teooria ei seleta meile, miks saaks Y olla minu jaoks asendamatu, milline väärtus tal minu jaoks just nimelt asendamatuse tõttu võiks olla ning milliseid emotsioone võiks suhe ühe asendamatu inimesega minus tekitada. See tähendaks isiku Y väärtustamist mitte ainult minu jaoks atraktiivsete omaduste kandjana (pangem tähele, see on miski, mis on väärtuslik minu jaoks, mitte isiku Y enda jaoks), vaid iseendana, ühe erilise inimesena – isiksusena, kelles põimuvad nii minu jaoks atraktiivsed kui ka igasugused muud, sealhulgas minu jaoks mitteatraktiivsed, omadused. Isiksusena, kes on samasugune elu müsteerium nagu ma ise – kõiksugu õnnestumiste ja ebaõnnestumiste, lootuste ja pettumuste segu. Või nagu ütleb **Borges**: see konkreetne inimene, kes on oma aja, vere ja agoonia summa.

Samuti ei märka atraktiivsete omaduste teooria seda, et armastus ei pea põhinema tingimata esimesel või teisel isikul ega nende omadustel, vaid nende kahe isiku ühiselt loodud väärtustel ja hüvedel, mille olemasolu ei oleks ilma nende kahe konkreetse inimese osaluseta võimalikud. Näiteks nende lapsed, kodu või ühine elukorraldus – just niisugustena, nagu need on välja kujunenud tänu nende kahe isiksuse eripäradele ja koosolemise ajaloole. Ajalugu ja sellest välja kasvav reaalsus on asjad, mida ei saa asendada ükskõik millise tulevikus toimuva sündmusega. Samas on selge, et teatud omaduste, näiteks seksuaalse atraktiivsuse, jäämine minevikku peab olema kompenseeritud uute väärtuste ja hüvede esiletõusuga, ning selles mõttes on elukestev monogaamia ka elukestev ülesanne.

Me teame, et psühholoogilises plaanis pole pikaajaline kooselu sugugi alati armastuse kõrb. Mõned paarid ei ole koos mitte nii, et nad taluvad või hävitavad üksteist, vaid nad justkui süvendavad vastastikust teineteisemõistmist aja jooksul ja ühiste sündmuste kaudu. Aeg mängib nende kasuks ja muudab nende kooselu rikkamaks. Nagu öeldud, need kooselu komponendid, mis põhinevad ühisel minevikul, pole teistega asendatavad. Selline kogemus muutub küll aina haruldasemaks, aga vähemalt teoreetiliselt võib millegi ehitamine läbi kogu oma elu olla hea asi.

Armastus, raha ja tunnustus kuuluvad nende asjade hulka, mida taotlemata me ei saa elada. Küsimus on kõigi selliste põhifenomenide puhul selles, kas need valitsevad meid või meie neid. Kas nende elu kujundav jõud on midagi niisugust, mida evolutsioonilised protsessid (või saatus või jumalad) teevad meiega, või saame me ka ise neid pisut kujundada? Armastuse puhul ei tähendaks see siis veel kannatlikumat ootamist või veel intensiivsemaid „õige" otsinguid, vaid sekkumist selle tunde vormilisse jõudu – sellesse, kuidas armastusetaotlus meid elama paneb. Aga muidugi võib olla, et selline ülesanne käib elu põhifenomenide puhul meile põhimõtteliselt üle jõu.

Tutvumisolukordades rakendame oskust väga napi info põhjal sekundi murdosa jooksul teiste atraktiivsust märgata, võrrelda ja mõõta.

Armastus on igaviku suunas välja veninud armumine.

Armunu kehakeemia kompenseerib kõiki partneri puudujääke eufoorilise rõõmuga armastatu lähedusest ja võimalusest temaga koos olla.

[1] *Kasutan siin Freudi mõistet* Objektbesetzung, *mis viitab psüühilisele protsessile, mille käigus toimub psüühilise energia ja positiivsete tähenduste sidumine ühe konkreetse objektiga ehk selle objekti „hõivamine". Objekt „hõivatakse" subjekti psüühilise energia ja tähenduseloome abiga. Võib ka öelda, et objektihõive on psüühilise energia ja tähenduste sidumine teatud objektiga inimese teadvuses, mille tagajärjel see objekt siis omakorda inimese meeli „hõivab". Eesti keeles on kasutatud Freudi mõiste* Objektbesetzung *tõlkena ka terminit „objektipaine".*

[2] *Alighieri, D. 2012.* Vita nova *– uus elu. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, lk 47–48.*

Tõnu Viik on Tallinna Ülikooli filosoofiaprofessor ja Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi direktor. Tema uurimisvaldkondadeks on fenomenoloogia ja kultuurifilosoofia.

ARMASTUS ARMASTAB MUSTREID

Süsteemiteoreetiline vaade perekonnale paljastab varjatud reeglid, mis reguleerivad suhtesse astumist ja selle püsimist. Turvatunnet otsides oleme tihti määratud kordama oma vanemate ja vanavanemate vigu.

Katri Lamesoo

Meie päevil lõhestab ühiskonda seksuaalse ahistamise teema. See toob kaasa ka meeste ja naiste vastandamist. Kas jälle sugudevaheline sõda? Kuhu küll on kadunud armastus? Armastus pole maailmast muidugi kuhugi kadunud, kuid see ei leia alati väljundit paarisuhte kujul. Ja armastus ei pruugi vastu pidada romantilisele faasile järgnevat võimuvõitlust: kõigil meil on vajadus läheduse, turvalisuse, hinnatuse ja kuuluvuse järele, kuid seda teisele pakkudes tahame ka ise midagi vastu saada. Selleks et olla kuuldud ja mõistetud, peab ise kuulama ja mõistma. Mis saab aga siis, kui avan end liialt; kui annan endast liiga palju ja partner ei vasta samaga?

Need on igavikulised küsimused, millele teadlased on hakanud leidma järjest rohkem seletusi. Paarisuhte seisukohast tegi otsa lahti **John Bowlby** kiindumusteooriaga eelmise sajandi keskpaigas ja sellele järgnenud uurimistöö tulemusena on kujunenud välja tunnetekeskse paariteraapia koolkond. Samal ajal tekkis perekonna psühhoteraapia suund, mis uuris seoseid psühhopatoloogia ja peresuhete vahel. Praeguseks võib öelda, et paari- ja pereterapeudil on märksa ratsionaalsem seletus laulusõnadele „too much love will kill you" kui ilmselt laulu autoritel endil.

Peresüsteemi reegel on, et asjad ei muutu – suhted on korratavad ja kõik käituvad kindlaksmääratud käitumisreegleid järgides.

TUTTAV ON TURVALINE

Ihaldatav partner on sageli kombinatsioon inimese vanematest, täpsemalt lapsepõlve lähihooldajate omadustest, nii positiivsetest kui ka negatiivsetest. See tuleneb meie aju limbilise süsteemi funktsioneerimisest, mis ei allu ratsionaalsele arutlusele. Kuna sel osal ajust puudub võime eristada aega, reageerib inimene elus ettetulevatele olukordadele tuttavlikult. Näiteks saab esimesest kiindumussuhtest oma hooldajaga edasiste suhete mudel.

Kahjuks peab teooria paradoksaalsel kombel paika isegi vägivaldses peres kasvanud laste puhul, mistõttu neil on oht sattuda omakorda vägivaldsesse suhtesse. Seega võiks oma paarisuhet või partneriotsingut analüüsides panna paberile kirja kõik oma lapsepõlve lähihooldajate iseloomuomadused ning sinna juurde valdavalt kogetud tunded. See aitab saada selgust, miks tekib külgetõmme teatud tüüpi inimeste suhtes.

ERINEVUS ON PAARISUHTE PINNAS

Partnerist ei otsita siiski ainult turvalist lapsepõlvekogemust. Sageli esindab paariline ka teise suhtepoole allasurutud külgi – midagi, millest inimene tunneb puudust, et olla terviklik. Elavaloomuline ja seiklushimuline ekstravert eelistab sageli enda kõrval tagasihoidlikku, isegi häbelikku introverti, ja vastupidi. Ratsionaalsete majandusinimeste peres kasvanuna tundsin puudust kunstilisest eneseväljendusest, imetlesin sõpru, kes kasvasid muusika ja kunsti keskel. Nii hakkasid mulle huvi pakkuma loominguga tegelevad mehed – kes mängis kitarri, kes maalis, luuletas. Nüüdseks, mil olen teadlik oma kompensatsioonimehhanismidest, on kadunud ka huvi seda tüüpi meeste vastu.

Katri Lamesoo on lõpetanud perekonna psühhoterapeudi väljaõppe ning töötab Tartus ja Tallinnas pere- ja paarisuhteterapeudina. Eelmise aasta lõpus kaitses ta sotsioloogia erialal doktorikraadi, töö käsitles seksuaalse ahistamise konstrueerimist.

KAHE TERAGA MÕÕK

Vastandlikkusel põhinev külgetõmme võib paraku ka suhtele saatuslikuks saada. Paarisuhte terapeudid nimetavad seda sulanduja-eralduja või rahetormi-kilpkonna mustriks. Kui paar on teinud otsuse jääda kokku, siis üks partneritest, sulanduja, reageerib otsusele koos edasi minna kergendusega, kuna ta kasvas üles vajadusega olla seotud. Seevastu eralduja, kes kasvas tõenäoliselt üles rahuldamata sõltumatusevajadusega, tunneb end ohustatuna. Mida rohkem üks pool eraldub, seda ärevamaks muutub teine, ning mida ärevamaks ja nõudlikumaks ta muutub, seda enam tunneb esimene vajadust eralduda. Kui muster eskaleerub, astub üks pool suhtest välja. See dünaamika saab saatuslikuks paljudele paaridele.

Kolmas pool, keda paarisuhe oma ärevuse maandamiseks kaasab, ei saa olla miski, mida nende esivanemad oma paarisuhtes kasutanud poleks.

Ühel päeval jõudis minu vastuvõtule mees, kes soovis aru saada sellest, mis temaga toimub. Ta oli hakanud viimastel kuudel kahtlema oma väljavalitu õigsuses ja otsima kontakti teiste naistega, lisaks olid teda tabanud erektsiooniprobleemid. Selgus, et täpselt pool aastat tagasi oli paar võtnud kahasse kodulaenu. Eralduja jaoks oli seda liiga palju ning temas käivitus põgenemisinstinkt. Mehe lapsepõlves langes tema õlule pärast isa surma vastutus oma ema heaolu eest. Nüüd, mil võeti ühine pangalaen, lülitus mehe aju limbiline süsteem nn põgene-tarduründa-režiimi, sest tema sõltumatusevajadus, mis lapsepõlves isa surmaga kaasnenud kohustuste tõttu rahuldamata jäi, oli uuesti ohus.

SÜNNIJÄRJEKORRA NUMBER OLGU ERINEV

Sünnijärjekorda peetakse üheks olulisimaks hea paarisuhte teguriks. Lapse sünnijärjekorrast sõltub tema funktsioon päritoluperes ja see toob endaga kaasa teatud isiksuseomadused. Ka siin töötab paarisuhtes komplementaarsus – paremini sobivad koostööd tegema erineva sünnijärjekorraga partnerid ja eriti ideaalne on, kui komplementaarsus sünnijärjekorras hõlmab ka sugu. Niisiis on parimad võimalused suhte õnnestumiseks vanema vennana kasvanud mehel, kel on noorem õde ning kes loob suhte noorema õena kasvanud naisega, kel on vanem vend. Sellisel juhul on mees harjunud võtma vastutust ja naine seda ära andma.

Suhet võib siiski mürgitada see, kui vanem tahab igas asjas peale jääda ja noorem üldse vastutust ei võta. Nii ei tööta paar ühise tiimina. Kui aga kokku saavad pere noorimad lapsed, on tõenäoline, et vastutuse võtmine ja otsuste tegemine on koormav. Kui kokku saavad vanimad lapsed, võib suhe kujuneda kukepoksiks, kus võideldakse selle üle, kelle otsus peale jääb.

LÄHEDUSE REGULEERIMINE

Nii ühiskond kui ka perekond on süsteemid ja igale süsteemile on loomuomane homöostaasi säilitamine. Süsteemis puuduvad lineaarsed seosed. Ometi paistab viimase sajandi peamine küsimus paarisuhete vallas olevat see, kas mees joob, kuna naine näägutab, või naine näägutab, kuna mees joob.

Süsteemse pereterapeudi jaoks on küsimus probleemi algest või põhjustajast valesti püstitatud. Põhjuslikkus saab perekonnas olla ainult tsirkulaarne: muutus süsteemi ühes osas kutsub esile muutusi teistes osades, sest süsteem on vastastikku seotud elementide tervik. Peresüsteemi reegel on, et asjad ei muutu – suhted on korratavad ja kõik käituvad kindlaksmääratud käitumisreegleid järgides. Perekonna eesmärk on säilitada tasakaal. Seega, kui peres juhtub, et mees hakkab tarvitama alkoholi või naisel tekib depressioon, siis need on sümptomid, mida süsteem vajab tasakaalu säilitamiseks.

Kui perekonnas tõuseb ärevuse tase – naine hakkab käima trennis, laps läheb kooli, ämm jääb haigeks –, võib mees hakata ülemäära alkoholi tarbima. See suurendab omakorda teiste, temast sõltuvate pereliikmete ärevust, millele mees reageerib sellega, et tarvitab veel rohkem alkoholi. Käivitub tsükkel, kus süsteemi eri osad võimendavad üksteist. Pereteraapia kasvaski omal ajal välja skisofreeniahaigete perede uurimisest, mille käigus selgus, et kui ravida sümptomikandjat – olgu diagnoosiks alkoholism, depressioon, anoreksia, ärevushäire vms –, kaasamata kogu peresüsteemi, on tegu ressursi raiskamisega. Patsient naaseb koju ja sümptomid on uuesti platsis.

SUHTES OLLAKSE ALATI KOLMEKESI

Kõige väiksem suhtes olemise ühik on kolm poolt. Kahe inimese vahelise läheduse reguleerimiseks ja sedakaudu paarisuhtes alati kohaloleva ärevuse alandamiseks vajab paar kolmandat poolt. Kõige tavalisemalt on selleks laps, aga võib olla ka koer, töö, sport, armuke, sõber, ämm. Isegi alkohol. Kuni kolmas pool ei hakka elamist ja toimimist häirima, on kõik normaalne.

Kujutleme olukorda, kus naine pole mehe alkoholitarvitamisega rahul ja annab sellest talle märku. Mõlemad pooled ärrituvad ja lühiajalise lahendusena näib toimivat emotsionaalne kaugenemine üksteisest. Samas ei vähenda see naise rahulolematust suhtega ja ta räägib oma emale, kui õnnetu ta on. Ema

Rosmannide perekond. ERM Fk 16435

pakub kaastunnet ja tütar hakkab seda temalt aina enam otsima.

Ämmal tekib põlastus väimehe vastu ja tütart toetades hoiab ta ühtlasi üleval viimase emotsionaalset distantsi mehest – sellest kolmnurgast saab naise viis probleemiga toimetulekuks. Ema ja tütre koalitsioon tekitab mehes eraldatustunde, mida ta leevendab sellega, et tarvitab veel rohkem alkoholi. Joomine kahjustab mehe funktsioneerimist ja ohustab naist, kes on mehest emotsionaalselt ning ehk ka majanduslikult sõltuv. Naine muutub veelgi ärevamaks ja hakkab keskenduma uuesti suhtele oma mehega. Peagi naine mõistab, et temapoolne survestamine teeb olukorra hullemaks. Nüüd on fookus juba mujal, st paari ühendavaks lüliks saabki mehe alkoholiprobleem.

LAVAL KÄIB KORDUSETENDUS

Nagu öeldud, ei ole mõtet läheneda pereprobleemidele lineaarselt. Aga miks on ühes perekonnas ühed ja teises teistsugused probleemid? Sageli on tegu põlvkondi läbivate peremustritega, mis ennast taastoodavad. Eelmise näite puhul oli alkoholiga kimpus ka naise vanaisa. Kolmas pool, keda paarisuhe oma ärevuse maandamiseks kaasab, ei saa olla miski, mida nende esivanemad oma paarisuhtes kasutanud poleks. Kui ühel partneritest on armuke, siis väga tõenäoliselt on kasutanud läheduse reguleerijana armukest ka keegi tema esivanematest. Kui üks partneritest on lähedasem oma õega või keskendub karjäärile, on see arvatavasti olnud nii juba tema vanemate paarisuhtes.

KAS MEIL ON ÜLDSE LOOTUST?

Saades teraapia käigus teadlikuks põlvkondlikest mustritest, tabab inimesi tihti ahastus – kui kõik on ette määratud, milleks siis üldse pingutada. Üks klient vihastas, et miks keegi sellest koolis ei rääkinud – ta oleks oma elu hoopis teisiti elanud. Eelnevad põlved on mustreid korranud, sest nad pole olnud teadlikud nende olemasolust. Muutus algab teadlikkusest seoses iseenda ja oma päritoluga. Muidugi eeldab see märkimisväärset pingutust ja soovi käituda teisiti, sest süsteem on tugev. Tihti pahandavad kliendid soovituse peale kaasata paari- või tuumpere probleemide lahendamisse oma päritolupere liikmeid. Kuna süsteem hõlmab mitut põlve, on vähetõenäoline, et ühes generatsioonis tehtav muutus suudaks pidada vastu põlvkondadeülesele survele säilitada *status quo*.

Kui tulla aga tagasi ahistamisteema juurde, siis süsteemiteoreetiliselt võiksime käsitleda kampaaniat #MeToo kui mässavat teismelist, kes püüab säilitada oma käitumisega alateadlikult perekonna homöostaasi, kuna õhus on tunda vanemate võimalikku lahutust. Jäägu lugejale mõelda, mis või kes on sümptomikandja. Siinkohal ei aita meid edasi ühiskonnas laialt levinud arusaam, et naiste kõrgem haridustase justkui põhjustaks võimu kuritarvitamist ja suuremat riskikäitumist meeste seas. Annan vaid ühe vihje: nii perekonnas kui ka ühiskonnas käib kogu trall suuresti läheduse reguleerimise ümber – kui palju „mina" peab ära andma, et tekiks „meie".

Kuna süsteem hõlmab mitut põlve, on vähetõenäoline, et ühes generatsioonis tehtav muutus suudaks pidada vastu põlvkondadeülesele survele säilitada status quo.

ARMASTUSE ELEMENDID JA TEHNOLOOGIA ROLL INIMESTE VAJADUSTE TÄITMISEL

Järk-järgult on tehnoloogia pakkumas paremat kasutajakogemust lähedusvajaduse ja seksuaalsuse rahuldamiseks kui oma soovide ning iseärasustega lihast ja luust partner. Milliseks kujunevad armastus, suhted ja seks tulevikus?

Kirjutas **Allan Aksiim**, illustreeris **Andrei Kedrin**

Armastus on olnud minu jaoks alati halvasti defineeritud sõna. Mõned inimesed meeldivad rohkem ja teised vähem. Mõne sümpaatse isikuga on nii soov jagada füüsilisi naudinguid ja lähedust kui ka arutada tühiseid ning tähtsamaid sündmusi ühiskonnas ja poliitikas. Samas on armastuse tähendusväljas ka veresugulastega heade suhete hoidmine, armastus teadmiste vastu (filosoofia) ning ka „armastus isamaa vastu". Praeguses kirjatöös keskendun põhiliselt kahe inimese vahelisele meeldivusele, millega kaasneb seksuaalne erutus ja mis hõlmab mõttelaadilt koos ja kokku kasvamist, mis võib, aga ei pruugi, päädida järglaste saamise soovi ja teoga. Paljugi, mis selle nähtuse ja protsessi alla mahub, on kas praktikas juba praegu või teoorias ebamäärases tulevikus tehnoloogiaga tehtav ehk tehnoloogia on võimeline *rahuldama inimvajadusi*. Samas võib minna ka vastupidi ja tehnoloogia abiga, n-ö biohäkkides, *muudetakse inimest*, et tal oleksid hoopis teised eesmärgid (kultuur väga muud ei teegi).

Armastus ja kooselu teise inimesega on tänapäeval väga nõudlik, kuna reklaami- ja meelelahutustööstus (seks müüb!) on loonud ebarealistlikud ootused, kuidas endale huvipakkuva isiku tähelepanu köita ning millised bioloogilised ja psühholoogilised mehhanismid seda huvi ülal hoiavad. Osalt seetõttu on tehnoloogia meie ühiskonnas ka armastuse *vahendaja* rollis ja selle kaudu suheldakse ja tutvutakse üha enam. Selle nähtuse kõige tuntum näide on tänapäeval tutvumisrakendus Tinder.

Tutvumine inimesega, kellega oleks nii seksuaalselt, intellektuaalselt kui ka maailmavaateliselt piisav ühisosa, ei ole lihtne ning pole seda kunagi olnudki, sest mida rohkem on valikuid, seda raskem on neid teha, ja nüüdisajal on olemas nii internet, sotsiaalmeedia kui ka just selle tarbeks loodud kohtingurakendused. Samas pole inimeste soovid sümmeetrilised ehk mehed ei taha naistelt täpselt sama, mida naised meestelt. Kõikides kultuurides on seksuaalselt kõige enam hinnatud varastes 20ndates liivakellafiguuriga naised ja kõrge staatusega mehed. Täiendavaid kitsendusi lisab soov olla intellektuaalselt ja maailmavaatelt samal pulgal. Ka Eestis on näha, et partneritena eelistatakse sarnase haridustasemega inimesi, kellega ka vaated elule klapivad. Maailmavaatelise ühisosa vajalikkus on aga uuem nähtus ja vaba ühiskonna tunnus, kus liberaalid, vasakpoolsed ja konservatiivid on üha polariseeruvas kolmnurgas ega salli üksteist silmaotsaski. Seega vaevalt nad ka omavahelise kohtinguprotsessi toiminguid naudiksid.

Koos ja kokku kasvamine on paari- (ja ka mitmik-) suhete puhul samal ajal üks kõige meeldivamaid ja potentsiaalselt ärritavamaid aspekte. Kogemused on samas need, mis liidavad, kuigi igati sobiva kaasränduri leidmine eluteel on enamasti väga keeruline. Miks siis mitte elukaaslane, kellel on samad huvid kui sul enesel ning kes on ka nutikas, vaimukas ja igas mõttes perfektselt just sinu jaoks õige. Kui füüsilise keha puudumine ei häiri, siis üllatavalt sümpaatselt on taolist asjade kulgu kujutatud filmides „Temake" („Her", 2013) ja „Blade Runner 2049" (2017), milles isiklik assistent on samal ajal nii koduarvuti operatsioonisüsteem, murede ja rõõmude jagaja kui ka elamustele kaasaelaja. Samas ütleb see midagi meie ühiskonna kohta, et neis kahes teoses peegeldub endiselt mingi 50ndate ideaal, kus mees on kangelane, kes käib päeval tööl, ning naine on ~~köögis~~ arvutis ja hoolitseb kodu eest. Õnneks pole see püsiv asjade seis neis filmides ega ka päriselus.

Seks on intiimkommunikatsioon. Kommunikatsioonis on vead kerged tulema ja iga inimene on isiksus, kellega kaasnevad omad keerukused. Seega on fantaasiad seksist inimlaadse robotiga (mis on muutumas üha enam ka praktikaks) tingitud kohati vältimatust vastuolust kahe (või enama) inimese vahelisest soovist suhelda seksuaalselt isesuguselt ja olla erinevalt kõnetatud ning soovimatusest selles kompromissini jõuda. Samas lisab keerukust ja ebakõla erinevus libiidode suuruses ja vahel on probleemiks ka füsioloogiline sobimatus ehk kehaehitus ise. Eri andmetel on umbes kolmandikul või viiendikul naistest emakas teistpidi ehk selle ülemine ots on suunatud selgroo, mitte kõhu poole. Seksi puhul tähendab see, et koerapoosi võib välistada. Lisades siia asjaolu, et enamik naisi ei saa tavalise sugulise vahekorra käigus orgasmi, tundub seks kohati mitteoptimaalne viis enda seksuaalsuse nautimiseks. Lihtsad abivahendid on vastavad mänguasjad, kuid kogu keha ja meeli hõlmava kogemuse jaoks oleks hea ikkagi kogu inimkeha, mida on kujutatud ka mitmes linateoses. Filmis „Ex Machina" (2015) kasutab meespeategelane oma naisroboteid nii uurimisobjektidena kui ka eneserahulduseks. Samuti on düstoopiliste kalduvustega sarjas „Black Mirror" osa, kus naine leiab emotsionaalset ja füüsilist rahuldust androidist, mis ta surnud abikaasa moodi välja näeb, räägib ja piiratud moel ka käitub (ja ei väsi ära valel hetkel). Lisades siia veel moodsa maailma kiire elutempo, võib inimestevahelisel heal seksil olla mitmeid takistusi. Kui jätta aga kõrvale mehaanika, siis seksi puhul on vahest oluline ka lihtsalt lähedustunne ja võimalus ihaldada ja olla ihaldatud. Seega võib tulevikus olla vabalt palgalise ihaldaja amet.

Sigimine tähendab *enamasti* seksi eesmärgiga viia naise kehas omavahel kokku loote arenguks vajalik vanemate pärilikkusaine. Esimene tehislikult naise suguteedesse viidud spermast rasestumine toimus väidetavalt juba aastal 1884, seega inimsekkumisel tehnoloogia abiga uute inimeste loomine on mõningase ajalooga. Sellest huvitavam on aga võimalus parendada geneetilist koodi kolmanda vanema genoomi ühildamisega (Suurbritannias on see isegi alates 2015. aastast seaduslik ja esimene selliselt täiendatud geneetilise koodiga laps sündis aastal 2017). Tegemata on jäänud siiski selle protsessi viimane etapp – tehislik emakas. Siinkohal toimus aga praktiline edasiminek 2017. aastal, kui lamba puhul suudeti hoida loodet tehisemakas elusana tiinuse viimasel neljal nädalal, mis on piisavalt pikk aeg, et anda lootust vastava tehnoloogia arenguks ka inimeste puhul. Sellist tehnoloogiat ja selle võimalikku mõju laialdase kättesaadavuse puhul pole raske aimata. Ulmekirjanik **Lois McMaster Bujold** on käsitlenud seda oma raamatutes tihti nii naise võimaliku vabastaja kui ka mõjukate meeste abivahendina tööstuslikul tasemel suure ja üpris homogeense populatsiooni loomisel. Tulevikus võib olla nõnda vabalt mõistlikum ka teiste planeetide koloniseerimine.

Järglaste kasvatamine on nii enda *geenide* heaolu eest seismine kui ka kasvatuse kaudu enda *meemide* levitamine ehk edasi kanduvad ka arusaamad ja tõekspidamised maailmakorralduse kohta. Enda maailmavaate edasikandumiseks ei pea aga ise ellu jääma ega isegi geneetilisi järglasi saama. Buddha ja Jeesus said väga edukalt meemidega hakkama. Siin on aga juba praegu näha, et suureneb ühiskonna (st kooli, eakaaslaste, meedia) roll ja väheneb vanemate oma. Kõige ekstreemsemalt on seda kujutanud **Aldous Huxley** raamatus „Hea uus ilm", kus nii laste saamine kui ka kasvatamine on puhtalt riigi ülesanne. Elanikkonna „õiget" viisi mõtlema panemine on sedasi üpris kerge.

Biohäkkimine ehk bioloogia muutmine inimsoovide järgi võib aga kõik eelneva totaalselt teistpidi keerata. Selle nagu ka varasema paljulubava tehnoloogia puhul on eeldatud inimeste vabastamist ja vaat et paradiisi saabumist maa peale. Kui uue tehnoloogia hüved selgemaks saavad, sekkuvad tihti aga võimekad ja võimukad organisatsioonid, nagu rahvusriigid ja suurkorporatsioonid. Bioloogia pole saatus ja kultuuri kaudu on algseid sigimistunge ja emotsionaalseid mehhanisme juba palju (kuri)tarvitatud, kuid võib karta ka enamat ja kujutleda tulevikku, kus tehnoloogia (sh kõige selle, mis seondub armastusega) arenguteed ei määra üksikute inimeste, vaid just selliste organisatsioonide eesmärgid. Elu isolatsioonis võib muuta inimestele meeldivaks. Armastama võib panna nii Suurt Venda kui ka McDonald'sit. Rusuv, rutiinne ja mõttetu töö võidakse muuta elu eesmärgiks. Kultuuriliste tagamõtete (sh ideoloogiad ja kasumiihalus) mõjul võib vabalt ette kujutada n-ö kuuleka inimese loomist ja seda võib eeldada just kapitalismilt ja liigvõimukatelt riikidelt, kui neile ei panda pähe moraalseid päitseid.

Allan Aksiim on Tuleviku Tehnoloogiate Sihtasutuse juhatuse esimees ja sattumuslik kultuurikriitik, kes on olnud terve teadliku elu huvitatud inimeste ja maailma toimimise põhitõdedest.

KUIDAS LUUA LÄHEDUST TOETAVAT AVALIKKU SFÄÄRI?

Moodsas maailmas ei jagu lähedust ja tähelepanu paraku kõigile. Briti valitsus näitas üksindusministri ametipositsiooniga, et senine majandustulemusi esikohale seadnud poliitika on mõjunud negatiivselt kogukonnatundele ja tekitanud miljonites vaimset heitumust.

Eret Talviste

Üks järjekordne Inglismaa tänav, rida punaseid telliskivimaju valgete aknaraamidega. Selle lõpus on näha teine, äravahetamiseni sarnane tänav ning need kaks sulavad ühte. Paralleelselt ja vertikaalselt jooksevad samasugused tänavad, kus on lugematu hulk erinevaid inimelusid ja -saatusi. Statistika kohaselt elab Inglismaal kokku 53 miljonit inimest, uuringute järgi tunneb vähemalt 9 miljonit neist end üksikuna.

Üksindus on laiaulatuslik ning võtab järjest uusi ja keerukamaid vorme, eriti modernses ühiskonnas, mis on teinud läbi industrialiseerimise, linnastumise ja infotehnoloogia laialdase leviku. Juba eelmise sajandi algul ning eriti pärast kahte maailmasõda hakkasid nii kunst kui ka kirjandus kujutama inimese võõrandumist iseendast, oma ümbrusest ja teistest inimestest. Praegu on käes hetk, mil selle võõrandumise tagajärge ehk üksindustunnet hakatakse teadvustama ka poliitilisel areenil. Nii lõi Suurbritannia valitsus Inglismaale üksindusministri ametikoha ning Šotimaa kaalub nende eeskuju järgimist.

Eret Talviste omandab Northumbria ülikoolis doktorikraadi inglise kirjanduses, uurides intiimsust modernistlikus kirjanduses, peamiselt Virginia Woolfi ja Jean Rhysi teostes.

VASTUOLULINE KANNAPÕÖRE POLIITIKAS

Uuringud näitavad, et 9 miljonit inimest Inglismaal tunnevad end sageli üksikuna. Ligikaudu 200 000 vanuri elus tuleb tihti ette kuid, mil nad ei räägi sugulaste ega sõpradega kordagi, ja peaaegu 85% puuetega noortest (18–34) tunneb end üksikuna.[1] Uuringutest selgus ka see, et pühade ajal lähevad haiglasse täiesti terved inimesed (tihti jällegi vanurid), kuna nad ei soovi üksinda olla, ning perearstid on tunnistanud, et nad kohtavad vastuvõttudel päevas vähemalt viit külastajat, kes on leppinud aja kokku lihtsalt selleks, et kellegagi rääkida.[2] Inglismaal on hakatud pöörama viimastel aastatel palju tähelepanu vaimsele tervisele ja seda mitte ainult suuremate riskigruppide puhul, nagu vanurid, puuetega inimesed ning vähemused – üksindus nagu surmgi ei diskrimineeri. Näiteks loodi 2007. aastal sotsiaalkampaania „Time to Change", mille eesmärk on vähendada vaimset tervist ümbritsevaid tabusid. Lisaks pakuvad ülikoolid vaimse tervisega kimpus õpilastele tugiteenusena n-ö ööliine, mis võimaldavad tudengitel telefonitsi psühholoogidega rääkida.

Üksindusministri ametikoha puhul on tegemist austusavaldusega vasakpoolse töölispartei liikmele **Jo Coxile**, kes pühendas suure osa oma karjäärist inimeste teadlikkuse tõstmisele vaimsest tervisest. Coxi mõrvas 2016. aastal radikaalne parempoolne terrorist. On tervitatav, et **Theresa May** 17. jaanuaril Coxi ja tema töö austuseks **Tracey Crouchi** üksindusministri ametisse nimetas, kuid samas oli tegu ka vastuolulise otsusega. Crouchi ülesanne peaks olema (taas)luua noorteorganisatsioone ning päevakeskuseid vanuritele ja erinevatele vähemusgruppidele. *Taas*luua seetõttu, et parempoolne tooride valitsus on selliste kodanikuorganisatsioonide rahastust alates 2008. aastast tugevalt kärpinud ning teeb seda siiani. See tähendab omakorda, et paljud noortekeskused ja muud päevakeskused on suletud just sellesama valitsuse poliitika tõttu, mida esindab praegu ka May, kes kuulub samuti tooride parteisse ning on saanud palju kriitikat NHSi (Rahvuslik Tervishoiusüsteem) rahastuse vähendamise pärast.

Praegu on käes hetk, mil moderniseerumisega kaasnenud võõrandumise tagajärge hakatakse teadvustama ka poliitilisel areenil.

Kodanikuorganisatsioonide loomine on siiski ainult üks osa Crouchi agendast üksinduse vastu võitlemisel. Veel on tal plaanis võtta fookusesse avalik ruum, näiteks pargid ja tänavad, et luua parem keskkond koosviibimiseks. Samuti tahab ta tegeleda sellega, et igapäevaselt oma ametipositsiooni tõttu inimestega kokku puutuvad töölised, näiteks elektrikud ja torulukksepad, oskaksid koduvisiitidel ekstreemset üksindust tähele panna ja sellest siis vajalikule institutsioonile teada anda. Oluline on ka teavitustöö tegemine koolides ja vanadekodudes, et julgustada inimesi üksteisega suhtlema ning liituma erinevate huviringidega.

KOHALIKUD MÖÖDALUGEMISED

Eespool kirjutatu põhjal on selge, et romantiline armastus pigem ei kuulu üksindusministri tööülesannete hulka – mitte ükski selleteemaline meediakajastus ei keskendu spetsiifiliselt armastusele ning vaid mõni üksik mainib erinevaid lähisuhete vorme. Ma ei taha väita, et romantiline armastus pole tähtis, kuid selle puudumine ei too alati kaasa üksindust. Nagu ei päästa paarisuhtes olemine inimest alati üksindusest, ei tähenda vallalise staatus sotsiaalset isolatsiooni.

Romantiline armastus ei saa tekkida, ilma et ühiskond tervikuna poleks avatud erinevatele intiimsuse vormidele nii avalikus kui ka privaatsfääris.

Ometi on **Mihkel Kunnus** romantilise armastuse ja üksindusministri ametissenimetamise vahel oma artiklis[3] seose loonud. Kunnus keskendub kampaaniaga #MeToo pigem kaudselt haakuvatele võimalikele probleemidele, tõmmates väga üldise, julge ja eksitava paralleeli üksindusministri, sugudevaheliste suhete, romantilise armastuse ja liikumise #MeToo vahele. Artiklist jääb mulje, et üksindusministri eesmärk on 21. sajandil romantiline armastus päästa. Eespool kirjeldatust on aga selge, et säärane tõlgendus on vale ning problemaatiline. Lisaks sellele on Kunnuse esitatud statistika artiklis väär. Tema argument, et üksikud on ka 15–34-aastased noored, käib siiski selles vanuses puuetega inimeste kohta. Ühtegi konkreetset statistikanäitajat paarisuhete kohta üksindusministrit ametisse nimetades ei avaldatud.

Meie kultuur on mingil määral kinnisideestanud romantilise armastuse kui millegi, mis päästab ja vabastab meid ning taaselustab kontakti maailmaga. Kuid üksinduse puhul pole probleem mitte pelgalt romantilise armastuse puudumises, vaid üldinimliku kontakti nappuses. Oluline on juhtida tähelepanu sellele, et romantiline armastus ei saa tekkida, ilma et ühiskond tervikuna poleks avatud erinevatele intiimsuse vormidele nii avalikus kui ka privaatsfääris.

VÄIKESED NARRATIIVID LÄHEDUSEST

Ehk on probleem selles, et me ei pööra piisavalt tähelepanu neile narratiividele intiimsusest ja lähedusest, mis on nii-öelda teisejärgulised; mille keskmes pole paarid, lapsed, sugulased ega pikaaegsed sõbrad, vaid intiimsus, mis on ebakonventsionaalne ning kogukondlik. Näiteks mitmed nüüdisaegse feministliku teooria esindajad, nagu **Kathleen Stewart**, **Jane Bennett** ning **Lauren Berlant**, uurivad seda, kuidas inimesed võiksid ennast taasmõtestada tänapäevases individuaalsust ülistavas ühiskonnas, kus elu on koondunud suurlinnadesse, elutempo järjest kiireneb ja tehnoloogia põhjustab võõritust. Kuidas ehitada sellises keskkonnas kogukonda, mis tekitab inimeses tunde, et ta pole üksi? Kuidas panna poemüüjad ja bussijuhid naeratama? Kuidas aidata sõbralikult turistil teed leida? Kuidas öelda poejärjekorras võõrale paar head sõna tema ilusate saabaste või ägeda soengu kohta? Kuidas armastada elu kui sellist ning ühes sellega teisi ja iseennast? Lühidalt, kuidas luua avalik sfäär, mis on intiimne ja vastuvõtlik kõikidele inimestele ja suhtevormidele?

Üks võimalus kogukondliku vaimu tugevdamiseks peitub väikestes narratiivides lähedusest, mida tuleks tähele panna ja väärtustada ning mille loomist julgustada. Kollektiivselt mõtlemine, võõrastega kontakti astumine ning teistele abi pakkumine on see, mis aitab luua intiimsema avaliku sfääri, kus üksindusel pole nii lihtne sigineda. Sellisest ühiskonnast kasvavad välja ka n-ö suuremad, traditsioonilisemad lood lähedusest, sh romantiline armastus.

[1] *PM commits to government-wide drive to tackle loneliness. – gov.uk, 17.01.2018.*
[2] *O'Sullivan, F. 2018. The World's First Minister of Loneliness. – CityLab, 18.01.*
[3] *Kunnus, M. 2018. #MeToo ja Neverland. – Postimees, 10.02.*

TALLINNA EROOTIKAPOED VALGUSES JA VARJUS

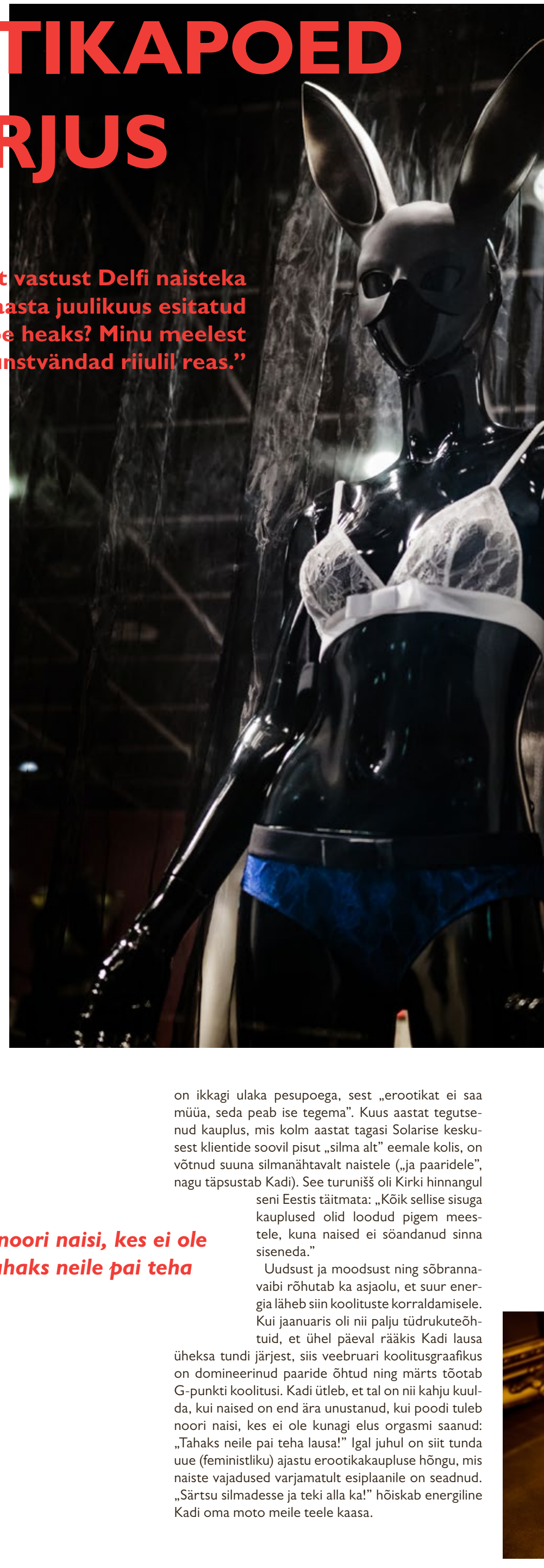

Otsime pealinna kaubandusvõrgustikust vastust Delfi naisteka foorumi kasutaja naabripetsi 2007. aasta juulikuus esitatud küsimusele-hüpoteesile: „Mis teeb sekspoe heaks? Minu meelest kõik ühesugused – kunstvändad riiulil reas."

Kirjutasid **Maia Tammjärv** ja **Mariliis Mõttus**, pildistas **Aleksander Kelpman**

Kui Tartu linnapildis on n-ö aegade algusest silma torganud ilusalongide rohkus[1] ja mitmegi väiksema linna kuvandit defineerivad eelkõige *second-hand*-poodide maavillased sildid, siis Tallinna kesklinnas on alates varastest 90ndatest olnud ebaproportsionaalselt suur hulk *sex shop*'e ja erootikapoode. Palju on muidugi ka muutunud, avastame nii vana kooli veterane, rasket barokset esteetikat, varjupoolt ja pimedaid videosaale kui ka uusi säravvalgeid või uhkelt roosasid kohti, mille logo trendikal paberkotil läbi linna jalutades enam häbenema ei kiputa. Kas just igaühele midagi, aga nii mõnelegi küll!

DISKREETSED BAROKSED

Tallinna „punaste laternate" piirkonnas asuvasse poekesse viivas kitsas punase vaipkattega trepikojas võtab meid esmalt vastu sulnis džäss. Pealinna erootikakaupluste raudvara SexMax aadressil Tatari 1 on toiminud juba üheksa aastat, nõnda kaua on siin töötanud ka malbe väärikas eas **proua X**. Tillukese akendeta poe riiulitel on näha nii väikest filmivalikut, seksmänguasjade galeriid (värvidest domineerivad, nagu sel dekaadil ikka, lilla ja roosa), vitriini taga kõrgel aimamisi erinevat pesu (punane ja must), siin-seal piitsasid, peenise suurendamise vahendeid, eraldi vitriinike on ka importürituse *bachelorette party* kohustuslikule atribuutikale *à la* peenisekujulised makaronid ja jääkuubikualused, jänkukõrvad jne. See on pood nagu iga teine, olulisemaks plussiks ehk asukoht „ristmikukohal", nagu ütleb proua X, ja mitte keldris, kuhu mõnigi pood on peitunud, vaid üleval kõrgustes, teisel korrusel.

Staažikas teenindaja märgib, et väga raske on öelda, kui palju käib kliente või mis aegadel just rohkem ja millal vähem – nii võib juhuslik nädala alguse hommik osutuda ootamatult rahvarohkeks ning palgapäevad võivad sattuda hoopis üllatavalt külalistevaesed. Samas nendib ta, et nende üheksa aasta jooksul on külastajaid ikka juurde tulnud: „Jah, käib rohkem inimesi kindlasti, ka lihtsalt uudistamas. Ja on inimesi, kes kulutavad suuri summasid, ka ühe ostu puhul." Kindla seose oskab proua X, nagu teevad seda ka põhimõtteliselt kõik ülejäänud müüjad, keda oma teekonnal kohtame, tuua müüginumbrite ja „50 halli varjundi" filmide vahel: „Ühel pühapäevaõhtul tuldi järjest tupekuule küsima – siis ma juba hakkasin uurima, et kust tullakse, ja selguski, et kinost." Muude silmanähtavate trendide kohta ütleb proua, et mingil ajal hakati tuntavalt rohkem huvi tundma anaalmänguasjade vastu.

Nii SexMaxi keti veebilehel kui ka Tatari tänava poes on sildid, mis viitavad täiskasvanute kino olemasolule (5 eurot!). Siin jäävad kino uksed ajakirjanike ees küll kinni, kuid avanevad juba järgmises sama keti kaupluses aadressil Narva maantee 9, kus on muusikavaliku põhjal hinnates küllap Retro FMi taustal meid vastu võtmas esiti pisut tõrges **proua Y**, kes avastab õnneks minuti-paari jooksul, et me ei hammusta mitte, ja muutub jutukamaks.

Proua Y on siin töötanud kuus aastat, sama kaua kui see kauplus on avatud olnud. Narva maantee filiaali klientuur on tema sõnul juba külastatud risttee-kauplusest veidi erinev just sadama läheduse tõttu: „Suvel käib loomulikult palju turiste – kui tulevad Rootsi ja Soome laevad, siis käib inimesi palju. Skandinaavias on need vidinad kallimad kui meil." Lisaks oskab proua Y nimetada tähtpäevi, mil müük kindlasti suurem on kui muidu – jah, ühelt poolt sõbrapäeval ja naistepäeval, aga ka näiteks jõuludel, ja kindlasti mõjutab tarbimise aktiivsust ka palgapäev! Jutukas müüjadaam, kuulnud, mis asutusi veel külastada kavatseme, ütleb, et valdavalt on teised glamuursemad ja ka kallimad, aga seal poes käivad just lihtsamad inimesed, kellel on ju tõepoolest samuti omad huvid ja fantaasiad.

Meie kauaoodatud kinokompleksikülastuse selgituseks märgib proua Y, et nii palju kui on inimesi, nõnda palju on ka maitseid! „Ühes ruumis on trans-filmid, üks on poistefilm, ma mõtlen geifilmi, ja ülejäänud on tavalised täiskasvanute filmid." Kino on parasjagu (argipäevahommikuselt?) (peaaegu??) tühi, pimeda suuremateks ja väiksemateks boksideks jagatud ruumi ainsaiks valgusallikaiks ongi vilkuvad ekraanid, mille üsna vaikseks keeratud helid omavahel põimudes sulni kakofoonia moodustavad. Teisipäevahommikuselt asjalik Narva maantee tundub sealt pimedast tulnud silmadele päris veider ja terve jalutuskäigu tagasi Pärnu maantee poole ei taha poes kõlanud **Eric Claptoni** „Tears in Heaven" kuidagi peas kumisemist jätta…

„SÄRTSU SILMADESSE JA TEKI ALLA KA!"

Kui mõlemad SexMaxi kauplused[2] on leidnud oma turuniši küllap varasemate aegade kogemusele toetudes, mil hinnati eelkõige diskreetsust ja seega varjulisust, siis järgmine, igati glämm ja noortepärane Ulakas Kaunitar aadressil Pärnu maantee 36 sillerdab uhkelt valguses. Maitsekas vaateaken kutsub poodi, kus domineerivad modernsemad jooned, vibraatorite palett katab ka julgemaid värve ja moodsalt murtud toone (on ka kollast ja erinevaid siniseid, matist mustast rääkimata), aukohale on seatud Saaremaal toodetud puidust Wildy dildod, küll seekord heleroosad, mitte sinised, mida võiks EV100 raames ehk mõni rahvuslikumalt meelestatud klient oodata.

Kadil on kahju, kui poodi tuleb noori naisi, kes ei ole kunagi elus orgasmi saanud: „Tahaks neile pai teha lausa!"

See on pood, mille kohta isegi *sekspood* öelda tundub kohatu, särtsakas teenindajapreili **Kadi**, kes on poes töötanud aasta jagu, kinnitab, et sõna *erootikapood* on Ulaka Kaunitari kohta tõepoolest täpsem. Poe omanik **Kirki** täpsustab aga veelgi, et tegemist on ikkagi ulaka pesupoega, sest „erootikat ei saa müüa, seda peab ise tegema". Kuus aastat tegutsenud kauplus, mis kolm aastat tagasi Solarise keskusest klientide soovil pisut „silma alt" eemale kolis, on võtnud suuna silmanähtavalt naistele („ja paaridele", nagu täpsustab Kadi). See turunišš oli Kirki hinnangul seni Eestis täitmata: „Kõik sellise sisuga kauplused olid loodud pigem meestele, kuna naised ei söandanud sinna siseneda."

Uudsust ja moodsust ning sõbrannavaibi rõhutab ka asjaolu, et suur energia läheb siin koolituste korraldamisele. Kui jaanuaris oli nii palju tüdrukuteõhtuid, et ühel päeval rääkis Kadi lausa üheksa tundi järjest, siis veebruari koolitusgraafikus on domineerinud paaride õhtud ning märts tõotab G-punkti koolitusi. Kadi ütleb, et tal on nii kahju kuulda, kui naised on end ära unustanud, kui poodi tuleb noori naisi, kes ei ole kunagi elus orgasmi saanud: „Tahaks neile pai teha lausa!" Igal juhul on siit tunda uue (feministliku) ajastu erootikakaupluse hõngu, mis naiste vajadused varjamatult esiplaanile on seadnud. „Särtsu silmadesse ja teki alla ka!" hõiskab energiline Kadi oma moto meile teele kaasa.

Vasakul: Ulaka Kaunitari vaateaken. Ülevalt alla: Eros Butiigi interjöör, Filminäidis Planet Amoris, Narva maantee SexMaxi kinoruum, Wildy dildo Ulakas Kaunitaris

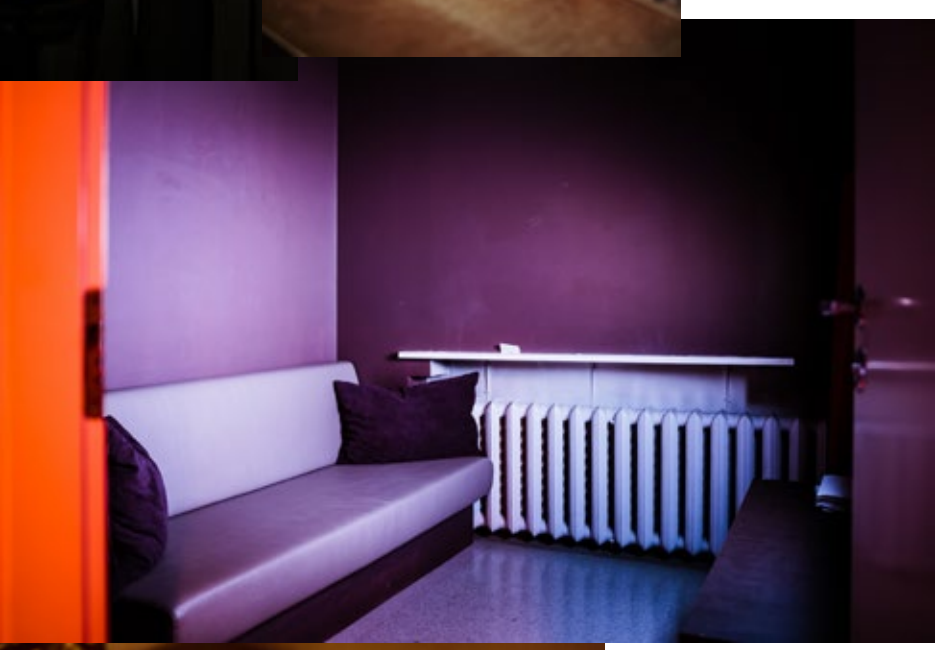

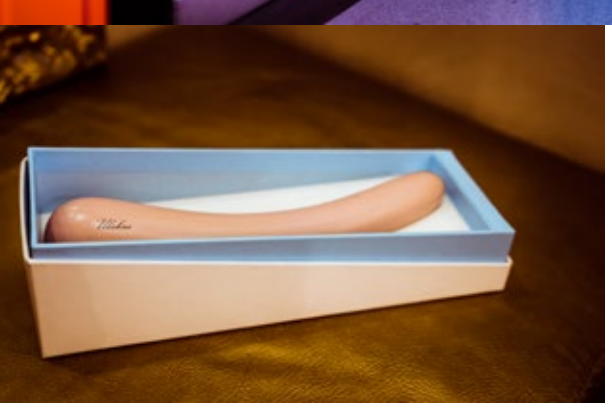

SELLEKS ET SEKSIST SAAKS RÄÄKIDA

Tehnika tänava alguses vanalinna piiril asuv 2014. aasta juulis lisaks veebipoele ka füüsilise kuju saanud erootikapood (või butiik) Eros ei paista väljast just millegi erilisega silma. Sisse astudes vaatab meile aga vastu interjöör, mis balansseerib pilku riivamata ning kitšiks muutumata BDSMiliku ning nüüdisaegse esteetika vahepeal. Esimesena jäävad silma tumedad toonid ning nende foonile sätitud värvilised vibraatorid, laes ilutseb uhke lühter ning seinal mustaks võõbatud seapea imitatsioon, mille lõugade vahel on nahkrihmaga „suupall". Antiikkapi klaasi tagant võib leida roosa koheva „sabaga" disainvibraatori ning vihjatakse, et peagi on valmimas ka Eesti lipuvärvides käsitöö-dildod.

Noor müügijuht **Eliis**, kes on Eroses töötanud peaaegu kaks aastat, sõnab, et siit leiab oma nii algaja kui ka suurem erootikaentusiast ning butiik sai eelkõige ellu kutsutud tundmusest, et inimesed võiksid tahta neil teemadel natuke vabamalt rääkida. Eliis meenutab, kuidas ta ise esimest korda uudishimust *sex shop*'i sattus, ning nendib sarnaselt Kirkiga, et tundis toona, et naistele polnud need justkui mõeldudki. „See oli ajal, mil **Oprah** üle lombi oma saadetes emadel tütardele vibraatoreid soovitas kinkida," muigab ta, sest Eestis polnud soorollid ja seksuaalsuse avalik lahkamine veel nii julgelt kapist välja tulnud. Erose missioon ongi Eliisi sõnul parandada teenuse kvaliteeti ning panna intelligentsed erootikatarbijad ennast oste sooritades ja küsimusi küsides mugavalt tundma. „Kuna me ise kirjutame ka artikleid, siis ma arvan, et mingil määral on meil häält selle erootikamaastiku kujundamiseks," viitab ta harivale materjalile, mis erinevates väljaannetes sisuturundusena lugejateni tuuakse. „Reaalsuses jõuame me tagasi selleni, kas sa tunned ennast oma kehas ja oma soove väljendades mugavalt," ütleb Eliis. „Erootikapoode ei osata selliste teemadega seostada või arvatakse, et me oleme meditsiiniprofessionaalidest nii eraldiseisvad, aga ma ei saaks tööd teha, kui ma vahepeal ka günekoloogidega ei konsulteeriks," sõnab Eliis.

Küll tunnistab Eliis, et vanuses 50+ kliente nende juurde väga palju ei satu, ehkki tooteid, mis just sellele vanusegrupile tervislikust perspektiivist kasulikud oleksid, leidub neil küll. „Inimesed pelgavad seda, et neid nähakse poe ukse peal. Noorema põlvkonna jaoks pole see enam väga teema," arvab ta.

Enne minema asumist juhatab müüjatar meid veel riiulini, kus on reas erinevad feromoone sisaldavad parfüümid, mille tagasiside olevat väga positiivne. Surtsu lõhna saame käele meiegi ning astume poest, väike elevusenoot hinges, Tallinna talve.

VETERANPOE VITRIINID

Väikse haagi järel „uue maailma" erootikapoodidesse ootab meid teekonna lõpp-punkt Planet Amor Väike-Ameerika tänava alguses Uue Maailma linnaosa veerel. See keldripood reklaamib end tõelise veteranina, olles turul juba 1994. aastast. Ootamatult feministlik silt uksel, mille peamine funktsioon on anda teada soodustusest (kuni 70%), kasutab USA teise maailmasõja aegse kuulsa propagandaplakati „We can do it!" esteetikat ja hüüdlauset. **Stella** on töötanud siin natuke vähem ehk 18 aastat. Oma ametis peab ta olema enda sõnul nii psühholoog kui ka seksuoloog ja vahel soovitataksegi teda tuttavatele nõnda konsultandiks: „Nagu arsti juurde tullakse." Pood on lihtne ja pretensioonitu, vitriinid on küll uued, aga võiksid sama hästi pärineda ka 90ndatest. Planet Amori valik on meie nüüdseks juba kogenud ja kõikenäinud silmade jaoks kaunis tavaline, esiplaanil on pesu, leti taga kõrges riiulis erinevad patareidega mänguasjad, nii traditsioonilisemad kui ka moodsamad.

Videokabiinide kohta ütleb Stella, et äri algusaegadel oli neid sealgi, kuid need kaotati seoses poe remondi ja müügiala suurendamisega. Nüüd leiame tagumisest ruumikesest üsnagi muljetavaldava kollektsiooni DVD-sid, jagatud kenasti harjumuspärastesse kategooriatesse, nagu *perv/perversions*, suured rinnad, *anal*, õpe, trans, bi, geid, noored/*teenagers*, nimedest leiame eraldi ka **Andrew Blake'i** ja **Marc Dorceli** jaotused.

Eliis meenutab, kuidas ta ise esimest korda uudishimust sex shop'i sattus ja tundis, et naistele polnud need toona justkui mõeldudki.

Oma ametis peab Stella olema enda sõnul nii psühholoog kui ka seksuoloog ja vahel soovitataksegi teda tuttavatele nõnda konsultandiks.

Lisaks ei ole üheski teises poes (kui arvata välja kesklinnast natuke kaugemale jääv Maardu erootikakaubamaja Hot Lips, mida soovitame igal entusiastil kindlasti külastada) olnud nõnda suurt kingavalikut.

VÕRRATUD KONTRASTID

Seks- ja erootikapoode on Tallinnas muidugi veel, aga nagu iga teekond, peab ka meie oma kunagi lõppema. Võib-olla jäävad kõige autentsemad leiud hoopis Lasnamäele, aga sellest mõni teine kord. Igal juhul on selge, et pealinna kaubandusvõrgust leiab mõndagi väga erinevale maitsele, ja niisuguse kompaktse jalutuskäigu formaadis on kontrastid silmipimestavad.

Aga kindlasti ei ole see valguse ja varju binaarne jaotus üldse ühene – valgus ei pea tingimata olema hea, nagu vari ei pea ammugi olema halb. Küllap on piisavalt neid, keda näiteks Ulaka Kaunitari uhke sillerdus pelutab või kelle fantaasiatele on näiteks Tatari SexMaxi tumepunase ja pimeduse segune esteetika hoopis kohasem. Tulles tagasi naabripetsi artikli alguses nimetatud retoorilise küsimuse juurde selle kohta, kas kõik sekspoed ei olegi siis ühesugused, võib öelda, et kui nad 2007. aastal ka olid, siis nüüd, enam kui kümme aastat hiljem puhub jõudsalt uusi tuuli. Kõik nišid ei ole veel täidetud, aga küllap liigume selles suunas.

[1] Arula, E. 2018. Tartus tegutseb vähemalt 100 ilusalongi. – Tartu Postimees, 17.01.

[2] Praegusest teekonnast jäi välja kolmas, Narva maantee 62 asuv kauplus, mille kohta proua Y märgib, et küllap seda külastab rohkem maarahvas, kes on teel näiteks bussi peale. Lisaks avati Tartus äsja esimene selle keti pood aadressil Küüni 4.

KÕIK NAISED EI PEAGI LAPSI SAAMA

Selle asemel et näha lapsi numbritena rahvastikuregistris ja nõuda kõigilt naistelt selle numbri kasvatamist, peaksime austama inimeste õigust valida lastevabadus.

Sanna Kartau

Ei tule vast üllatusena, et inimene, kelle kaks kõige kasutatavamat sõnapaari on „ime kotte" ja „nahui nada", lapsi saada ei soovi. Mu isikliku naiselikkusega ei käi imetamine ja kümnekilosed kärud lihtsalt kokku. Inimeste õigust lastevabale elule on mõistlik kaitsta. Antud juhul ei pea ma silmas laste vabadust ilma läbi mõtlemata mu ellu siseneda ning iga mu ärkvel ja unes veedetud tundi endale nõuda, vaid minu vabadust endale korraks otsa vaadata, teatud ilmselgusega õlgu kehitada ja öelda: „Tänan pakkumast, aga see ei ole minu jaoks." Inimesi, kes lapsesaamise plusse ja miinuseid kaaludes sellest elumuutvast kogemusest keelduvad, on aina enam, aga väitel, et lastevaba elu on teatud ühiskonnaliikmete jaoks mingi hilismodernne nähtus, ei ole tegelikult alust.

Emakaga olendi inimlikkuse tunnistamisest on praeguses debatis enim puudu.

Kuid selgub, et emadus on madala iibega riigis poolkohustuslik, kuna eestlaste juurdetootmine on rahvuse ellujäämise küsimus. Näiteks kirjutab meestearst **Margus Punab** Postimehe arvamusportaalis nii: „Privileegid ei peaks olema seotud mitte soo või seksuaalse suundumusega, vaid emadusega."[1] **Raul Eamets** ja **Kristjan Järvan** esitavad kalkulatsioone järgmise järeldusega: „Kaugemat tulevikku silmas pidades on riigi otsestes (eelarve) huvides, et ema ei naaseks tööjõuturule enne kolmanda lapse sündi."[2] Ehkki närviliste heteromeeste mõtteavalduste lugemine paneb korraks kulmu kortsutama, ei ole mõtet ärrituda. Naiste haridustase ületab enamikus Euroopa riikides meeste oma ning oleme tööturuga nüüdseks sama seotud, kui mehed ajalooliselt olnud on. Ligipääs rasestumisvastastele vahenditele on vähemalt Eestis lihtsaks tehtud. Ei ole üllatav, et mehed, kes ise sünnitama ei pea, naiste vabaduste niivõrd jahmatava oponeerimisega tegelevad – kuid neid vabadusi tuleb kaitsta. Lastesaamine on keeruline otsus, millel on teatud tagajärjed, ja selle sügavalt läbimõtlemine on ainult tervitatav.

Avalikud debatid ja riiklikud institutsioonid peaksid toetama ka neid naisi, kes otsustavad, et lastesaamine pole nende jaoks.

Praegune hüsteeria naiste kui sünnitusmasinate ümber on kerkinud vastukaaluks kahele toredale nähtusele. Esiteks, teatud osa meist ehmatab kõrge iive riikides, mille elanikud räägivad võõraid keeli või on teistsuguse nahavärviga. Teiseks, naiste emantsipatsioon on viinud meid piisavalt kaugele, et konservatiive ärgitada ja panna loomulikkuse müüdi kaudu jutlustama aegadest, kus emakas ja 20 aastat naise elust olid mehe nime ja riigi jätkuvuse teenistuses. Naiste positsioon ja võimalused on praeguseks aga muutunud ning loomulikult mõjutab see muude otsuste kõrval ka mõne lapsesaamissoovi. 2018 – meil on pillid, raskelt kätte võideldud suurem individuaalne vabadus ja hunnik statistikat, mis viitab lapsesaamisele kui majandusliku iseseisvuse saboteerimisele.

Eestis on praegu lastetuid leibkondi umbes kümme protsenti enam kui 2000. aastal ning Euroopa keskmine viljakusea ületanud lastevabade naiste protsent on veidi alla viieteistkümne.[3] Ajas tagasi vaadates oli inimesi, kes lapsi ei saanud, enim XX sajandil – kuni veerand naistest ei saanud iial osa proosalisest või jumalikust emaduskogemusest peamiselt seetõttu, et isakandidaadid surid massides esimese maailmasõja rinnetel. Sõjale järgnes suur depressioon, nii et on mõistetav, miks siis lastesaamist edasi lükati. Lõuna- ja Kesk-Euroopas on viljakusea ületanud naiste lastevabadus umbes samale tasemele jõudnud – viiendik neist ei kanna suure tõenäosusega kunagi oma emakas last, mis loomulikult ei tähenda, et neist emasid saada ei võiks.

ROLLIOOTUSED EMADELE

Ema on puhas. Ema on olemuslikult hea, ennastohverdav. Ema on tervisliku eluviisiga. Ema seab lapse alati esikohale. Ema pole hoor. Ema naudib iga hetke lapsega koos veedetud ajast. Kas kõlab tuttavalt? Emadusega seotud stereotüübid ja rolliootused piiravad naise enesemääramisvõimalust palju enam kui vankrivaenulik arhitektuur. Pastelsed toonid, toitude püreestamine ja imalal häälel peetavad vestlused on reegel, mida taasloovad nii Buduaari foorum kui ka leiva- ja jogurtireklaamid. Arhetüüpsusest väljuvate näidetena meenuvad mulle **Marta Vaariku** Instagrami konto ja sari „Gilmore'i tüdrukud".

Intensiivsed ja fantastilised müüdid nii emade kui ka emakogemuse ümber on nii suure jõu ja laia levikuga, et väljaspool neid enda lapsesaamiskogemust lahti mõtestada tundub olevat võimatu. Meie aju on loodud iseenda pingutusi õigustama, et vältida kognitiivset dissonantsi, ja oleme õppinud nägema vanemlust sünnist saati kui ainuõiget, õilist seisust. Jah, lapse kasvatamine on kuratlikult energiamahukas, ohverdusi nõudev ja kallis, kuid meile öeldakse, et see on seda väärt, kuna tegemist on kogemusega, mille iga naine peaks läbi tegema. *Elumuutev sündmus*. Kuid elumuutvaid kogemusi on mitmesuguseid ja iga naine võiks saada valida, kas vanemlus sobib talle või mitte. Keerukust lisab asjaolu, et tänapäeval ei piisa lapse elushoidmisest – vanemad peavad andma endast kõik, et too oma potentsiaali maailmaturul maksimeeriks.

Peame endale pidevalt meenutama, et eelkõige on tegemist inimesega, kellel on oma vastuolud, veidrused ja ihad. Just selle emakaga olendi inimlikkuse tunnistamisest on enim puudu ka praeguses debatis.

KA MITTEVANEMAD LOOVAD ÜHISKONDA VÄÄRTUST

Lastevaba elu võimalused on lõputud ning lapsesaamisest loobumisest tulenevaid hüvesid, ehkki kalkulaatoritesse on neid vast keeruline panna, on samuti palju. Näiteks mõnele tähendab see toimekat 60-tunnist töönädalat, teisele 1000-eurose kuupalgaga äraelamist, kolmandale väljakutsuvat missiooni Malile tõlgiks, neljandale diabeedi vältimist. Laps ei nulliks neid võimalusi, aga keerulisemaks, ebatõenäolisemaks teeks küll – ja seda teadlikku otsust peaksime kaitsma.

Kompleksne, enesetead-lik inimene võib teha ühel hetkel läbimõeldud või vähem läbimõeldud otsuse laps saada ja olla sellega rahul. Mõnele sobib, mõnele on kolm last väga õige pere suurus. Aga avalikud debatid ja riiklikud institutsioonid peaksid toetama ka neid inimesi, ka neid naisi, kes seda varianti mitmeti kaaluvad ja siiski mõistavad, et see pole nende jaoks. Vabadus valida on elementaarne ning selle vabaduse eelduseks on nende otsuste võrdse kaalu tunnistamine. Luust ja lihast beebide kõrval võib inimene ju jätta endast maha midagi muud kasulikku, kuid seda eirates võõrandab riik suure osa neist vajalikest kodanikest. Rahvuslikku rikkust saab mõõta nii indiviidides kui ka nende teadmiste ja kogemuste mitmekesisuses – just viimasele võiks aidata kaasa eluotsuste paljususe positiivsuse tunnistamine. Ja kes teab, ehk siis, kui sünnisund kaob, on vabatahtlikke, teadlikke pereloojaid hoopis rohkem kui praegu.

Ehk on mu isiklikku küünilisust lastesaamise suhtes süvendanud kasvamine keskkonnas, kus hoolitsuseta Dima, Leena või Jaroslavi enesetapud näitavad, kui vajalik on vanemlus läbi mõelda ja kui tühine, isegi ohtlik on uut elu pelga numbrina vaadata. Isegi kui uskuda, et eestlust ohustab teadlik lastetus või madal järeltulijate arv pesakonnas, on mõistlikum keskenduda pikema ja sisukama elu toetamisele nende hulgas, kes siia juba sünnitatud on. Lastevabadus võib olla üks viis paljudest, kuidas inimene selle elu loob. Tunnistagem selle legitiimsust.

Rühmitus F.F.F.F. (Kristi Paap, Kaire Rannik, Berit Teeäär, Ketli Tiitsaar, Maria Valdma) mängib oma „F-failide" fotodel läbi erinevate põlvkondade „naiselikkuse" ideaale. Kunstnike sõnul tõi fotoseeria ilmsiks konflikti, mis tekib, kui püüda end mahutada visuaalsete identiteetide raamidesse ning säilitada seejuures oma „mina".

Fotod (ülevalt) „F-Files nr. 2", „F-Files nr. 4" ja „F-Files nr. 7", 1998, Eesti Kunstimuuseumi nüüdiskunsti kogu

Sanna Kartau on luuletaja, aktivist ja blogija, kelle jaoks on ebavõrdsuste paine kasvanud viljakaks kirjutamisteemaks.

[1] *Punab, M. 2018. Iibepoliitika vajab restarti. – Postimees, 22.01.*
[2] *Eamets, R; Järvan, K. 2018. Koduperenaine või naiskombainer ehk mitu last on puudu Eesti kosmoseprogrammist? – Postimees, 12.01.*
[3] *Statistikaamet 2018. LEM05: Rahvastik leibkondades leibkondade tüübi järgi.*

LÄHEDUSSUHTED VÄLJAS-POOL HETERONORMI

Lesbidel, geidel, biseksuaalidel ja transsoolistel tuleb heterotest tihedamini ette, et perekonnana üksteise eest hoolitsevaid inimesi on terve võrgustik. Samas pole see mõnikord mitte isiklik valik, vaid rõhuvate struktuuride loodud sundolukord.

Raili Uibo

Need on peamiselt heteromehed, kes võtavad Eesti meedias ilmuvates käsitlustes õiguse valida, millistes nende seatud piirides soo- ja seksuaalvähemuste elud peaksid kulgema – sama toimub tihti ka päevapoliitikas ellu viidud otsustega. Ajakirjanduses ilmunud sisulisemate lugude peategelased on sagedasti monogaamses ja romantilises suhtes elavad *cis*-naised (*end naisena identifitseeriv inimene, kelle sugu on ka sünnihetkel naiseks määratud; transsoolise vastand* – toim.), kes kasvatavad koos lapsi. Iga selline killuke on muidugi oluline võit meie heteronormatiivses meediaruumis, eriti kui tegemist pole eksotiseeriva ja objektistava käsitlusega. Samas aga jätab LGBTQ-inimeste suhete ühekülgne raamistamine paljud kogemused kajastamata ning kinnistab muid kehtivaid soo- ja seksuaalsuse norme. Lapsi kasvatavad naised paigutuvad kergemini riigi ja rahvuse taastootmise loogikasse ning nende omavahelist romantilist suhet (eriti monogaamset) kujutatakse poliitiliselt ohutu kooseluvormina. Kaugeltki mitte kõik soo- ja seksuaalvähemuste kogukondadesse kuuluvad inimesed ei ela paarisuhtes, vaid nende jaoks tähtsad suhted võivad kehtivatest normidest märgatavalt erineda.

MIS ON „VALITUD PEREKOND"?

Angloameerika kultuuriruumis on LGBTQ-kogukonnas levinud mõiste „valitud perekonnad", mis vastandub mõneti päritoluperekonnale, keda teatavasti valida ei saa. Valitud perekond seevastu on kirju seltskond sõpru, partnereid, ekspartnereid ja muid kogukonna liikmeid, kes moodustavad üheskoos kõige olulisema toetusvõrgustiku nii emotsionaalses kui ka praktilises mõttes.[1] Perekonna mõiste mitmetähenduslikumaks muutmine on olnud poliitiline viis luua (vägivalla)vabamaid suhteid, mille võtab kokku ka üks angloameerika LGBTQ-kogukonna lööklause „Me oleme perekond!".

Olles viimased seitse aastat Eestist eemal olnud, ei osanud ma arvata, kuivõrd levinud selline viis oma suhteid mõtestada võiks siin olla. Oma doktoritöö jaoks maad kombates pärisin usinasti LGBTQ-perekondade kohta. Seepeale tabas enamikku mu vestluspartnereist kimbatus. Hmm, perekond? Kas ma mõtlen nende vanemaid? Või lapsi? Isegi paljud ilma lasteta paarisuhtes elavad *queer*'id ei nimetanud ennast perekonnaks, ammugi siis ei teinud seda muud võrgustikud, kes üksteist igapäevaselt toetasid. Mõistsin peagi, et perekonna mõiste Eestis on reserveeritud ka LGBTQ-kogukonna seas siiski bioloogilistele peresuhetele. See aga ei tähenda, et inimesed tegelikus elus teistsuguseid suhteid ei praktiseeriks! Suhtemaastik on ka siin väga kirju, lihtsalt ei saa eeldada, et nende mõtestamine toimib sarnaselt angloameerika kontekstiga.

ÜKSTEISE EEST HOOLITSEMINE

Hoopis avaram pilt avanes, kui hakkasin küsima LGBTQ-inimeste lähedaste suhete kohta. Kõige olulisemad tegelased paljude elus ei pruukinud olla kaugeltki päritoluperekonna liikmed või üksainus partner. Viimaseid võis olla mitu või kallim ei paiknenud hierarhiliselt kõrgemal positsioonil kui sõbrad või eksid. Interneti kaudu leitud välismaal elav sõber võis aga olla lähedasem kui keegi muu ja virtuaalselt jagatud igapäevaelu ei seganud sugugi kooselu romantilise partneriga.

Kuigi paljud LGBTQ-inimesed tõepoolest elavad n-ö tavapärases paarisuhtes, siis suur osa neist moodustab ka laiemaid võrgustikke, kus nad rohkem või vähem koordineeritult üksteisele abiks ja toeks on. Kordamööda käiakse üksteise juures lapsi või kasse valvamas, seinu värvimas või kolimas. Seda kõike nii suure iseenesestmõistetavusega, et korterivõtmeid võib olla mitu paari erinevate inimeste juures laiali ning kui vaja, siis astutakse sisse ja tehakse väike uinak või kiire lõunasöök külmkapis leiduvast.

Eriti paistab selline igapäevaelu tihe jagamine silma poliitiliselt aktiivsete LGBTQ-kogukonna liikmete seas. Üheskoos tegemise rõõm ja vaev on see, mis ühendab ja inspireerib. Piir sõpruse ja aktivismi vahel hägustub, sest need on tihti üksteist täiendavad elemendid. Koos olemine ja tegemine ei piirdu vaid üheskoos süüa tehes maailmaparandamise plaanide pidamisega, vaid püütakse üksteisele emotsionaalselt ja praktiliselt toeks olla. Kui kellelgi on halb aeg, siis võetakse kollektiivne vastutus – keegi läheb külla, keegi helistab, keegi teeb süüa, keegi veab jalutuskäigule jne.

Muidugi ei toimi see alati nii ning kindlasti ei tasu kogukondlikku hoolitsust romantiseerida. Hoolitsusvõrgustikest ei pruugi olulistel hetkedel siiski küllalt olla, nagu ka päritoluperekondadest, ning inimesed võivad tunda ennast üksijäetu ja unustatuna. Inimsuhete negatiivsed tahud väljenduvad väikekogukondades mõneti veelgi teravamalt, sest alternatiivid on küllaltki piiratud.

Lisaks on ootused seoses läheduse ja hoolitsuse ulatusega kultuuriti väga erinevad. Minu esmane mulje kattus mitmete siin elavate eestlaste arusaamaga: LGBTQ-kogukonna sees hoolitsevad väiksed sõprusrakukesed üksteise eest rohkem kui heteroringkondades tavaks. Teiste kultuuride esindajatel jäi aga täpselt vastupidine mulje ja valdavaks tundeks oli pettumus „külmade" eestlaste väheses aktiivsuses teiste eest hoole kandmises. Eestlane olevat individualistlik ja hoiab distantsi, ei taha teiste ellu sekkuda ega hooli piisavalt. See huvitav kontrast pani mind mõtlema igavikulistele küsimustele. Kui palju siis ikkagi on piisavalt hoolt ja hoolitsust ning kuidas peaks seda organiseerima? Ühene vastus sellele muidugi puudub, aga see on kindlasti oluline mõttekoht meile kõigile.

HALL ALA VALITU JA KOHUSTUSLIKU VAHEL

Juhud, kus LGBTQ-kogukond asendaks täielikult päritoluperet, on Eestis pigem harvad. Tihti kulgevad need võrgustikud üksteisega paralleelselt ning täiendavad teineteist rohkem või vähem, kuid ei pruugi seejuures kunagi ristuda. Olen näiteks kuulnud venekeelsetest geidest, kes elavad Tallinnas aktiivset kogukonnaelu, aga Ida-Virumaalt ema-isa külla saabudes saavad neist üleöö vagurad pojad, kelle perel pole aimugi nende tavaelust. Aga võib ka rääkida mitte enam nii noortest täiskasvanutest, kes küll kannatavad vanemate homo- või transfoobsuse all ning unistavad vanematekodust ärakolimisest, kuid rahaline seis ei võimalda neil seda sammu vabaduse poole astuda.

Perekonna mõiste mitmetähenduslikumaks muutmine on olnud poliitiline viis luua (vägivalla)vabamaid suhteid.

Tõsiasi on see, et eriti Eesti ebakindlas majanduslikus olukorras on päritoluperekonnast täielikult lahtiütlemine ja uue perekonna valimine võimalik vaid vähestel. Just rõhk sõnal „valik" on väga petlik ning taastoodab uusliberaalset isikliku vastutuse diskursust, mille järgi igaüks olevat oma õnne sepp ja vilets olukord pole mitte rõhuvate struktuuride, vaid oma halbade valikute tagajärg. Tegelikult on valikute tegemise võimalus sageli privileegide tunnus, olgu siis klassi-, soo- või etnilise tausta põhine. Raha, aja või toetusvõrgustiku kohalolu ebavõrdne jaotumine tekitab olukorra, kus paljud sõltuvad mingil määral oma päritoluperekonnast ning iseseisvumine pole lihtsalt reaalne võimalus. Samas ei tohi unustada, et mõne eest on see „valik" ka vägivaldselt ära tehtud ehk on palju LGBTQ-inimesi, kelle päritoluperekonnad nendest midagi kuulda ei taha. Aga nagu ikka, on elud ja lood kirjud ning vastuolulised, pigem täis segaseid suhteid ja kompromisse kui radikaalseid katkestusi.

Illustratsioon: PantherMedia

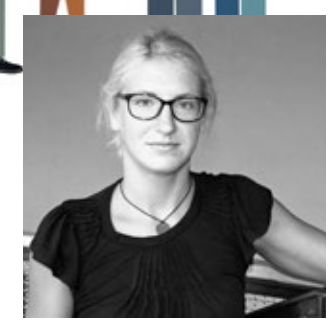

Raili Uibo on Södertörni Ülikooli soouuringute doktorant, kelle doktoritöö käsitleb seda, kuidas LGBTQ-inimesed tänapäeva Eestis lähedasi suhteid mõistavad ja praktiseerivad. Töö puudutab inimesi nii lapsi kasvatavates paarisuhetes, valitud perekondi meenutavates võrgustikes kui ka muudes lähedastes suhetes.

[1] *Weston, K. 1991. Families We Choose: Lesbian, Gays, Kinship. New York: Columbia University Press.*

74
MOSTRA INTERNAZIONALE D'ARTE CINEMATOGRAFICA
PARIM NÄITLEJA
OSCARI NOMINENT
ZIAD DOUEIRI FILM
SOLVANG
alates 1.03
KINO »SÕPRUS«
WWW.KINOSOPRUS EE / KINOSOPRUS
KULTUURIMINISTEERIUM
Kaasrahastas Euroopa Liidu programm „Loov Euroopa"
EUROPA CINEMAS
ELLINGTON
MTÜ MUST KÄSI

MAARJA JAKOBSON / HELGUR ROSENTHAL / PEETER RÄSTAS /
URMAS VADI / LAURA PÄHLAPUU / PRIIDU ADLAS /
EMMANUELLE'I JÄLGEDES
AHISTAMISE ABC
Etendused Tartu Uues Teatris /
17+20+30+31 märts
1+12+13+14 aprill
Tallinnas Kanuti Gildi SAALis /
27+28+29 aprill
TARTU UUS TEATER
uusteater.ee

OOMEH
OOWEИ
Jarmo Reha | Liina Tepand | Aare Pilv | Revo Koplus
Argo Vals | Mirtel Pohla | Riina Maidre | Bert Raudsep
Pääru Oja | Janne Fridolin | Vox Populi | Minna-Triin Kohv
Esietendus 30. märts 2018 kl 19:00
Narva Kreenholmi Manufaktuuri väravad
Joala 23 vastas
31. märts kl 19:00
13., 14., 20., 21. aprill kl 19:00
1., 15., 22., aprill kl 16:00
Piletid müügil Piletilevis ja tund aega
enne algust kohapeal.
Facebook: Oomen / Оомен
Ametlikud sponsorid:
AkzoNobel
EESTI KULTUURKAPITAL
IVEK
MERESUU SPA & HOTEL
Kolimisroom
KÜSK
LUX Charter

KAS KOLLEKTIVISTLIK VÕI INDIVIDUALISTLIK VASTUTUS? LÄHISUHTE MUDELID

Mismoodi toimivad suhted, mis kohanduvad liigselt stereotüüpide, käibetõdede ja normidega? Kuidas aga need, milles on tähtsamale kohale seatud indiviidi õnn, mina? Või on viimased hoopis isekad?

Piret Põldver

Lähisuhe on teadagi üks keeruline projekt. See, et meie vanemad ja vanavanemad kuni umbes 80ndate lõpuni reeglina n-ö kokku-lahku ei käinud ja kärgperesid ei loonud, vaid elu lõpuni teineteise kõrval püsisid, ei tähenda, et nende suhetes oleks kõik korras olnud. Vastupidi, mulle näib, et probleeme oli rohkemgi kui praegu, ainult et need olid varjatud ja maha vaikitud, neile oli kate peale tõmmatud. Ja katte varjus vohasid stereotüübid nii selle kohta, missugune on üks õige naine või õige mees, kui ka selle kohta, milline peaks olema suhe. Ega nüüdki stereotüübid kadunud ole, kuid vähemaks on neid jäänud küll.

Maailmas, mis väärtustab üksikisiku õnne, on kahel inimesel märksa suurem kohustus võtta vastutus iseenda tunnete, käitumise ja mõtete eest.

Oma osa stereotüüpide kadumisel on ilmselt ühiskonna individualiseerumisel. Aeg-ajalt tuntakse siin-seal muret selle üle, kuidas nüüdisaegne läänemaailm on muutunud külmaks ja võõraks, inimesed on üksteisest kaugenenud ja lähedust on vähem kui varem. Lisaks sellele, et väide „varem oli parem" on juba iseenesest kulunud, näen siin ka sisulist probleemi. Sest kas individualistlikus maailmas pole lähedust ja rahuldust pakkuvaid suhteid tegelikult hoopis lihtsam saavutada kui kollektivistlikus? Ehk maailmas, mis rõhutab ja väärtustab üksikisiku õnne ning iseseisvust, on kahel inimesel märksa suurem kohustus ja vajadus võtta vastutus iseenda tunnete, käitumise ja mõtete eest, selle asemel et see teisele asetada.

Eks see üksikisiku õnnele fokuseeritud maailm ole omajagu karm ka. Ideaalolukorras teeb siin õpitud abituse ja lähi- ehk suhtesõltuvusega vähe ära, manipulatsioon töötab kehvasti ja süümepiinu on keeruline tekitada. Samal ajal on suhete kvaliteet vähemalt teoreetiliselt palju parem. Oma mõtete täpsemaks illustreerimiseks toon kaks lihtsustatud ja vastandlikku ühiskondlikku printsiipi, mis võiksid selles kontekstis kõnekad olla.

FOOKUSES KOLLEKTIVISTLIK HARMOONIA

Selleks et mõista, mida ma õigupoolest nii rohmakalt vastandada püüan, kujutleme korraks kahte erinevat maailma suhete perspektiivist. Üks on selline, kus oluline on eelkõige ühiskond oma väärtuste ja eesmärkidega ning suhtes on suurem kaal meie-tundel kui mina-tundel, ning teine selline, kus olulisem on indiviid ja tema õnn.

Esimeses ühiskonnas tuleb selleks, et välised institutsioonid vankumatud püsiksid, omajagu vaikida ja salata, pilku ära pöörata ja üldistada. Näiteks kui kahe inimese suhe ei toimi, ei tasu sellest liiga palju rääkida, sest võib selguda, et see ei hakkagi toimima, ning lahutusstatistika suureneb jälle protsendi võrra. Kui peres esineb vägivalda, ei tasu sedagi välja tuua, sest selle kaotamiseks võib minna tarvis ühiskonna ümberkorraldamist. Aga ka lähemalt vaadates – maailmas, mis asetab ühiskonna välispidise hästi toimimise olulisemale kohale, ei tasu üleüldse end väga palju avada, ka lähisuhtes. Sest selline maailm peab tahes-tahtmata üldistama, inimesi stereotüüpidesse jagama, lihtsustama ja taandama, kuna otsavaatamine sellele, et iga inimene on erinev, omanäoline ja iseäralik, muudab homogeense massi haavatavaks. Mass ei pruugi liikuda enam ühes (n-ö õiges, moraalses jne) suunas. Ette võib tulla ootamatusi. Juhtuda võib kujuteldamatu. Selline ühiskond taastoodab ka lähisõltuvust ja siin pean kitsamalt silmas just seda aspekti, kus suhted on ehitatud üles põimumisele, sõltuvusele ja teise tunnete eest vastutamisele. Toon lihtsa näite.

Kui kaaslane palub mul koos temaga kontserdile minna, kuigi minul on juba plaan sõpradega välja minna, siis kutsest keeldumine tekitab sõltuvussuhtes halbu tundeid. Keelduja tunneb end iseka ja enesekeskseena, teine pool aga unarussejäetuna. Samal ajal tekib keeldujas süütunne iseenda ees ka partneriga nõustudes – õigupoolest oleksin tahtnud ju tänase sõpradega veeta. Ja õhtu, kuidas see ka ei jätkuks, ei too kummalegi rõõmu.

Seevastu suhtes, kus igaüks hoolitseb enda tunnete eest, olles aus ja aval, usuvad mõlemad pooled ka sellesse, et teine saab enda tunnetega ise hakkama. Sel juhul, öeldes otsekoheselt, et tänaseks on mul juba teised plaanid, teadvustab partner, et see ei tähenda, et ma temast vähem hooliksin; ja mul endal pole põhjust süümepiinadesse uppuda, kuna tean, et teine täiskasvanu saab väga hästi enda õhtuga ka ise hakkama.

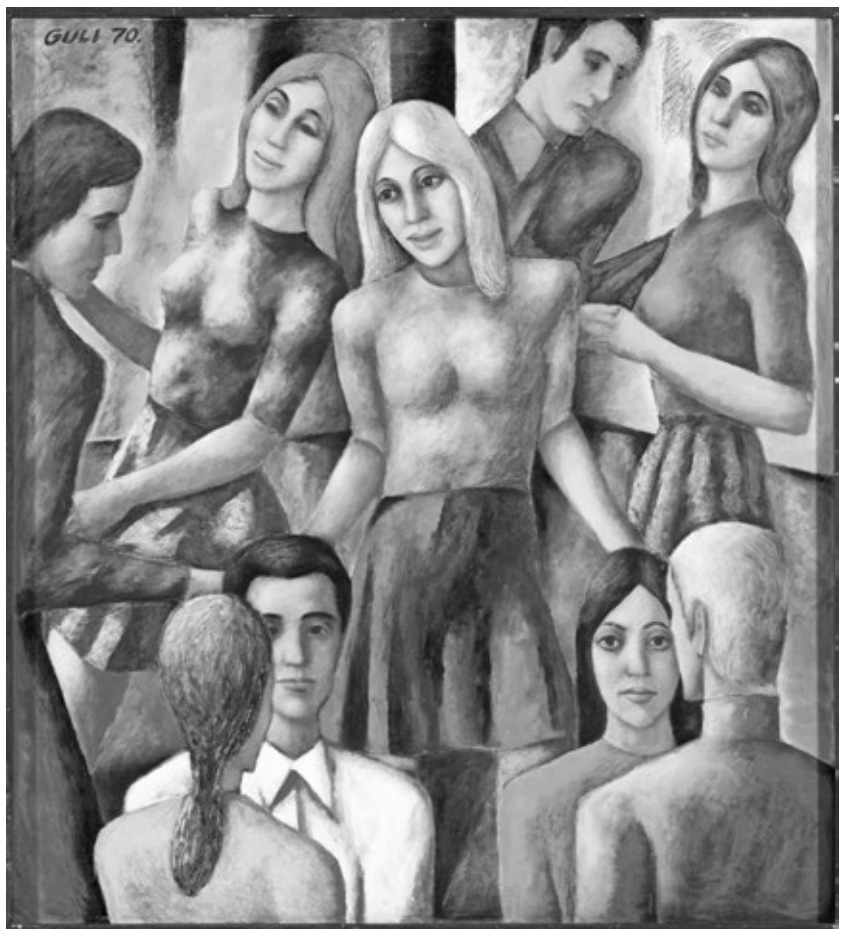

Nikolai Guli õlimaal „Tants", 1970, Eesti Kunstimuuseumi maalikogu

Mulle näib ühtlasi, et sellises maailmas, kus välist institutsiooni – nt abielu – peetakse olulisemaks kui lähedust pakkuvaid suhteid, on inimesel vähem vajadust ka isiksusena muutuda, areneda ja kasvada. Nii tekitab kokkulepe, et abielu kestab igavesti, „kuni surm meid lahutab", teatud kindluse selles, et teine pool jääb alati minu kõrvale. Ühelt poolt pakub see teadmine turvatunnet, teisalt ka lämmatavat mugavustsooni – lihtsustavalt öeldes ei pea ma väga pingutama, sest ega ta ju minu juurest niikuinii ära ei lähe.

VÄÄRTUSEKS INDIVIIDI HEAOLU

Liigume nüüd aga maailma juurde, mis mulle ilmselgelt sümpaatsem tundub. Sellegi kohta oleme küllap kuulnud kriitikat, et kui esiplaanil on indiviid ja tema soovid, ei pingutata suhte nimel enam piisavalt, ei teki püsivaid suhteid, kõik muutub kiiresti ja on pealiskaudne… Mulle aga näib, et lood on hoopis vastupidised. Nii nagu koduvägivalla statistika suurenemisega tegelikkuses vägivald just väheneb – sest mida enam teatatakse vägivallajuhtumitest, seda rohkem leidub inimesi, kes vägivaldses suhtes midagi ette võtavad, võimalusel lahkuvad, ning nii mõnigi vägivallaakt jääb seega olemata –, võib mõelda, et ka maailmas, kus lahutuste protsent kasvab ja kärgperesid lisandub, leiab palju rohkem inimesi enda jaoks rahuldava suhte. Viimase kohta on muidugi keeruline statistikat teha – nagu ka ära jäänud vägivallajuhtumite kohta.

Kui suhet ei hoia koos ei väline institutsioon ega ka ühiskondlikud tabud, on inimesel tarvis ise rohkem muutuda, iseendaga tööd teha. Tõsi, on lihtne kõndida minema suhtest, kus tekivad probleemid – aga inimene, kes ei soovi ühes või teises suhtes olla, kõnnib sellest vaimselt niikuinii minema.

Maailmas, kus esikohal on indiviid ja tema õnn, kannatab alkohoolik ja vaimne või füüsiline vägivallatseja oma tegude pärast rohkem kui teda ümbritsevad inimesed. Kollektiivse vastutusega maailmas või suhtes, kus mina-tunde asemel on esil meie-tunne, tajub aga alkohooliku lähedane, et tema ülesanne on alkohoolik kindlalt õigele rajale tagasi juhatada või hoopis tema eest hoolitseda, sest on ju selge – ja tihti tõesti see nii ongi –, et alkohoolik ei saa enda eluga ise hakkama. Individualistlikult lähenedes jätan ma aga alkohooliku iseseisvalt oma probleemidega tegelema, kuna lähtun sellest, et ma ei ole sündinud siia maailma teise täiskasvanu eest hoolt kandma. Ma lõpetan tema elu korraldamise, annan võimaluse tal ise valida, mida oma eluga teha, ning temal ei jää üle muud kui suurest kurbusest veel rohkem juua või esile kerkinud probleemiga tegeleda. Varem oli probleem lähedastel, nüüd aga tekkis see alkohoolikul, seda üksinduse ja mahajäetusega.

Tõsi, eesmärgiga teha asi väga selgeks, olen muutnud maailma kaheks lihtsaks mudeliks, mis kumbki niisugusel puhtal kujul mõistagi ei eksisteeri. Mõlemasse on vaja suuremat või väiksemat killukest teisest. Kuid veelkord üldistades arvan, et maailmas, kus seame üksikisiku kollektiivist ja meie-tundest ettepoole, saab valida enda ellu suhted, mis pakuvad rahuldust, ja vastutame iseenda eest ise. Individualismis on vaba valik, mitte sundus olla kellegagi koos – ja muidugi alati tõsiasi, et ka teisel on see valik. Aga ma arvan, et see muudabki inimesed elavaks ja tundlikuks, kui igal hetkel tuleb vaadata otsa sellele, et ma ei tea, kuhu see viib. Sest kõik muutub pidevalt niikuinii, individualism tõmbab sellelt lihtsalt katte maha ja paneb märkama.

Piret Põldver on kirjandusteadlane ja -kriitik ning toimetaja. Elanud nii ühes kui ka teises maailmas.

KUIDAS ARMASTADA OMA SISEMIST AHVI

Küllap paljud meist tunnevad end üsna tihti saamatute käparditena, kes millegagi hakkama ei saa ja kelle käes töö kuidagi ei edene. Võib aga olla, et meie põhiprobleem seisneb vastupidises – liigses enesekriitikas.

Kirjutas **Reena Purret**, illustreeris **Ave Taavet**

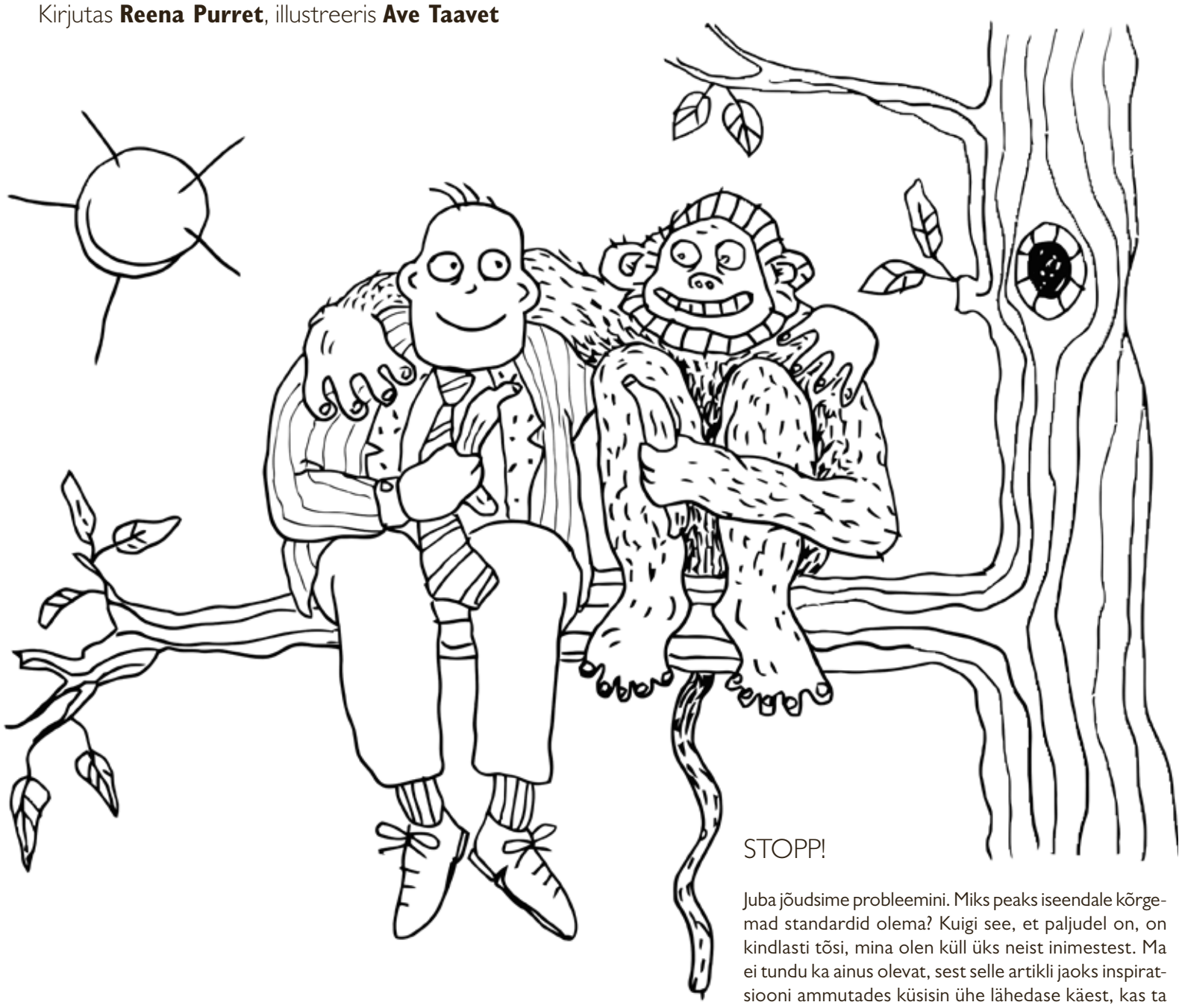

Kui mulle enesearmastuse teema välja käidi, olin põhimõtteliselt kohe nõus, sest ma olen ometi ekspert. Isegi siis, kui me masturbeerimise kõrvale jätame, ikka olen. No ei ole toredamat ja tublimat inimest kui mina, ainus mure on, et ei jaksa ära kiita! Päev saab enne õhtusse ja uni tuleb peale. Nii võin oma parimatel hetkedel pikalt-laialt jutustada, kuidas armastus on nagu hapnikumask – kui sa seda esmalt enda peal ei rakenda, võib juhtuda, et teiste armastamiseks pole sa lihtsalt võimeline. Kuidas sa seda teiste tassi täidad, kui enda oma ammu tilgatumaks on joodud. Armastad ja sellest tulenevalt hoolitsed enda eest. Just armastuse *aktiivselt rakendamine* on siinkohal oluline, sest mis sellest tühjast õhkamisest kasu on. Sellist „armastust" kannatame me ehk välja õndsas teismeeas, kui ei ole veel õppinud suure suuga tehtud arhitektuuriliste saavutuste kärbsepesi hoolikalt inspekteerima, aga iseendale võiks ju ikka kõrgemad standardid olla.

Seega on lähedased väärt järeleandmisi, mõni suisa tingimusteta armastust (niivõrd-kuivõrd), aga vat iseendale on ebarealistlikud nõudmised.

STOPP!

Juba jõudsime probleemini. Miks peaks iseendale kõrgemad standardid olema? Kuigi see, et paljudel on, on kindlasti tõsi, mina olen küll üks neist inimestest. Ma ei tundu ka ainus olevat, sest selle artikli jaoks inspiratsiooni ammutades küsisin ühe lähedase käest, kas ta armastab ennast. Ta vastas, et armastab oma kallimat ja lapsi, aga ennast mitte, sest ta on oma vigadest liiga selgelt teadlik. Küsisin, kas neil siis ei ole vigu – olevat küll, aga naisel on nende tasakaalustamiseks palju häid omadusi ja lapsed on ju nende oma lapsed.

Seega on lähedased väärt järeleandmisi, mõni suisa tingimusteta armastust (niivõrd-kuivõrd), aga vat iseendale on ebarealistlikud nõudmised. Kuidas sa armastad tõbrast, kes unustab pidevalt prügi välja viia ega suuda kuidagi tuumafüüsikast aru saada? Samal ajal kirjutavad psühholoogid raamatuid sellest, et kui me oleksime iseenda suhtes leebemad, ei peaks vimma ega teeks igast väikseimastki eksimusest numbrit, oleks meie stressitase nii palju madalam, et mälu paraneks ja uusi asju oleks ka lihtsam õppida – sest närvipinge ei takistaks keskendumist. Ehk siis kui me üritaksime kohelda iseend sama hästi kui oma lähedasi, ei oleks meil vihastamiseks tihti põhjustki.

Tean-tean, see viimane tundus nüüd selline proktoloogi abiga välja tõmmatud seisukoht ilma ühegi viiteta, aga uskuge mind, ma olen elukutselise rööprähkleja ja ületöötajana juba terve igaviku uurinud, kuidas paremaid tulemusi saavutada.Kas ma just hea praktik olen, aga innukas teoreetik küll. Nii et nüüd selgitan ma kohe, miks on oluline armastada nii oma keha kui ka oma sisemist ahvi ja mõlema eest ka hästi hoolt kanda.

Oot, mis ahvi, küsite ehk? Jumala või jumalate kohta ma ei tea, aga inimese puhul võib küll rääkida mitte just eriti pühast kolmainsusest. Esiteks on meil muidugi keha. Anum, mille sees oma imelist iseloomu ringi transportida. See keha on meile laenuks antud ja selle kujundamises me eriti kaasa rääkida ei saa – saame seda vaid geneetiliselt etteantud piirides tugevamaks või kiiremaks treenida, paksemaks sööta või kõhnemaks näljutada, aga see, mitme käega me sünnime ja kas näiteks peenis kuulub paketti, on loteriiga tulnud ja selles pole meil suurt midagi teha. Nii et tundub üsna loogiline, et kui sa juba oled kord näiteks jupatsina sündinud, siis on targem armastada end sellisena, nagu sa oled, selmet iga päev silmi peast nutta, sest mis sellest nutmisest kasu on. Nutmisest pole muidugi kasu ka muudetavate parameetrite korral – kui juuksevärv ei meeldi, oleks ka targem juuksuri juurest abi otsida, mitte itkemisele aega kulutada.

MITTE NII PÜHA KOLMAINSUS

Keha on seega meie mina koostisosa number üks. Keha sees on siis kes (või mis)? Hing? Vaim? Ego? Need on kõik omal moel raske pagasiga sõnad, aga mulle tundub küll, et igaüks, kes on korragi üritanud näiteks suitsetamist maha jätta või midagi suurt ja ebameeldivat ära teha, on märganud, et neid tegelasi on seal keha sees siiski vähemalt kaks. No näiteks see, kes tahab halva tujuga šokolaadi õgida, ja see, kes otsustab, kas anda oma isule järele või mitte.

Lihtsuse huvides ja väärt lektüüri parafraseerides[1] nimetan neid kaht tegelast hoopis ahviks ja ratsionalistiks. Ratsionalist on see osa meist, kes keskendub suurele pildile ja teeb pikaajalisi plaane („Treenin iga päev! Loen vähemalt ühe targa raamatu nädalas! Seekord alustan projektiga varem ja lõpetan õigeaegselt!"). Ahv on aga see sell, kelle süül sa magistritöö kirjutamise kõige kibedamal ajal järjest kõik „Buffy" hooajad uuesti ära vaatasid.

Miks ometi? Sa *teadsid* ju, et tähtaeg läheneb ja et see on *väga oluline projekt*, mis mõjutab *kogu su tulevikku*! Aga selles asi ongi. Ahv on üks väga pisike loomake ja pealekauba veel mitte kõige julgem. Ja *väga oluline projekt* on ühtlasi *väga hirmutav*. Kui sa nüüd sellega tegelema hakkad ja ebaõnnestud, siis on kõik ju puhta p-p-p-p-pahasti. Mkm, see oleks *kohutav*. Nii et mida teeb üks väga pisike ahv? Väldib, sest vältimine ja kohesele rahuldusele keskendumine, olgu või süümepiinade hinnaga, on tunduvalt lihtsam kui ebamäärased tulevikuplaanid, mille nimel pealekauba töötada tuleks.

Ideaalis on ahv suurepäraselt ratsionalisti kontrolli all, praktikas on aga nii, et kasvab see lihas, mida treenitakse, nii et kui sina tema dresseerimist igapäevaselt ei harjuta, ei pruugi su jõud ahvi omast lihtsalt üle käia, vähemalt mitte soovitud ulatuses – jätad näiteks suitsu tegemata, aga kodus karjud see-eest lapse peale. (Kas märkasite, kuidas ma siin lõigus sujuvalt unustasin, et tegelikult on ahv ja ratsionalist siiski ühtviisi sina (ja mina)? Seda viga kipun vähemalt mina idealistina mitu korda päevas tegema ja kuna ma usun, et seda teevad ka teised, otsustasin selle mõtte-konaruse sisse jätta, sest kus viga näed laita, seal saad sellest ka õppida.)

Näpunäiteid ahvi dresseerimiseks ja koostööle meelitamiseks on eespool viidatud artiklis kuhjaga, aga olulisim on see, et mida vähem me oma primaatosa eksistentsi endale tunnistame, seda raskem on teda kontrollida. Kui lepime sellega, et ahv on paratamatu osa meie minast, muutub kõik lihtsamaks.

KEHA TÖÖTAB, AGA AHV ON NÕDER

Inimene tahab juba kord mõelda, et ta peaks suutma magamata kolm päeva järjest tuupida ning võiks üldse olla juba ammu leiutanud vähiravimi, aga vaata, see ahv *on* olemas. Olen enda omale Mihkel nimeks pannud, selline ilus nimi. Ja vot Mihkel vajab kaheksa tundi und, sest muidu ta hakkab jonnima ning siis on maru

raske produktiivselt tööd teha – keha töötab küll, kraavi kaevaks vabalt, aga vaim on liiga nõder, et end keerulisematele tegudele sundida. Või näiteks tuima trenni võiks spordisaalis teha, aga eneseületus käib üle jõu. Ma pean oma keha mõistlikult toitma, et päeva jooksul ühtlast energiataset säilitada (mis sellest, et Mihkel nõuab kohukest – külmikus ju *on* kohuke, sa kuradima mõrd, kade oled vä???), ning puhkamine ja mängimine on lihtsalt kohustuslikud, sest *mina* võin ju sellele kõigele ülevalt alla vaadata (sest tsivilisatsioon ja aated), aga ahv hakkab märatsema, kui ta piisavalt puhkust ei saa – ja proovi sa ise tööd teha või mitte kallima peale karjuda, kui keegi kogu aeg plekk-kruusiga mööda trelle laseb nagu metsaline.

Viimasest lõigust tuli ka välja, kui tihedalt need kolm omavahel seotud on. Kui keha eest hästi hoolitseda, on nii ratsionalistil kui ka ahvil seal mõnus elada. Kui keha pole piisavalt puhanud, ei jaksa ratsionalist tegutseda ja ahvil on vaba voli (ja minul näiteks on nii, et pingeliseks füüsiliseks treeninguperioodiks vajan ma natuke vähem und kui näiteks pingeliseks projektikirjutamiseks, ajutöö nõuab rohkem ressurssi). Sama asi käib teisipidi ka. Kui ahvile piisavalt mängimisvõimalusi pakkuda, tunneb ka keha end paremini. Eriti headel päevadel on ahv ja ratsionalist suisa nii tihedalt seotud, et nad naudivad ühiselt nii tööd kui ka lõbu ja erilist vahet nende vahel nagu polekski.

(Vahemärkuse korras olgu öeldud, et ma olen küll näinud inimesi, kes jätavad esmapilgul mulje, et nemad elavad endaga küll rahulikus harmoonias ja pole Mihklist ega tema sugulastest kuulnudki. Paari on õnnestunud lähemalt tundma õppida ja kõigi puhul on selgunud, et nende ahvidel on lihtsalt teistsugused tsüklid, kukuvad korra aastas jooma või istuvad iga paari kuu tagant nädalakese pimedas toas ega räägi mitte kellegagi. Ma ei ole siiani kohanud absoluutselt mitte ühtegi inimest, kelle isiklik Mihkel istuks tõesti kogu aeg, valge pluus seljas, ja jooks mõtlikult portselantassist teed, näpp püsti. Kui sa ütled, et sinu ahv on küll alati korralikult rihma otsas, siis kirjuta mulle ka, kuidas see käib – ja kui aega üle jääb, siis ole meheks, viska Augeiase tallid ka möödaminnes puhtaks.)

LEPI OMA SISEMISE AHVIGA!

Kogu selle mõistukõne kokkuvõte on see, et me ei ole täiuslikud. Ja kui me lepime sellega, et me nagunii ei ole täiuslikud, saame hakata arvestama oma ebatäiuse piiridega – olgu peale, mul on siin nüüd see ahv, aga millised piirangud ta mulle seab.

Mitu tundi päevas ta jaksab vaikselt istuda, et ratsionalist rahus töötada saaks? Kui palju und ta vajab, et see eelmine number optimaalne oleks? Soovi korral võime isegi küsida, kas neid piire annaks ehk nihutada, ja kui, siis kuidas. Kui laseme lahti täiuslikkuse eeldamisest, on tunduvalt lihtsam end armastada. Me ei pea enam pidevalt läbi rõnga hüppama, et iseenda armastust ära teenida, sest see on baastase. Võib-olla me Mihkliga ei ole veel nii ilusad, targad ja head, kui me olla tahaksime (jah, ma samastasin end *taas* ratsionalistiga), aga ma armastan meid mõlemat siiski väga. Mihkli kohalt ma pole päris kindel, ta on muutliku meelega ja pealekauba veel laisk *overachiever*, mis tähendab, et paratamatult tuleb ahvile pidevalt nii piitsa kui ka banaani näidata, et paremaid tulemusi saavutada. Aga *mina* olen aja jooksul aru saanud, et selline ta meil juba on, nii et parematel päevadel suudan ta ponnistusi päris kenasti muigega kõrvalt vaadata ja meid mõlemat mitme eest armastada.

Kui mahutan oma tihedasse graafikusse Mihkli jaoks väikese meditatsiooni- või jalutuspausi, on ta valmis mõnda aega rahulikult ja vaikselt omaette mängima, nii et ratsionalist saab uue innuga taas igasugu asjade saavutamisele keskenduda. Kui oled endaga rahul, on sellele vundamendile kohe hulga lihtsam uusi torne rajada. Armasta oma ahvi!

Ahv on aga see sell, kelle süül sa magistritöö kirjutamise kõige kibedamal ajal järjest kõik „Buffy" hooajad uuesti ära vaatasid.

Kui laseme lahti täiuslikkuse eeldamisest, on tunduvalt lihtsam end armastada. Me ei pea enam pidevalt läbi rõnga hüppama, et iseenda armastust ära teenida, sest see on baastase.

[1] *Urban, T. 2013. Why Procrastinators Procrastinate. – Wait But Why, 30.10.*

Reena Purret on hobietnoloog, blogija, tõlkija ja veel üht-teist. Vabal ajal katsub ta innukalt kive, eriti hea õnne korral üritab isegi mõne otsa ronida. Lisaks harrastab ta innukalt joogat, eriti neid poose, kus saab pea alaspidi olla või jala kaela taha panna. Ning armastab ennast ja teisi. Valikuliselt…

Ave Taavet on vabakutseline animaator ja karikaturist. Ta on lõpetanud TÜs etnoloogia ja EKAs animatsiooni eriala. Joonistamise kõrval on tema armastusteks reisimine, kirjandus ja elu veidrad pisiasjad. Loomingus hindab ta absurdihuumorit ja mängulisust.

HINGELISE ÜKSIOLEKU KUNST

Kuidas õppida toimetulekut hingelise üksildusega, mis ähvardab sageli just väga noori inimesi? Kuidas keskenduda juuksekarvale, kui su ümber paistab olevat nii palju tähtsamat?

Laura-Marleene Jefimov

Pärast nabanööri läbilõikamist, kui ühendus lapse ja ema vahel otseselt lõhutakse, on inimene maailmas üksi. Kõlab küllaltki pessimistlikult, kuid sureme siiski kõik omapäi ja uinume iga öö niisamuti, olgugi et kõrval võib olla kaaslane, kes suudab südame kõige võimsamalt leegitsema panna. Eksisteerime, hingame, kuid unenägudesse suundume ikkagi üksinduses.

Võime uurida **Freudi** psühhoanalüüsi, võime lugeda teoseid, mis peaksid näitama üksioleku lillelisemat poolt. Hiljuti võtsin käsile **Anthony Storri** raamatu „Solitude: A Return to the Self", mille läbivaks teesiks on see, et ka kaaslaseta elu võib olla täisväärtuslik. Absoluutselt, kuid siinkohal tuleks eristada üksindust, mis on minu jaoks vaid füüsiline kategooria, ja üksildust, mis kirjeldab vaimset eraldustunnet – sellist, mis sööb mind ja sind seest, see on püsiv sisemine ärevus ja teeots, mida ükski kompass leida ei suuda. Usun, et esimene võib olla päris tore nähtus – sõltume siis ju vaid iseendast. Soovime küll, et meie ümber oleks teatud arv lähedasi, kes on kehaliselt olemas ja vähendavad mõne jaoks ehk üksiolekutunnet, kuid tegelikult on veidi robustne väita, et keegi teine suudab tõmmata ette eesriide ja kaotada sellega püsiva eraldatustunde.

Kristjan Raua joonistus „Ahastuses", 1942, Eesti Kunstimuuseumi Kristjan Raua kogu

Milles see üksioleku kunst siis seisneb? Vastuolus. Kogu seletus seisneb vastuolus. Hingeline rõhutus, ebakohad, tühjus ning meeletu kurbus on märksõnad, mis iseloomustavad ülimat üksildust. Mõte, taju ning nendest tulenevad teod saadavad meid päevast päeva – tekib disharmoonia, sest meile sisendatakse väljastpoolt, et see ei ole päris. Ometi on üksildusel võim meie reaktsioonide ning käitumise üle. Selles kogu ilu seisnebki! Inimene on üksinda koos oma üksildustundega, haiglase kinnisideega, mis ei lase keskenduda, magada, töötada ega elada. Ta võib viibida rahvast pungil ruumis ja tajuda, et seal pole tema jaoks mitte kedagi. Ainult indiviid oma meeletu kurbusega.

See tunne on kaunis kole. Olla ainus lill peenral närtsimas. Ainus jõgi kokku kuivamas. Ainus, kelle langevari kukkudes ei avane. See tunne on valus, laastav ega kao ära. See teeb meid teistsuguseks. Antud juhul ei viita sõna „ainus" isekatele ja enesekesksetele inimestele, vaid tõsiselt abi vajavatele eksinud hingedele, kelle üksildus on nende kinnisidee. Kognitiivteraapia õpetab käsitlema üksildust kui mis tahes objekti, näiteks juuksekarva peas. Kui viibime keskkonnas, kus peaksime olema kontsentreerunud konkreetsele tegevusele, näiteks klassiruumis õppimisele või kontoris töötamisele, oodatakse meilt ju just neile asjadele keskendumist, ning tundub ehk jabur mõelda seal päevast päeva oma juuksekarvale, aga just see on üks üksildusega toimetuleku meetoditest.

Lihtne on kinnitada, et keegi meist pole ju tegelikult üksi, vaid kujutab seda endale ette. Sama kerge on väita, et sellele ei tohi mõelda ja kõik on mööduv või et võta seda kui juuksekarva, nagu hetk tagasi isegi kirjutasin.

Neli aastat mängisin temaga peitust. Ära eelda, et sa ta leiad, kui sa pole otsimagi hakanud. Lõpuks olen ta leidnud ja nüüd õpin end tema eest peitma.

Laura-Marleene Jefimov on Tallinna 32. Keskkooli abiturient, kellel on kiire elutempo kõrvalt liialt uudishimu ning pealehakkamist, et mitte uutele kogemustele ei öelda. Vaatamata pidevale hõivatusele leiab ta päevas alati hetke, et pühenduda loometegevusele ning eneseteostusele.

KUIDAS KOHANEDA KONTORI-CUPIDOGA

Peaaegu iga teine eestlane on oma kolleegiga suhtes olnud või selliseid suhteid kõrvalt näinud. Kontoriromansid mõjutavad organisatsiooni liikmete tööviljakust, omavahelist läbisaamist, kommunikatsiooni ning sageli ka kogu organisatsiooni ennast.

Kirjutas **Õnne Allaje**, illustreeris **Lilian Hiob**

Mis on organisatsioonisisene romantiline suhe ehk lihtsamalt öeldes töökoharomanss? Selliste suhete määratlemisel on väga oluline komponent seksuaalne tõmme. USA kommunikatsiooniuurijad **Sean Horan** ja **Rebecca Chory** on öelnud, et töökoharomanss on mitteplatooniline suhe kahe sama organisatsiooni liikme vahel, kus on selge seksuaalne tõmme, vastastikune lembus on ilmne ning *mõlemad* pooled tunnevad, et see suhe on midagi enamat kui professionaalne ja platooniline[1]. See, kui kaks kolleegi tantsivad meeleolukatel suvepäevadel vastakuti, käed meelalt madalal, ei ole kontoriromanss. Kui sellest tantsust areneb välja midagi pikemaajalist ja enamat, siis on tegemist romantilise suhtega organisatsioonis.

Tundub, et flirtimist ja komplimentide tegemist esineb kolleegide vahel sageli. Kui ma mõned aastad tagasi oma samateemalist bakalaureusetööd kirjutasin, ütles üks mu intervjueeritavatest, et tal oleks pigem siis imelik, kui tema meesülemus talle mõnel päeval komplimendi tegemata jätaks. Üldiselt ongi mehed altimad lühiajalistele suhetele ning sealjuures ei nähta nende käitumises midagi sobimatut[2].

ORGANISATSIOON KUI ROMANTIKA KASVULAVA

Ma olen ka ise oma partneriga pikalt koos töötanud. Kohtusime küll tööväliselt, aga kuidagi sattusime sarnaste huvide tõttu ka samades organisatsioonides leiba teenima. Suur huvi töökoharomansside vastu algaski eeskätt sellest, et märkasin, kuidas meie suhe ka ülejäänud organisatsiooni dünaamikat mõjutama hakkas. Töötades organisatsiooni erinevates üksustes, moodustas meie suhe nende kahe osa vahel omamoodi suhtluskanali. Mina võtsin teinekord oma vahetud kolleegid tema juurde kohvile minnes kaasa ja vastupidi. See omakorda elavdas kahe üksuse omavahelist kommunikatsiooni tervikuna ning muutis ka koos töötamise palju toredamaks.

Nii meie kui ka paljude teiste suhted on töökeskkonnas kerged õitsema – lähedased suhted tekivad paratamatult, kui inimesed veedavad palju aega koos. Organisatsioonid ongi seetõttu romantiliste suhete kasvulavaks. Tõenäoliselt töötavad ühes organisatsioonis ka sarnase tausta ja huvidega inimesed, seega pole imekspandav, et üksteist lähemalt tundma õppides tekivad ka sügavamad tunded.

ESIMESED KOHTUKAASUSED EESTIS

Umbes kümme aastat tagasi ilmusid eestikeelses meedias lood, mille põhisõnum oli, et töökeskkonnas on romantilist laadi suhted sobimatud ning neid tuleks iga hinna eest vältida. Soovitati suisa igal hommikul endale mantrana korrata: „Ära himusta oma kolleegi ega otsest ülemust!"[3] Praegu on mul tunne, et see vaatepunkt on muutuma hakanud, sest nüüd leiab rohkem praktilisi näpunäiteid, kuidas oma töökoharomanss toimima panna. Nende hulgast leiab näiteks soovitused luua suhe kolleegiga mõnest teisest osakonnast, loobuda töömeili kasutamisest erasuhtluseks või valmistada ennast ette tööst ilmajäämiseks[4]. Kuna CV Keskus leidis, et peaaegu iga teine eestlane[5] on oma organisatsioonis kolleegiga suhtes olnud või vähemalt sellist romanssi kõrvalt näinud, siis saab ainult tõdeda, et teema on muutunud aktuaalseks.

Näiteks vabastati 2016. aasta augustis päevapealt töölt Saku Õlletehase kauaaegne juht **Margus Kastein**, kellel oli romantiline suhe enda alluvaga, sama organisatsiooni turundusjuhi **Kadri Ärmiga**. Kastein koondas turundusjuhi Ärmi ning hiljem pöördus naine kohtusse, et koondamine vaidlustada ja kompensatsiooni küsida. Koondamine oli Ärmi arvates isiklikest põhjustest tingitud ning seega õigustühine. See kohtuvaidlus on väidetavalt ka pretsedent[6], kuna sellist olukorda pole veel Eesti kohtupraktikas ette tulnud, kus õigust tuleb mõista organisatsioonisisese armusuhte tagajärgede üle.

KONTORI-CUPIDO OHJELDAMINE

Niisugune töö- ja eraelu sfääride kokkulangemine on tõstatanud küsimuse, kuidas selle fenomeniga tegeleda. Kas ettevõtte juhtkond või ettevõte kui tervik peaks oma organisatsiooni liikmete eraeluliste suhete töökohta kandumisele kuidagi reageerima? Kas luua organisatsioonis selliste juhtumite jaoks käitumiskoodeks? Näiteks Tartu Ülikoolis koostati ühe doktorandi ja tema juhendajaga seotud ahistamisjuhtumi järel võrdse kohtlemise juhend[7]. See jäi aga pisut hambutuks ja valmistas pettumuse, jättes otseselt puudutamata organisatsioonisiseste armusuhete teema. Varalahkunud rektor **Volli Kalm** avaldas eelmise aasta kevadel vähemalt valmidust arutada, millisest hetkest alates peaks ülikool hakkama reguleerima ka erasuhteid. Aeg näitab, kas ka uus rektor sama meelt on ning kas selles üldse konkreetsemaid samme astutakse.

Lisaks, näiteks Kasteini vallandamise järel avaldati Äripäeva juhtkirjas[8] arvamust, et Carlsbergi juhtkond on reageerinud kõikide Kasteini õlalepatsutajate arvamusele vaatamata täiesti korrektselt. Seal on välja toodud, et vallandamisotsusega näitas Carlsbergi juhtkond end euroopaliku ja paigas väärtustega organisatsioonina: „Eestis domineeriv reaktsioon, et tegemist on eraeluga, millest ei peaks üleüldse mingit teemat tegema, näitab meid organisatsioonikultuurilises mõttes sügavalt mahajäänuna."

Mehed on altimad lühiajalistele suhetele ning sealjuures ei nähta nende käitumises midagi sobimatut.

Isiklikult olen sama meelt, et eraelu tööle sellisel kujul kaasa võttes pole võimalik eeldada selle täielikku puutumatust. Leian, et kui romantiline suhe imbub ka töösfääri ning toimub piltlikult öeldes organisatsioonijuhi katuse all, siis on tal ka õigus asjaosalistele korraks õlale koputada, asjad selgeks rääkida ning kokku leppida.

Üks lahendus, mida kasutavad organisatsioonid USAs, on nn Cupido lepingud, mille sõlmivad suhtes olijad enamasti personalijuhtide juhendamisel. Lepingu valdajaks on sealjuures organisatsioon. Pooled võiksid konkreetselt kirja panna, et nad osalevad konsensuslikus suhtes. Kui organisatsioonis kehtivad romantiliste suhete kohta eraldi nõuded, siis peaks lepingus sisalduma klausel, et suhtes olijad mõistavad organisatsiooni reegleid[9]. Samuti võiks lepingus kajastuda, et suhtes ei teki favoritismi ning suhte purunedes ei pöörduta kohtusse oma tööandja vastu[10]. Kahjuks pole ükski avaldatud teaduslik uuring nende lepingute eeliseid ja puuduseid uurinud.

Õnne Allaje on Tartu Ülikooli kommunikatsioonijuhtimise esimese aasta magistrant. Suur romantika- ja kassisõber.

Töökoharomansside reguleerimiseks pole ühest edukat retsepti veel leitud. Kahtlemata mängib siin rolli ka asjaolu, et sageli on niisuguste normide kehtestamine organisatsioonidele raske otsus. Töökoharomansi reguleerimine või keelamine võib tekitada potentsiaalsetes uutes töötajates pigem vastumeelsust ja hirmu. Ükski organisatsioon ei soovi ilmselt endast liiga ranget muljet jätta.

Üldine soovitus on, et iga organisatsioon lähtuks eeskätt oma vajadustest ning sekkuks alles siis, kui kuskil midagi pigistab. Kui kolleegidevaheline suhe tekitab ebamugavust tervele kollektiivile – tekib klatš, informatsiooniga manipuleerimine või favoritism –, on see selge märk, et tööandja võiks turvalise töökeskkonna loojana sekkuda.

[1] *Horan, S. M.; Chory, R. M. 2009. When work and love mix: perceptions of peers in workplace romances. – Western Journal of Communication, nr 73, lk 349–369.*

[2] *Allaje, Õ. 2016. Romantilised suhted organisatsioonis: Eesti töötajate kogemused. Bakalaureusetöö, intervjueeritavate seisukoht.*

[3] *Roomets, K. 2005. Suhe kolleegiga – hukatuslik ahvatlus. – Õhtuleht, 26.10.*

[4] *Adelbert, H. 2011. Kontoriromantika: kuidas suhe kolleegiga toimima panna? – Sõbranna.ee, 01.09.*

[5] *Iga teine töötaja on märganud või kogenud kontoriromantikat! – CV Keskus, 14.02.2017.*

[6] *Berendson, R. 2016. Saku koondatud turundusjuht nõuab õiglust kohtust. – Postimees, 20.10.*

[7] *Tartu Ülikooli võrdse kohtlemise juhend.*

[8] *Kasteini kaasus. – Äripäev, 19.08.2016.*

[9] *Adams, S. 2015. How To Have A Successful Office Romance. – Forbes, 24.08.*

[10] *Wilson, F. 2015. Romantic Relationships at Work: Why Love Can Hurt. – International Journal of Management Reviews, nr 17, lk 1–19.*

ARMASTUSE ÕPPETUNNID NÕUKOGUDE KINOS

Kommunismiehitajad püüdsid töötada aastakümneid välja eriliselt nõukogudelikku filmikunsti, kus romantilise armastuse ja isikliku õnne asemel trooniksid süütu sõprus ja kollektiivi ühtsus.

Kristiina Davidjants

„Kas sa siis ei tea, et Nõukogude Liidus toimus seksuaalrevolutsioon juba kahekümnendatel," harisin ma kunagi üht tuttavat välismaalast. „Ja mis filme siis veel tehti!" jätkasin pikalt. „No ja mis siis edasi sai?" küsis vestluskaaslane. „**Stalin** sai," kehitasin ma õlgu. „No Läänes jällegi kehtestati Haysi koodeks," vastas piiritagune filmihuviline. Tõsi ta on, et alates kolmekümnendatest sai mäslevast uuest kunstiliigist tasalülitatuse mängumaa, seda nii ühes kui ka teises superriigis.

See vestlus on mulle hiljem korduvalt meelde tulnud, kui olen sattunud telekapuldiga klõpsides mõnele vene taevakanalile, kust tuleb järjekordne pealtnäha justkui naiivne filmike tüdruku ja poisi puhtast sõprusest. On teada tõde, et tänapäeval on kohalik filmitööstus meile parimaks teejuhiks ajastu eluolu, moodsamalt öeldes „komberuumi" tutvustamisel. Sellest aspektist lähtuvalt on huvitav võrrelda, kuidas enam kui saja-aastane filmikunst on õpetanud meile käitumismehhanisme ning peegeldanud samas ühiskonnas levinud viise end üleval pidada.

Peaaegu kogu Lääne audiovisuaaltoodang edastab meile ühel või teisel moel, et ülim, mille poole püüelda, on isiklik õnn, ja viimast defineerib reeglina õnnestunud paarisuhe. No kes siis ei tahaks kogeda inimlikku lähedust, selge see, et tegu on vaat et primaarse vajadusega. Teisalt pärineb märkimisväärne osa maakera rahvastikust ühiskonnast, mis õpetas meile, et ainult egoistid mõtlevad ennekõike isiklikule õnnele. Või oli see ikka nii?

Filmi puhul võib ajaproov olla halastamatu – vaadates ideoloogiast kantud filme tänapäeval, tunduvad need ilmselt praegusele noorele sama kauged kui morses edastatud sõnum ookeani tagant. Teoreetiliselt tead, millega tegu on, aga sõnum ise jääb segaseks.

Miks siis kukkus riik, kus möödunud sajandi kahekümnendatel arutleti laialt teemal „seks on sama elementaarne füüsiliste vajaduste rahuldamine kui klaasi vee joomine", küllaltki kiiresti ülimasse puritaanluse auku, mille kvintessentsiks sai kuuskümmend aastat hiljem „Nõukogude Liidus seksi ei ole"?

RIIGIREETURLIK LÄHEDUSVAJADUS

Saksa filosoof ja kultuurikriitik **Walter Benjamin** kirjutab 1926. aastal oma „Moskva päevikutes" järgmist: „Kuid ennekõike ei tea vene kino mitte midagi erootikast. On hästi teada, et armastuse ja seksuaalelu „vähendamine" kuulub kommunistliku kreedo juurde. Traagilise armastusloo esitamist kinos või laval tõlgendataks kui kontrrevolutsioonilist propagandat." Aasta hiljem esilinastub küll **Abram Roomi** „Voodi ja sohva", mis räägib Moskvas sündivast armukolmnurgast, mille lõppedes rase naispeategelane sõidab rongiga tuleviku poole, jättes oma mehe ning armukese korterit jagama, kuid kinos on alanud vääramatult progressiivse ajajärgu lõpu algus. Saabub epohh, mil „laulud aitavad elada-võita", ja nii pea 25 aastat järjest, aina tõusvamas joones. Igasugusest tõelisest intiimsfääri näitamisest kinos saab oma olemuselt nõukogudevastane samm.

Muuseas, kui tollased filmid tunduvad teile naiivsed, on see kahe faktori „õnnestunud" kokkusattumine. Stalini-aegsed filmitegijad, kriitikud ja kinoametnikud said üsna kähku aru, et igasugused Eisensteinid ja Vertovid võivad ju eksperimenteerida, aga lihtsat – väga võimalik, et ka kirjaoskamatut – inimest see suurt ei huvita. Õppimiseks ei suunatud pilke kuhugi mujale kui tolleks ajaks õitsele löönud Hollywoodi, kust võeti lihtne loojutustamisstruktuur, millele lisati kreedo, kus püramiidi kõige alumises osas on armastus, mille kohal kõrgub hoopis sõprus, sõpruse kohal troonib aga kollektiiv, ning olgu märgitud, et kollektiivne töö asendab igasugust isiklikku lähedusvajadust, või võib isegi öelda, et on sellest *a priori* kõrgemal. Tollastes (ja ka praegustes) Hollywoodi filmides on armastusele eraldatud alati omaette liin, samal ajal kui nõukogude kinos oli armastus üks põimliinidest suuremas narratiivis.

Samuti ei tohi unustada, et rääkides nõukogude kinost, räägime tegelikult peamiselt vene kultuuriruumi mõjutustega kinost. See toetub omakorda suurel määral vene klassikalisele kirjandusele, mille autoritele meeldib meeliskleda hinge ja selle kuristike ning muude taoliste nurgataguste teemal. Nii on hing midagi säärast, mis on üle kantud ka filmikunsti raskuskeskmeks, füüsilised rõõmud ja pained aga miski, millest polegi nagu mahti, saati veel kombekas mõelda. Armastus olgu „puhas" (loe: *platooniline*), eluviis soovitatavalt askeetlik ka füüsiliste naudingute kontekstis. Inimese mõtted on aga ennekõike seotud kollektiivsete hüvede ehitamisega, olgu selleks siis õigeusklik patukahetsus ja lauba vastu maad tagumine, nagu kirjanduses **Dostojevskil** või **Turgenevil** või uuemal ajal filmis kolhoos, viisaastakuplaan ning kogu muu krempel. Selge on see, et indiviidile siin kohta pole.

Stalin sureb, saabub sula ning äkitselt hakatakse rääkima tunnetest, tekivad noorsoofilmid, mille teemaks on armastus. Progressiivne keskkooliõpilastele keskenduv „Aga kui see on armastus?" (1961) jutustab kaasaegse Romeo ja Julia loo. Olgu muide märgitud, et armastusteemat käsitlevatel nõukogude noorsoofilmidel on suuresti alati mingi hukatuse pilv pea kohal, justkui andes mõista, et noorte tunded on küll loomulikud, aga parem on, kui nad nendega eriti ei tegeleks.

MOSKVA JÄI PISARAID USKUMA

Vaataja hakkab nägema paljast naisekeha. See vilksatab nii 1969. aastal esilinastunud **Gaidai** „Briljantkäes" kui ka **Tarkovski** 1966. aasta „Andrei Rubljovis". Voodistseene me aga ei kohta, või kui, siis reeglina negatiivsete konnotatsioonidega *à la* vägistamisstseen **Klimovi** Rasputinist rääkivas „Agoonias" (1981, NLis 1985) (pange tähele, film näitab meile tsaariaega, võib eeldada, et Nõukogude Liidus ei seksita ega vägistata).

Mõnes mõttes on olukord paradoksaalne ka selles plaanis, et ühest küljest hoiab nõukogude filmitegija tundeid ja füüsilist poolt justkui rangelt lahus, teisalt saab ka tema ning publik aru, et need kaks on tihedalt seotud ning üks täidab tollases kontekstis teise oma tähendusega. Meie siin ei tunne Lääne kombeid, mis kultiveerivad individualistlikku hoiakut ja kihutavad selle kaudu tarbijat isiklike naudingute ning ihade rahuldamiseks rohkem ostma, kuid ka nõukogude inimene ei jaksa seada lõputult esiplaanile tervet inimkonda iseenda asemel. Eriti kehtib see nõukogude naise puhul, kes ootab lõpuks ära ka „oma" filmi.

Peaaegu kogu Lääne audiovisuaaltoodange dastab meile ühel või teisel moel, et ülim, mille poole püüelda, on isiklik õnn, ja viimast defineerib reeglina õnnestunud paarisuhe.

1980. aastal tuleb Nõukogude Liidus ekraanidele mängufilm „Moskva pisaraid ei usu", tõustes läbi aegade üheks vaadatuimaks linateoseks (84,4 miljonit silmapaari). Riigis, kus on jutlustatud aastakümneid isikliku õnne tagaplaanile jätmisest suurema eesmärgi nimel, saab ülimaks hitiks film, mis jutustab suures plaanis kolme, kitsamalt aga ühe provintsitüdruku saatusest suure Nõukogudemaa pealinnas. Tegemist on neidudega, kes astuvad ellu viiekümnendatel, olles ümbritsetud helge tuleviku retoorikast. Paarkümmend aastat hiljem pole neist illusioonidest enam midagi järel – saabunud on stagnatsiooniaeg. Filmi peategelane on teinud küll peadpööritavat karjääri, aga õnne eraelus pole. Tütre isa jättis naise rasedusuudist kuuldes maha ja nüüd, aastaid hiljem on ta küll õnnelik ema, aga samas ka armuke abielumehele. Seda hetkeni, mil tehasedirektorist naispeategelane kohtab rongis sümpaatset meistrimeest, kes on muidu ideaalne, kui jätta välja üks detail – naine ei tohi tema meelest mehest rohkem teenida. Toimub möödarääkimine, tekivad arusaamatused, meistrimees läheb tehasedirektori juurest ära, sest viimane on temast materiaalses mõttes üle, naine nutab, kogu Moskva otsib meest taga. Ning finaalis nuuksub naispeategelane hämaras toas tema juurde tagasi tulnud mehele: „Kui kaua ma olen sind otsinud."

Pärast aastakümnetepikkust nõukoguliku filmiidee aretamist jõuti ringiga tagasi sinna, kust oldi alustatud – Ameerika kolleegide sissetallatud radadele.

Film sai parima välismaise filmi Oscari ning mõneti on see ka täiesti mõistetav, sest ühest küljest on tegu puhta hollywoodliku edulooga. Tuhkatriinust saab tehasedirektor ning filmi lõpus leiab ta endale ka printsi. Vaadates seda lugu aga siinpool riigipiiri, on filmi tekstuur märksa rikkalikum, kui esmapilgul tundub, seletades ka filmi enneolematut menu Nõukogude Liidus. Ometi kord tehti maskuliinses sõjafilmidest tiines riigis film naistele. Ja mitte lihtsalt naistele! Film on keskealistele naistele, kes on iseseisvad (no ja milline nõukogude naine seda olema ei pidanud), ning kuigi nad unistavad isiklikust õnnest, on nad teadlikud, et üksnes printsi olemasolu seda va õnne ei garanteeri. Filmi lõppu on mõistetud kui allaandmist – naispeaosaline sööstab šovinistlike vaadetega armsama käte vahele. Teisalt on see tõlgendatav ka niimoodi, et suurustlev mees vantsib naise juurde tagasi, aktsepteerides tolle ülimuslikkust materiaalses ja võimalik, et ka vaimses plaanis.

Paljud naised käisid seda filmi 6–7 korda vaatamas. On selge, et tegu oli filmi või ehk sõnumiga, mida nende hing oli ihaldanud kaua näha või kuulda. Ning selge on ka see, et pärast aastakümnetepikkust eriliselt nõukoguliku filmiidee aretamist jõudis nõukogude filmitegija ikkagi ringiga tagasi sinna, kust ta oli alustanud – Ameerika kolleegide sissetallatud radadele.

Kristiina Davidjants on eesti dokumentaalfilmirežissöör ja filmikriitik, kelle eriliseks uurimisobjektiks on nõukogude aeg ja selle paradoksid.

„Moskva pisaraid ei usu", mis esilinastus Nõukogude Liidus 1980. aastal, räägib armastusloo provintsitüdrukust, kes saab tehasedirektoriks. Kaader filmist

VARJUPAIKA JÕUDMINE ON TÄHISTAMIST VÄÄRT

Pärnus on salastatud aadressil naiste tugikeskuses avatud Flo Kasearu näitus „Varjupaiga festival", mis tähistab varjupaika jõudmist kui eneseületust nõudvat saavutust.

Rael Artel

Naistevastase vägivalla temaatika on lõpuks ometi laiemalt ja ka põhjalikumalt kõneaineks võetud, seda nii Eesti kontekstis proua presidendi eestvedamisel kui ka üleilmselt rahvusvaheliste ahistamisskandaalide näitel. Kaasarääkijaid (ja kahjuks ka -röökijaid) on palju, reaalse ennetustöö ja ohvrite abistamisega tegelejaid aga märksa vähem. Mida konkreetset saab selles küsimuses ära teha üks kunstnik?

Flo Kasearu on töötanud viimastel aastatel süstemaatiliselt Pärnu naiste varjupaiga elanikega. Ta on nende lugusid kuulanud, kogetut koos läbi arutanud, mõelnud võimalustele väljakujunenud olukorda muuta. Üleeelmisel aastal korraldas Kasearu Artishoki biennaalil NO99 teatris *performance*'i „Privaatsuse sooviavalduse ilmestamine". Koostöös varjupaiga elanikega valmis valus lavastus, mille tekst põhines ohvrite lugudel ja kohtumaterjalidel. *Performance*'i visuaalne osa kogu oma õuduses toimus publiku peas, kes detailselt kohtule kirjeldatud peksu- ja piinamisjuhtumeid kuulates seda vaimusilmas ette kujutasid. Etendusest koorus välja ka ebameeldiv arusaam, et naised peavad taluma reaalsuses topeltvägivalda – kodus füüsilist ja seksuaalset, politseis ja kohtus institutsionaalset.

Nii nagu perevägivalla puhul, on ka iibediskussioonis esikohal oma ülemvõimu demonstreerimine ja koha kättenäitamine.

Kui NO99-s etendunud teoses andis kunstnik ohvritele hääle ja tõi vaataja ette naiste kohutavad läbielamised, siis varjupaigafestival keskendub pigem ohvrite rehabilitatsioonile ja hingehaavade ravile. Esmapilgul polnud ma päris kindel, kas näituse pealkiri „Varjupaiga festival" annab just päris adekvaatselt edasi kunstniku kavatsusi ja ekspositsiooni olemust. On ju festival millegi tähistamiseks ja pigem peomeeleoluline üritus. Kuid varjupaika külastades ja seal juttu puhudes mõistsin, et sinna jõudmine on tähistamisväärne saavutus, mis nõuab julgust, otsustavust ja eneseületust.

Kõiki Pärnu naiste varjupaiga ruume hõlmav näitus-installatsioon läheb sel korral teavitamisest ja lugude päevavalgele tirimisest kaugemale – kunstnik kasutab varjupaika nii näituse tootmise materjali kui ka eksponeerimiskohana. Teoseid, mida varjupaigas näha saab, ongi kaht tüüpi: mõned on sündinud koostöös ohvritega, teised on aga kunstniku vabad interpretatsioonid lähisuhtevägivalla teemal.

Läbiv kujund, mis varjupaigafestivali idee kokku võtab, on võidukarikas. Neid leidub mitmes suuruses ja erinevates tubades, kõige suurem, pea meetrikõrgune, asub aga köök-söögitoas, ja need on loodud kõigi varjupaiga elanike ühisel jõul tegelusteraapia osana. Karikas on tunnustus naistele, kes on julgenud hirmu ja vägivalla ringist välja murda, julgenud jätta oma kodu ja varanduse enda ning oma laste turvalise tuleviku huvides. Varjupaika jõudmine on juba suur võit, mille puhul naisele õnne soovida, ning sümboolne autasu aitab tema hävinud enesekindlust turgutada.

Järgmine samm oma elu uuesti ülesehitamisel on eneseusu ja -kindluse tagasisaamine. Naised, keda on aastaid alandatud ja pekstud, ei arva enam isegi, et on võimelised oma elu muutma või üldse millegagi hakkama saama. Siinkohal pakub kunstnik välja sümboolse ja miks mitte ka igapäevaelus realiseeritava akti asuda tööle abipolitseinikuna. Seotus riikliku jõustruktuuriga ning kõigi selle atribuutide, nagu vormiriided ja aksessuaarid, kandmine annab ohvritele ametliku võimu. On suur vahe, kas rünnatakse tavakodanikku või end abipolitseinikuna üles andnud ja väljaõppe saanud naist. Vorm annab võimu juurde ning paneb kõrvalseisjad alateadlikult vormikandjat respekteerima ja veidi ka kartma.

Minu jaoks on varjupaigafestivalil kõige enam huvi pakkuvad ja kunstiliselt köitvad aga kõik paberil lahendatud teosed, eelkõige joonistused. Neid on terve seeria, pealkirjaks „Varjupaiga hirmud". Kunstnik jätkab hirmude visualiseerimist – kui „Majaomaniku hirmud" (2013) ja „Muuseumidirektori hirmud" (2014) mängisid pigem naljakate-absurdsete olukordadega, mis kõik majaomaniku või muuseumidirektori elus juhtuda võivad, siis „Varjupaiga hirmudes" on rohkem õhku ja ruumi. Need hirmud pole ilmselged ega lajata vaatajale otse lagipähe, vaid vajavad aega, et süüvida ja mõista. Mõned joonistused on pigem abstraktsed kui mõnd konkreetset situatsiooni kujutavad ja see muudab hirmude defineerimise eriti mõnusaks. Eksponeeritud seerias on palju tühjust ning kohati tabab vaatajat kimbatus, et äkki on see tühjus olulisemgi kui väike objektike kusagil töö nurgas. Inimesed ja asjad mõjuvad neil joonistustel stafaažidena, mis peaks teosel valitsevat tühjust veidi elavdama või selle proportsioone esile tooma.

Ka fotoseeria „Kaanetüdruk" on mõtlemapanev ning lülitub oma sõnumilt ja visuaalselt lahenduselt laiemasse kunsti diskursusesse, mida ma eelistan markeerida liinasiibiliku steitmendiga „naine võtab vähe ruumi". Kõik fotod on üles võetud sealsamas varjupaigas, peategelaseks rase naine, kellest on fotodel näha vaid kõht. Kui hirmude joonistused on pigem nagu õhulised peitepildid, millelt leida enda jaoks ja sõnastada hirm, siis dušikardina taga oma nägu varjav alasti naine on ühemõtteline ja selge sümbol. Isegi rohkem kui lähisuhtevägivalla teematikaga haakuvad need tööd praegu ajalehtedes toimuva iibeteemalise aruteluga. Viimases on domineerivaks põhipaatos, kus 50+ mehed räägivad noortest naistest kui sünnitamismasinatest, kelle nägu, soovid, unistused ja erialane karjäär ei oma mingit tähtsust. Kohati on see lausa perversne. Nii nagu perevägivalla puhul, on ka iibediskussioonis esikohal oma ülemvõimu demonstreerimine ja koha kättenäitamine. „Kaanetüdruku" seeria on *creepy* ja hirmutav, täpselt nagu kiilaka vanamehe jutt vastuvaidlematust sünnitamiskohustusest või naaberkorterist kostuv karje.

Statistika väidab, et Eestis on iga viies naine kogenud füüsilist ja iga kümnes seksuaalset vägivalda. Äsja kõrgpunktis olnud kampaania #MeToo andis aga aimu, et need numbrid võivad olla tunduvalt suuremad ning probleemi tõelist ulatust võime vaid hoomata. Flo Kasearu demonstreerib varjupaigafestivalil, mida konkreetset saab üks kunstnik ja iga teinegi kodanik teha. Ta saab märgata, ära kuulata, mõista ja mitte hukka mõista, pakkuda välja võimalikke lahendusi, teha midagigi. Juba seegi on meie äärmiselt enesekeskses ühiskonnas suur asi.

Epp Kubu ja Flo Kasearu foto seeriast „Kaanetüdruk"

Rael Artel on kunstiajaloolane ja kaasaegse kunsti kuraator. Alates 2000. aastast on ta kirjutanud, kureerinud, kritiseerinud ja kirjastanud, viimastel aastatel töötas Tartu Kunstimuuseumi direktorina. Praegu töötu vabakutseline ning avatud põnevatele projektipakkumistele.

NÄITUS „VARJUPAIGA FESTIVAL" ON PÄRNU NAISTE VARJUPAIGAS AVATUD 31. DETSEMBRINI 2018. LIGIPÄÄS KRIISIKODU ELANIKELE JA ERIKOKKULEPPEL VARJUPAIGAGA (*NAISTEVARJUPAIK@GMAIL.COM*).

UUS EESTI GRAAFIKA

TOOMAS KUUSING

Lõunaeestlasest graafik vannub maalikunstiahvatluse kiuste truudust linoollõikele.

Küsis **Lilli-Krõõt Repnau**

Kohtusime põgusalt Eesti Kunstiakadeemia graafikaosakonnas. Jõudsid mainida, et sotsiaalmeedias sa eriti ei viibi, aga meilidele vastad küll. Kas see on teadlik valik, omamoodi meediapaast?
Jah, meile proovin kord päevas vaadata küll, välja arvatud nädalavahetustel, mis peaksid olema sellised, et telefonile ka ei vasta. Eks ma hoian sotsiaalmeedial ka silma peal, nii et päris puu taha ära roninud veel ei ole – tulenevalt oma erialast on mõistlik aeg-ajalt ka seal figureerida. Sotsiaalmeedias elamine ja toimetamine on minu jaoks nagu askeldamine umbrohtu kasvanud kapsapõllul. Eks sa leiad need taimed üles, aga ümberringi vohab malts ja muu jama. Meediapaaste on ikka hea teha, satud justkui värske õhu kätte.

Sinu meiliaadressis on kasutatud nime Pinkseldaja. Kas selle taga on mingi lugu?
See on kunagi sõbra pandud ja tähendab Lõuna-Eesti slängis maalikunstnikku.

Kuidas sa jõudsid graafika juurde? Kes on olnud su suurimad õpetajad, mõjutajad?
Esimesed kokkupuuted graafikaga toimusid 2001. aastal Pärnus Academia Gratas. Seal nägin esmakordselt **Peeter Alliku** suureformaadilisi linoollõikeid. See oli alles ennast otsiva noore inimese jaoks puuga pähe moment. Kaifin siiamaani tema töid. Sel ajal hakkasin tegema ka oma esimesi katsetusi linoollõigetega. Paar aastat hiljem kondasin juba ringi ja otsisin prügihunnikutest materjali. Kui kuhugi tühermaale viidi suur hulk ehitusjääke, leidus seal suure tõenäosusega ka terveid lahmakaid linoolitükke või -rulle ja need sai siis kõik pilte täis lõigatud. Mul oli huvi ja viitsimist ning ka kannatust graafikaga tegelemiseks. Praegu on kahju, et meil ei olnud seal näiteks metsotinto- või vasegravüürifanaatikust õppejõudu, see oleks tõenäoliselt ka suurt huvi pakkunud. Eks mõjutajaid ole veel olnud, renessansiaja kunstnikud Bruegel, Bosch ja Dürer näiteks. Trükkimise peensusi õpin siiamaani **Aarne Mesikäpa** käest.

Kas Peeter Allik oli ka sinu õpetaja Non Grata ajal?
Eks sa tead ise ka, et ta tunnis väga seda linoolivärki ei õpetanud. Tunnid olid huvitavad ja ta rääkis põnevaid lugusid. Aga samas oli ta Pärnus olemas, nii et kui oli mingi konkreetne probleem, sai tema poole pöörduda.

Lisaks graafikale tegeled paralleelselt ka maalikunstiga. Kui oluline määratlemine sinu jaoks üldse on? Mille järgi sa oma väljundi valid?
Ega ta, jah, minu jaoks suurt oluline ole. Eks see ole aja jooksul niimoodi lihtsalt välja joonistunud, et Toomas Kuusing – graafik.
Võib-olla tuleneb see ka asjaolust, et sain kunagi aasta graafiku tiitli. Varem tegelesin graafikaga rohkem maalimise kõrvalt.

Väljundi formaat sõltub suuresti sellest, kas on maalimis- või linooliperiood, kas on tulemas maali- või graafikanäitus. Kui hakkan linooli lõikama, siis selle käigus lendab peale hulk mõtteid ja ideid, mis tahavad linoolis teostamist. Maalimine jääb siis tagaplaanile, ja vastupidi. Kõige suurem mõjutaja on ikkagi eesootav näitus ja ka see, et kui ei ole tükk aega ühe meediumiga tegelenud, hakkavad käed selle järele sügelema.

Mis sind kunsti looma paneb?
Planeeritud näituste tähtajad. Mingi äng ega maailmavalu mind looma ei sunni. Eks see eneseteostus ole. Aga laiemalt? Kust see tuleb, et just kunst? Et just see on see, mis mind paelub ja mida teha tahan? Ei mina seda tea. Mis see on, mis paneb lapse vabatahtlikult pliiatsi järele haarama, sätib paberitega tundideks laua taha istuma ja joonistama? Kust see huvi? Ega laps ei teadvusta endale seda loomingu osa, talle lihtsalt

Toomas Kuusing. Foto: John Grzinich

meeldib. Okei, ma võib-olla tean, millise meeleseisundi või rahulolutunde sellest saan, aga ma ei tunneta seda enne, kui see käes on. Eks mõni teine saab sama kaifi kätte viiulimängust või jooksmisest.

Kas on mõned teemad, mis on sinu loomingus just eriti olulised või mille juurde kipud tagasi tulema?
Inimesed ise oma jaburustega nii heas kui ka halvas mõttes pakuvad mulle loominguks lõputut ainest. Ja ega mul vist selliseid töid eriti ei olegi, kus inimesi ei oleks. Mõni üksik, aga eks neid tule varsti veel juurde. Aastast 2005 on minu töödesse sisse trüginud suuresti sotsiaalsed, elulised teemad, tsitaadid ja parafraseeringud keskajast tänapäevani. Need teemad on tihti oma olemuselt ja sisult tõsised, tragikoomilised ja päevakajalised. Seda ei tea, kaua ma kätt sellel pulsil hoida jaksan või kuhu edasi suundun.

Olen näinud enamasti sinu linoollõikeid. Mis tehnikaid sa veel kasutad või miks just linool sulle nii loomuomane on?
Õpingute perioodil õppisin ka teisi tehnikaid, aga nende juurde miskipärast ei jäänud. Proovisin litot, see ei erutanud niivõrd ja sealt ei saanud seda kaifi kätte. Linooliga on mul olnud küllaltki lihtne tegeleda. Kui mul oli olemas terve lahmakas linooli, siis seda sai näiteks suvel igal pool lõigatud, keerasid rulli ja kandsid koos nugadega seljakotis kaasas. Sügisel trükkisid koolis. See ei nõudnud mingit erilist ettevalmistust. Linooliga oli mul kõige mugavam ja lihtsam toimetada ning mugavus ongi mulle loomuomane. Lõikamine on mu jaoks tihtipääle nagu meditatsioon. Sügavtrüki tehnikatega, mida proovinud olen, on olnud sama lugu. Mind tegelikult huvitab ja paelub sügavtrükk, aga olen nii paganama laisk ja mugav, et ei tea, kas ma selleni üldse jõuan.

Paar aastat tagasi õpetas **Lauri Koppel** mulle natuke ofsettrükki, see kõik on vinge ja võimalusi on palju, aga jama oli selles, et samal ajal kui sellega mässasime, hakkasid käed pintsli ja linoolinugade järele sügelema.

Mis sul praegu käsil on?
Lõpetasin just töö ühe teatriplakatiga. Taarka Pärimusteatril tuleb varsti uus etendus välja ja neil tekkis idee, et plakat võiks olla tehtud vanas heas n-ö primitiivses linoollõiketehnikas. Nad on toredad ja kihvtid ja heas mõttes hullukesed. Teevad ägedat asja! Seepärast olingi nõus selle töö ette võtma. Nüüd, kui käsi on soe ja noad teravad, lõikan veel paar pilti. Mõned mõtted on peas valminud, mis juba ammu teostamist tahavad. Kevadel on siin ja seal paar isikunäitust tulemas.

„Fashion week", 2014, linoollõige

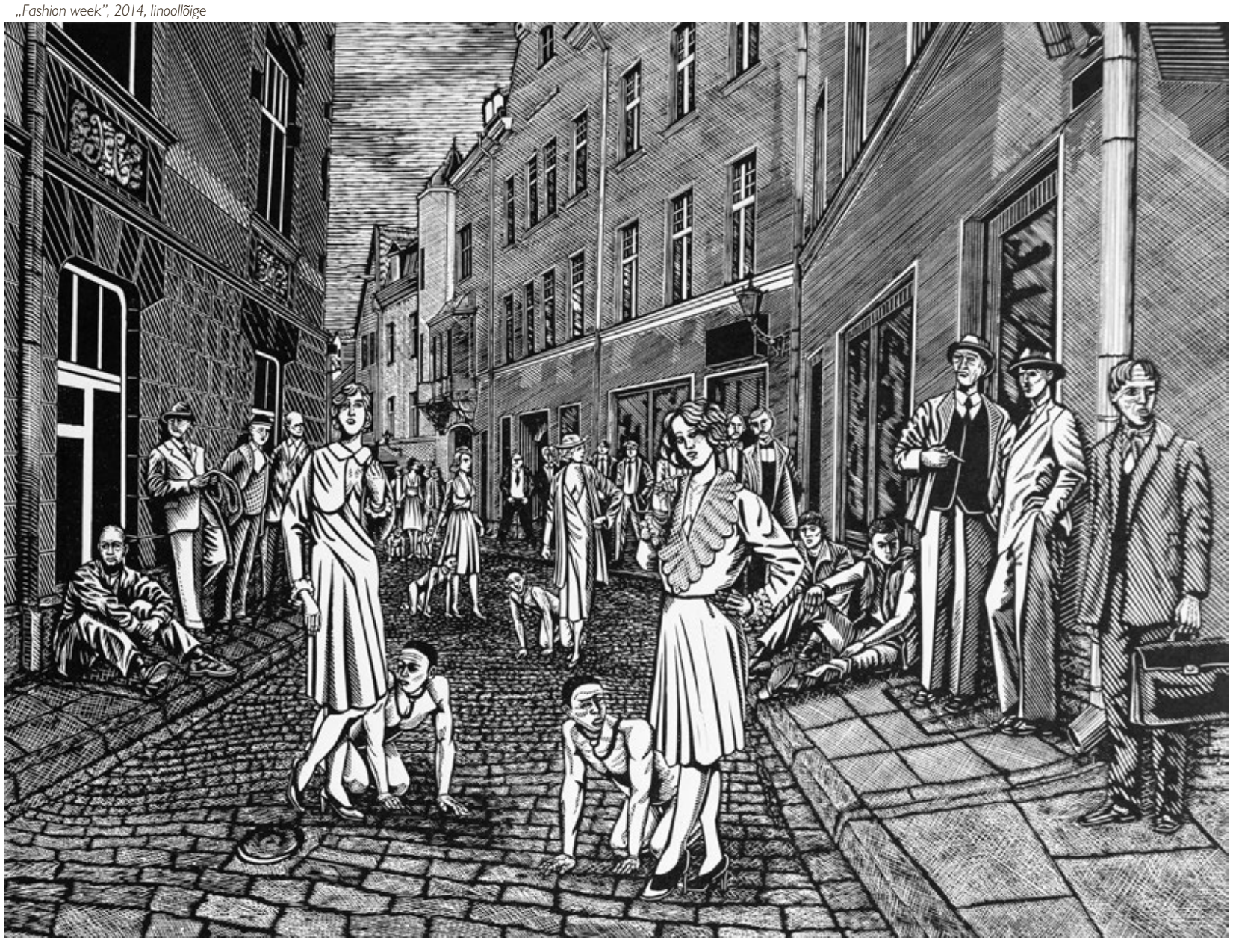

MITTE ENAM TÜDRUK, VEEL MITTE NAINE

Brigitta Davidjants „(Mitte just) armastuslugu"
Varrak, 2017
Toimetanud Marika Mikli, kujundanud Liis Karu,165 lk

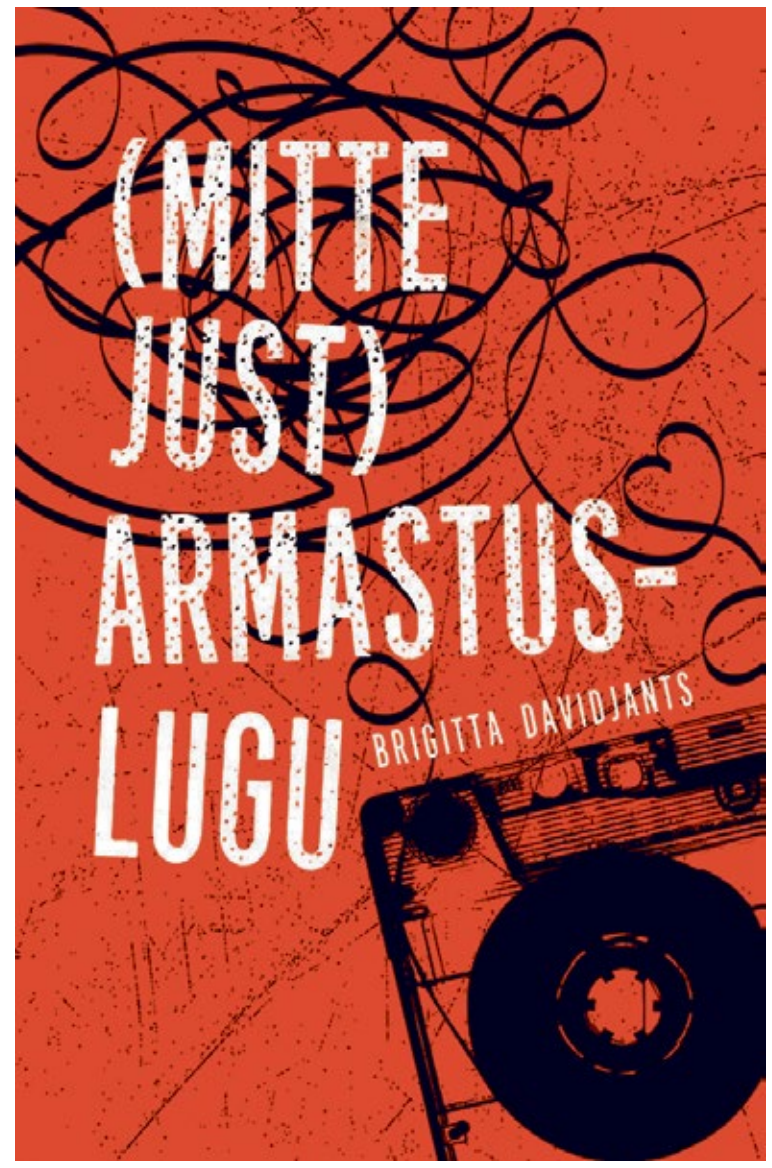

Silvia Urgas

Mu vanavanemate kodu oli laest põrandani raamatutega täidetud. Raamatukopituse lõhn heljus üle kogu riiulitega vooderdatud ülemise korruse ning riiulid ise kukkusid vahepeal kollaste kaantega Loomingute, mille lehed olid aastatega kaantest veelgi kollakamaks tõmbunud, raskuse all kokku. Kuna mul ei olnud õdesid-vendi ega ka eriti sõpru, veetsin suurema osa üheksakümnendate lõpust koltunud köiteid avades, tolmu tõttu aevastades ja seejärel lugedes. Lugesin valimatult, ainsateks teetähisteks nõukogudeaegsete raamatute tiitellehtedele kirjutatud märkused, nagu „nooremale ja keskmisele koolieale". Mitte miski ei tekitanud paremat tunnet kui terve vanemale koolieale mõeldud raamatu läbilugemine olukorras, kus ma ise veel koolis ei käinud.

Brigitta Davidjantsi debüütromaani „(Mitte just) armastuslugu" tagakaanel kuulutatakse raamat lausa kohustuslikuks „tänastele tüdrukutele, aga ka kõigile neile, kelle tütarlapseiga jäi pöörastesse üheksakümnendatesse". Üheksakümnendate pöörasusest mäletan peamiselt adrenaliinitulva, mis minusse voolas, kui kogemata jalaga vanavanemate raamaturiiuliklaasi katki lõin, aga ma ei ole ka enam väga ammu neljateistaastane. Nii et selle raamatu kontekstis olen ma täiesti neutraalne, sihtgrupist väljas, ei liha ega kala, või nagu **Britney** kunagi taktitundeliselt ja veganisõbralikumalt laulis: „Not a girl, not yet a woman."

Kui ma siin autorit isiklikult teadmata, puhtalt tema sünniaja, kerge guugeldamise ja raamatus mainitud bändide järgi oletan, et Davidjantsi esimene raamat on üsnagi autobiograafiline, siis see ei ole automaatselt etteheide.

Kirjandusteose ja ka arvustuse üheks kvaliteedinäitajaks olla see, kuivõrd suudab kirjutaja kirjutada millestki muust kui endast. Näiteks **Märt Väljataga** oli Sirbis Värske Rõhu ja Nihilisti kogumikke arvustades rõõmsalt üllatunud, et oma naba vaatlusi ei olnudki nõnda ohtralt.[1] Minu jaoks on oma naba vaatlus üks lemmikžanre, ka arvustustes, kust ootan tihti sama palju teavet nii arvustaja enda (või vähemalt tahan kaasa libiseda tema stiilipööretega) kui ka arvustatava teose kohta. Mida muud näiteks **Tõnu Õnnepalugi** teeb, kui vaatleb oma naba ja kirjutab sellest sada korda põnevamalt kui mõni teine oma hoolikalt komponeeritud väljamõeldud maailmadest. Nii et kui ma siin autorit isiklikult teadmata, puhtalt tema sünniaja, kerge guugeldamise ja raamatus mainitud bändide järgi oletan, et Davidjantsi esimene raamat on üsnagi autobiograafiline, siis see ei ole automaatselt etteheide.

Davidjantsi raamatu peategelane on Rebeka, varateismeline tüdruk üheksakümnendate lõpu Tallinnas, kes kuulab Metro Luminali ja Kinod ning käib Depeche Mode'i kontserdil. Ja sealt edasi läheb lugu tuttavamaks, sest teismeliste tüdrukute karja ümber hakkab tiirlema kamp neist vähemalt kümme aastat vanemaid poisse. Üks vanimaid lugusid maailmas. Näen vahel siiani Instagramis skrollides, kuidas mõned elukunstnikest mehed, kes tiirlesid minu sõbrannade ümber, kui me olime 16, parvlevad nüüd uute 16-aastaste ümber. Nagu Matthew McConaughey tegelane filmis „Hämmeldunud ja segaduses" („Dazed and Confused", 1993) rahulolevalt tõdes: „Seda ma keskkoolitüdrukute juures armastangi – mina saan vanemaks, nemad jäävad sama vanaks."

Davidjantsi lugemine pani mind mõtlema kõigile neile meestele, kellega ma kohtunud olen. Kuttidele, kes kirjutavad juba mitmendat kümnendit oma esimest raamatut, visates samal ajal nalja noorte üle, kes päriselt midagi lõpetavad ja avaldavad. Väikelinna punkaritele, kes magavad oma ema köögis lahtikäival diivanil. Vinüülikogujatele, kes pajatavad teadval toonil valefakte muusikute kohta, keda sa ise paremini tead. Raamatuski tsiteerib kümme aastat vanem Ardo valesti The Stranglersit ja küsib Rebeka paranduse peale, et kumb neist Stranglersi fänn on, kuigi see on muidugi just Rebeka. Mingis vanuses tundub ilmselt paljudele üliololuline üritada avaldada muljet neile vanematele inimestele, kes teavad kõiki maailma fakte, aga kulutavad oma väärtuslikku aega just sulle, lollile teismelisele, pannes sind end seega õnneliku ja tänulikuna tundma. Võib-olla saad alles aastaid hiljem aru, et nad teadsid küll lahedaid bände, aga ainult umbes kümmet, kes kõik pärinesid samast dekaadist.

Davidjants ei tundu kogu raamatus toimuvale erilist hinnangut andvat. Jah, Ardo ja sõbrad on idikad, kellest Rebeka ning ta sõbrannad kunagi välja ja mööda kasvavad, kuid nende kamp austab üldjoontes ikkagi tüdrukute piire ega kasuta neid ära kaitsetutes olukordades, kuhu teismelised nii tihti satuvad. Mingi hinnangu andmine ei olegi muidugi vajalik ja endast kümme aastat nooremate tüdrukutega hängimine ei teegi sinust tingimata halba inimest. Kõigil raamatu tegelastel nii hästi küll ei lähe ja satutakse ka kahtlasemate, päriselt halbade kavatsustega meeste peale.

Aga… raamatu pealkiri ütleb, et tegu on mitte just armastuslooga, ehk siis vihjatakse, et tegu on mingi muu looga. Aga millisega? Kuigi raamatus hängivad teismelised tüdrukud vanemate poistega, pani see mind mingi suurema süžee puudumisel mõtlema lihtsalt endale ning kõigile noortele tüdrukutele ja vanematele meestele, keda ma tean. Raamatus juhtuvad asjad, mis on lugejale tuttavad, ajal, millega lugeja on tuttav või millest ta on vähemalt palju kuulnud. Aga see ei ole ju ometi lugu? On see ajastukirjeldus üheksakümnendate Tallinnast ja omamoodi armastuskiri iseenda teismelisepõlvele, tühjenevate patareidega kaasaskantavatele muusikapleieritele ning ajale, mil inimese kohta ütlesid kõige rohkem tema lemmiklauljad ja bändisärgid? Seda kindlasti, ning Davidjants värvib ajastutruu pildi linnast, kus on Plaadimägi ja mõni trolliliin rohkem kui praegu. Ajastutruudus (aga, nagu öeldud, mu üheksakümnendate mälestused Tallinnast on üsnagi piiratud ülekoormatud raamaturiiulitega Pirital) on peamiselt saavutatudki kohtade ja bändide mainimisega. Rene tüüpi poisid, kes kuulavad The Cure'i, The Smithsi ja Joy Divisionit, on ilmselt siiani kõrges hinnas ning 90ndate Tallinna kultuuriskeenest saab parema ülevaate mõnest **Jan Kausi** teosest.

On see raamat siis mõeldudki teismelistele, keskmisele ja vanemale koolieale? Davidjants kirjutab lihtsalt, nagu kirjutatakse raamatutes, mis ongi just noortele mõeldud. Dialoog on kohmakas, üleminekud vestluste ja kirjelduste vahel veelgi kohmakamad. Aga kas noortele meeldivad noorteraamatud? Kui ma enne kooli suurema osa keskmise ja vanema kooliea raamatuid läbi lugenud olin, kõndisin teismelisena raamatukogude noortekirjanduse riiulitest suure kaarega mööda. Just nende lihtsustavate tekstide tõttu, kus ei toimu mitte midagi peale mõne joomingu ja armudraama. Ma väga tahaksin, et Davidjantsi raamat oleks mulle sümpaatne, ja ta polegi kindlasti ebasümpaatne, vaid lihtsalt hulbib seal vahepealsel alal, nagu küllap tundis end Britney, kui ta veel päriselt naine polnud.

Olgu siiski öeldud, et raamatu viimastel lehtedel näeme päris huvitavat süžeepööret või isegi puänti. Kuna mitte miski varem selle tulekule ei viidanud ning autor seda kuhugi edasi ei arenda (sest raamat lõppeb ju ära), ei oska ma sellest midagi arvata. Peale selle, et „(Mitte just) armastusloo" sees on peidus veel üks raamat, kas või sama olustiku ja tegelastega, aga ladusam ja huvitavam, selline, kus traagelniidid on sügavamal peidus ja neid katab sellel korral mingi lugu.

Silvia Urgas on advokaat, kuigi ta end pea kunagi niimoodi ei tutvusta. Aga lisaks kirjutab Silvia luuletusi ja arvustusi ning on diagnoosinud endal ise allergia ühistranspordi vastu.

[1] *Väljataga, M. 2018. Kulmineeruda raamatus. – Sirp, 19.01.*

HEALÕHNALINE LUULE-RAAMAT

Talvike Mändla „Kosmonaut"
Kultuurileht, 2017
Toimetanud Carolina Pihelgas, kujundanud Maris Kaskmann, 67 lk

Janika Läänemets

Kuidas teha vahet heal ja halval luuletusel? Eks ikka lõhna järgi. Talvike Mändla esikkogus „Kosmonaut" kirjeldatakse taskusse ununenud tulbiõisi, mis kuivavad „tumepunaseks sametipuruks" ja võtavad külge „halva luuletuse lõhna" (lk 35–36). Neile, kel pole veel olnud mahti Mändla debüütteosega tutvuda, võib julgustuseks öelda, et raamatu kaant kergitades haisu kartma ei pea. Vastupidi, kogumikust eritub mitmeid meeldivaid lõhnu, mõned meeldejäävamad kui teised.

„Kosmonaut" on sarja „Värske raamat" 19. üllitis ning sisaldab täpselt 50 luuletust, millest umbes kolmandik on ilmunud varem Värskes Rõhus ja Loomingus. Mändla luule on temaatiliselt rikas. Kogu sisaldab nii armastus- („Me kümblesime hommikuni jões", „Armasta mind ajatäiteks") kui ka looduslüürikat („Kaljuhiiglaste taustal tantsib", „Kevad tungib mu tuppa"), nii mütoloogilisele ainesele toetuvaid tekste („Sa oled udus tantsiv Paan", „Olla Ikaros") kui ka mõtisklusi usust („Küsisin kuuekümneaastaselt kingsepalt", „Hommikuroosat taevast käristab"), sõjast („Pääta mees keset maailmakaarti", „Mäeharja tagant tõuseb musta suitsu") ja ka paljust muust.

Enim on armastuse ja suhetega tegelevaid luuletusi, mille spekter on samuti väga lai – süngetest, musta huumoriga vürtsitatud („Kohtusin sinuga haiglas") ja ükskõiksusest kantud värssidest („Kraabin kintsult") mõrumagusate („Mu põlved on alatasa", „Sa hoiad minu südasuvesooja", „Ma pole mõnda aega") ja õrnade („Viigipuu õitseb", „Armastame plastiliinist põrandal") ning ülitundlike ja ekstaatilisteni välja („Su naeratus", „Arvad ikka veel, et oled minust pikem"). Puudutatakse ka kodu(maa)armastuse ja -igatsuse teemat („Sentimeeter lund ja südamevalu").

Tundetoonide mitmekesisus ja tihe vaheldumine on luulekogule üldisemaltki iseloomulik. „Kosmonaut" on kord vaimukas ja veider (kohati lausa sürrealistlik), vahel ängistav ja nukker, siis jälle helge ja rõõmus. Üksluiseks ei lähe, pigem saab pilt liiga kirev, et mitte öelda kaootiline. Laenates Mändla enda sõnu: „Rullin plastiliini kokku, / kõik värvid on läbisegi, / homme nad muutuvad / mudakirjuks." (lk 26–27) Siit kumab läbi noortele autoritele sageli omane otsingulisus ja rahutus, kiusatus korraga kõigi uste taha piiluda, riskides nii suure plaani unustamisega. Kõnealusel juhul aitab tekstid tervikuks siduda unenäolisusse kalduv atmosfäär, mis varieerub omakorda vihjelisest nägemuslikuni.

Mändla luulele on omane leidlik ja haarav kujundikasutus, mis annab tema värssidele sisendusjõu ja teravuse. Ta on kirjeldustes detailitäpne ja mänguline, võrdlustes ajuti üllatavgi. Olgu toodud mõned näited: „isahirv, / sarved laiad kui rannapiir" (lk 9), „kui jõgi on vöödiline vihmauss, / mille keha on / pooleks hammustatud, / kui kaubamaja on kingakarp, millesse / väikeõde kommipabereid kogub, / kui sügis on / välja mõeldud loom, / karvutu ja näljane" (lk 17), „Täiskuu kasvab, / sirutab end me ette, / üleni alasti. / Silmapiir punetab häbist" (lk 19), „kajakate laulupidu keset kadakapõlde" (lk 43), „minu ümber lõhnavad kehad / nagu äsjaväetatud peenar, / kus varsti õitsevad nartsissid" (lk 47). Autor hoidub seejuures hoolikalt enese kordamisest ja oma lemmikmotiivide ületarvitamisest, vältides nii teksti vaesumist.

Siin-seal lipsavad sisse siiski mõned kulunud väljendid ja klišeed, nagu enda armastatust purju joomine luuletuses „Su naeratus" ning värsid „Ajan end sinuga segi, sina / ennast minuga. […] Võib-olla ei olegi mind, sind, / on üks, keegi kolmas" (lk 25) ja „Oleme võõrad ja ometi samad […] Mina ei küsi ja sina ei räägi" (lk 59). Nende ülepaisutatud stiil ei sobi teose muidu tasakaaluka ja eneseteadliku laadiga. Õnneks leidub selliseid näiteid vaid üksikuid ning teose üldmuljet need ei riku.

Suuremaks miinuseks on see, et „Kosmonaudis" jääb aeg-ajalt puudu sügavusest ning värsid mõjuvad taoti liiga üld- või paljusõnalistena. Pisut kõikuvale tasemele vaatamata on tegu igati korraliku debüüdiga, mis annab lootust, et järgmine kogumik tuleb juba küpsem ning seega veel parem. Teoses leidub nimelt tõelisi maiuspalu, mis tekitavad isu enama järele. Siinkirjutaja isiklikeks lemmikuteks on pärimuslik „Mu isa oli äraantud laps", humoorikas „Mul on karvase rinnaga mees", viirastuslik „Meil on ühised unenäod", napisõnaline, ent võimsate kujunditega elu ja surma ning olemise mõttekuse ja mõttetuse üle arutlev „Surma ja taassünni vahel" ning Jumalast, ajalikust ja ajatust mõtisklev „Küsisin kuuekümneaastaselt kingsepalt".

Lõpetuseks pöördugem päris värsikogu algusesse, ava-luuletuse „Mina ei taha lihtsalt ja ausalt" juurde. Nooruslikku õhinat ja kirglikku elujanu täis teksti võib lugeda kui omamoodi programmi, mis on rakendatav nii autori(kuju)le kui ka raamatule kitsamalt. Niisiis, kas ja mil määral õnnestub Mändlal oma debüütteoses täita kogumiku esimeses luuletuses üles loetletud soovid? Õnnestub küll, vähemalt osaliselt. Siin on alustavatele autoritele tihtipeale omast püsimatust ja kihku haarata korraga võimalikult palju („tahan kord siia, siis sinna"), samuti ükskõiksust kindlate formaatide suhtes („tahan natuke valesti, / noodist mööda ja rütmist välja"), kuid päris „eredalt, pauguga" (lk 7) Mändla luulesse tulek siiski ei toimu – selleks on tema esikkogu natuke liiga laialivalguv ja seepärast ka tugeva, pilkupüüdva keskmeta. Ometi ei jäta teos kahtlust, et autoril on annet ja potentsiaali, ning see on ühe debüüdi puhul kõige tähtsam. Tehke aga raamat lahti ja nuusutage head noort luulet!

Janika Läänemets on eesti kirjanduse magister, kirjandusteadlane ja -kriitik.

Foto: Gabriela Liivamägi

KAIJA M. KALVET

Genialistide Klubis esietendub 16. märtsil Musta Kasti lavastus „Prohvet", millega lavastaja Kaija M. Kalvet pöörab pilgu keskkonnaprobleemidele ning sellele, kas väiksel Eestil on lootust ülerahvastatud planeedil püsima jääda.

Mis sind praeguste keskkonnauudiste puhul kõige ärevamaks teeb?
Mind teeb kõige ärevamaks tundmus, et keskkonnaprobleemid paistavad valdavale osale inimkonnast alati teisejärgulised, nagu nendega tegelemiseks oleks eraldi koht ja aeg pärast seda, kui igasugused päevapoliitilised ning isikliku heaoluga seonduvad küsimused on lahendatud. Konks on muidugi selles, et need „jooksvad probleemid" ei kao kuhugi. Ja kardetavasti on sellel hetkel, mil keskkonnaprobleemid on kõigile igapäevaselt põletavaks mureks muutunud, juba ammu liiga hilja midagi ette võtta. Lisaks tundub, et kui ei toimu väga radikaalset väärtushinnangute muutust, kõlbavad väikealgatused vaid indulgentsideks – võiksime ju esiteks näha väärtust looduses eneses, mitte ainult selle kasulikkuses, ning teiseks pidada ka tarbimisvaba ja kasvusõltuvuseta eluviisi edukaks ja õnnelikuks. See muidugi ei tähenda, et ma ei hinda väga kõrgelt neid inimesi, kes siiski midagi, ükskõik kui väikest, ette võtavad.

Praegused inimeste põhjustatud keskkonnaprobleemid on paljudele kogukondadele üle maailma kannatusi valmistanud. Miks oled toonud „Prohvetisse" sisse ka eestluse püsimajäämise teema, kui probleemid on globaalsed?
Tegelikult ei ole seal küsimus eestluse püsimajäämises. Ma proovin pigem tabada tunnetust, mida enda ümber tajun, segadust, et kas tõesti on ka iga eestlane globaalprobleemidega seotud; abitust, nagu maailmapoliitika etturitena ning üliväikse osana planeedi kodanikest poleks meie tegudel ja mõtetel erilist kaalu. Usun, et suur osa eestlastest ja seda enam kolmandate riikide kodanikest tunneb keskkonnaküsimustega tegelemises sarnast pettumust – oleme naftapeole hiljaks jäänud, tahame ka heaolu ja tarbimist ning süütundeta laristamist. Aga paistab, et see pidu on siiski läbi saamas ja paljalt tahtmine, et see edasi kestaks, ei muuda paraku midagi.

Seda, et ma ise olen eestlane või isegi tartlane, ei saa ka tegelikult võrrandist välja võtta. Globaalprobleeme tulekski ju eelkõige lokaalselt lahendada. Kuigi selge on see, et praeguses üleilmastumises ulatuvad nii teod kui ka tundlad kaugemale – Hiinast odavate kaupade tellimine ning uudised jääkarude muredest on paraku seotud ka sellesama väikese Eesti inimestega. Kreedo aga võiks olla selline, et eeskuju näitamine võib aidata igas maailma nurgas.

Milline on sinu lemmikharjumus, millega loodusest hoolimist väljendad?
Kõige olulisem sõnum mis tahes eluvaldkonnas, nii teatritöös kui ka looduse hoidmises, on vastutada kõige eest, mida ma loon omaenese vaimu hinguses; minu igapäevane elu olgu minu pühakoda ja minu usk – millal iganes ma sinna sisenen, võtan endaga kaasa oma kõik. Parafraseerin siin **Kahlil Gibrani**, kelle esseekogu „Prohvet" on samuti seda lavastust paljuski inspireerinud. See küsitud harjumus võikski siis seisneda püüus neid teemasid mitte homse varna visata või oma mugavuses vältida, sest… mulle on antud võimalus valida.

Küsis **Piret Karro**

UUS EESTI BIIT

AUTOMAATTINEN TUNTEIDENKÄSITTELY

Automaattinen tunteidenkäsittely. Foto: Eva-Liisa Orupõld

Seekordse „Uue eesti biidi" fookusartist Automaattinen tunteidenkäsittely (tõlkes „automaatne tunnetetöötlus") on ühe jalaga Eestis, teisega Soomes. Tegemist on räpiduoga, mille moodustavad Kiia Beilinson ning eestlanna Eva-Liisa Orupõld. Armastuse ja Wi-Fi vahelisest sarnasusest, naisräpparite populaarsusest ja õlle kõrval sündinud lugudest neist viimasega juttu tegimegi.

Küsisid **Helene Vetik** ja **Mariliis Mõttus**

Kui kaua sa muusikaga tegelenud oled ning kuidas sattusid räpiduosse Automaattinen tunteidenkäsittely?
Olen laulnud paaris rokk- ja popbändis, kuid pole neid žanre täiesti omaks pidanud. Pigem on mu süda tuksunud räppmuusikale. Alles nüüd, 20 aastat hiljem olen julguse kokku võtnud, et seda teha. Tutvudes oma bändikaaslase Kiia Beilinsoniga selgus, et oleme mõlemad naljanaised ja armastame hiphoppi. Mõistsime, et räppi saab teha ka omal moel, just nii nagu ise tahad, ja nii oligi meil ühe minutiga bänd olemas. Kohe alguses leppisime kokku, et liiga täpseid piire oma muusikale ei sea ega proovi suruda ennast mingisugusesse kasti, vaid meelsamini venitame hiphopi äärejooni. See on vabastanud stressist ja aidanud olla loov.

Räpp on maailmas praegu igatpidi kõrge lennuga. Soomes on toimumas just naisräpparite esiletõus. Millest see tingitud on?
Hiphopikultuur on olnud siiani meeste valduses, mis on tekitanud küsimuse, et miks see nii on. Arvan, et sellest sündinud frustratsioon on mõjutanud peokorraldajaid, kuid andnud julgust ka sahtlisse kirjutavatele naistele, et oma loomingut nähtavale tuua. ATKd näiteks paluti esinema enne, kui meil ükski lugu valminud oli, mis näitab, et nõudlust naiste tehtud räpile on. On tõsiasi, et mida rohkem on neid, kes seda asja ajavad, seda lihtsam on ka ise julgelt välja tulla ja oma võimetesse uskuda. Kui ma noorem olin, räppisid mulle ainult tumedanahalised mehed, kelle juttudega oli raske samastuda. Nüüd on aeg, mil keegi ka mulle lugusid kirjutab. Arvan, et niimoodi tunnevad paljud inimesed.

Naised toovad ka uut saundi ja häält, mis on juba natuke igavaks muutunud „*rap game*'is" väga oodatud. Ma ise sooviks näha veel rohkem *queer*-räppareid, nagu Mykki Blanco.

Pane kõrv peale: soundcloud.com/automaattinentunteidenkasittely

Mis on peamised teemad, millest te räägite?
Teemad keerlevad armastuse ja tunnete ümber, kuid igas loos on ka teine, kergem tasand. Näiteks meie esimene lugu „WIFI" võrdleb armastust internetiga, mobiiltelefoniga, mida ei suudeta käest lasta. Mu tunded on *emoji*'d ja ma tean, kust leian su isikliku *hotspot*'i. Meile meeldib sõnadega mängida ja leida teemadest mitu tähendust. Lugu „Jahti" on jällegi meestejahist, samal ajal purjetame aga jahiga merel. Kui hakkad pöörama tähelepanu keelele, leiad igalt poolt naljakaid sarnasusi, mille kasutamata jätmine oleks lausa kuritegu. Tegime ka Rihanna loost „Desperado" oma versiooni, mis räägib sellest, kui oled pühapäeval pohmellis, alasti ja hale. Eesmärk on tuua argipäevast sõnastikku lugudesse, unustamata tundlikkust ja väikest nalja.

Kuidas põimuvad omavahel teie muusika ja feminism?
Ma arvan, et feminismi määratlus on igale inimesele isiklik. Kellegi silmis oleme me selle esindajad, teised ei näe meis feminismi absoluutselt. Ütleks, et meie eesmärk on purustada heteronormatiivseid struktuure. Räppmuusikat võib teha, kandes lillelist kleiti ja olles tundlik, kuigi samal ajal nähakse seda kultuuri mõnes mõttes maskuliinsena, kõvaduse ülistusena. See tunne on väga võimas, kui valdad oma energiaga kogu ruumi ja oled naisena tegutseja, mitte passiivse pilgu sihtkoht. Tähtis on ka see, et meil oleks laval lõbus, nii et midagi ei sünni, korts otsa ees, vaid vastupidi. Stigmasid peab murdma ja piire ületama, kuid meie teeme seda flirdiga pooleks.

Kuidas sünnib üks ATK lugu?
Me eriti eraldi ei kirjutagi, sest saame inspiratsiooni teineteiselt. Mina alustan juttu ja Kiia lõpetab selle. Tavaliselt läheb nii, et lepime kokku päeva, mil kirjutame *workshop*'i käigus uue loo. Paneme paika fookuse, mille põhjal mõtleme sõnu. Kui meid kutsuti *halloween*'i-peole, mille teemaks oli fantaasia, tegimegi selleks õhtuks loo „Fantasia". Järgmiseks kuulame biiti ja hakkame koos sõnu ritta seadma. Tasapisi sünnib laulu ülesehitus, mis võib hiljem veel vabalt muutuda.

Esimene lugu „WIFI" valmis kaks päeva enne esinemist Kopenhaagenis Nørrebro pargis õlut juues, mille tõttu lõpuks ka lennukist maha jäime. Päris mitu korda on olnud nii, et loo kirjutamine jääb viimastesse päevadesse. Ehk loome paremini, kui on natuke pinget. Kui sõnu ära ei õpi, on ka okei. Oleme paar korda neid otse telefonist lugenud. Samas *point* ongi see, et muusikategemine peab olema pingevaba ja lõbus. Kõike võib teha omamoodi.

DJ-ANKEET

MARIA MINERVA

Foto: Alexei Ponomarchuk

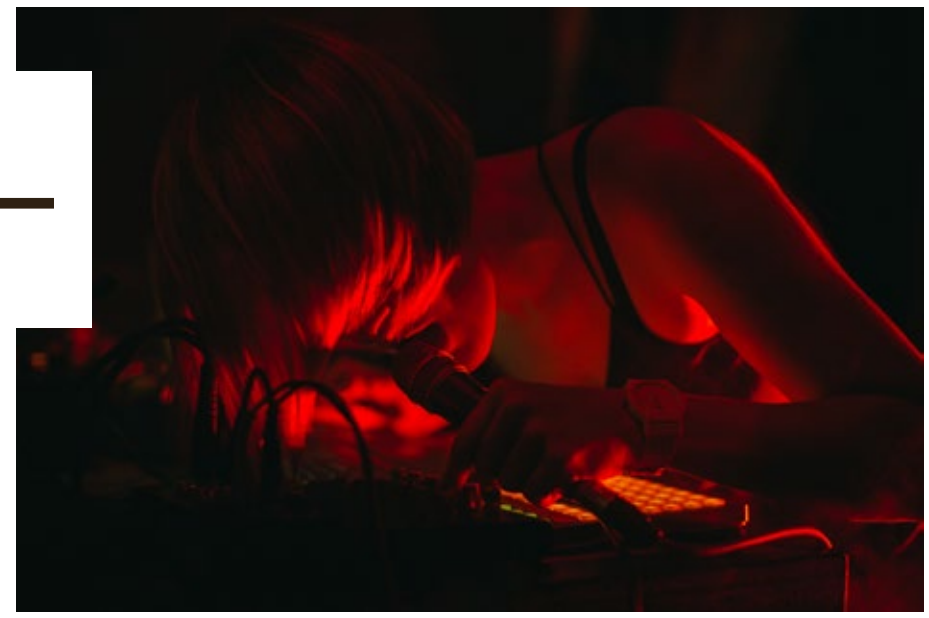

Viimased neli aastat Los Angeleses paiknenud ning sealse plaadifirma Not Not Fun ja tolle alaleibeli 100% Silk all tegutsev Maria Minerva on olnud lisaks produtseerimisele alati ka aktiivne DJ, kes võib üllatada muusikat mängides nii 20. sajandi alguse amatöörlike „ooperiprimadonnade" kui ka rumeenia elektroga, rääkimata muudest veidrustest. Alates eelmise aasta kevadest on Maria kanaldanud oma leide LA raadiojaamas dublab eetrisse minevas saates „Estonian Air", kus on iga kord kohal ka üks saatekülaline (veebruaris puhus seal temaga juttu näiteks Yves Tumor). Aprillis, muide, on Minerva külastamas ka Tallinn Music Weeki, astudes üles nii artisti kui ka panelisti rollis, seda teemal, kuidas tulla toime muusikatööstuses seniajani kehtivate sooliste stereotüüpide ja ebavõrdsusega.

Debüüt: Olin meie algkooli klassipidude ametlik DJ. Kavas Vengaboys ja Will Smith. Mu isal oli juba toona Raadio 2-s iganädalane saade, käisin temaga kaasas ERRi fonoteegis kassetile hitte lindistamas. Aasta siis oli 1998.

Muusikas oluline: Atmosfäär, fiiling, vaib.

Muusikas ebaoluline: Kes tegi, kuidas tegi, miks tegi, millal tegi jne.

Mida mängin: *House*, disko, viirdo. Enamasti musta muusikat, kui aus olla. Võib-olla siis räägin iseendale vastu (vt eelmist küsimust).

Eredaimad mängumälestused: Neid on palju. Lissaboni klubi Lux Fragil. Mingid keldripeod New Yorgis. Viimati sai nalja ühe näituse äftekal LAs, kus terroriseerisin publikut Florence Foster Jenkinsi loominguga, ruum läks kohe mõnusalt tühjaks. Alati on hea, kui tuleb politsei, see juhtus viimane kord Maria Arusooga Tallinnas TOPSis muusikat valides.

Pane kõrv peale aadressil mariaminerva.com.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Kitty Grant „Glad to Know You".

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Tallinna-Helsingi praamil.

***Guilty pleasure*:** Neid on mul liigagi palju. Eesti 90ndad, Dr. Alban, suva Ultra Recordsi rumeenia elektrosaast, Justin Bieber jne.

Alt üles vaatan…: DJ Harveyle, Gerd Jansonile.

Viis klassikut:
Those Guys „Tonite"
Suzi Lane „Ooh, La, La"
Surface „Happy"
Pebbles „Mercedes Boy"
Mood II Swing „All Night Long"

Viis hetkekummitajat:
Prince Innocence „Blue Star"
Dita von Teese & Sébastien Tellier „Rendez-vous"
Fuga Ronto „L'uomo Invisibile"
SFV Acid „Art & Drawings"
P-Lo & E-40 „Put Me on Somethin'"

Tehnilist: Harjutamine ei pruugi teha meistriks.

Lõppsõna: Euroopa tantsupeod on paremad kui Ameerika omad.

Ali Asker – Ascent EP
(Green Village, 2018)

Kuulas Kaspar Viilup

Põrandaalust tantsumuusikat tehakse Eestis palju, suurt osa sellest katab aga intellektuaalsuse vari, mispärast kaldutakse tihti tantsimatu hallolluse poole. Otseselt pole see isegi kriitika, mulle meeldib udune elektroonika tugeva autoripositsiooni ja enesekindlusega, kuid kohati on ikkagi nälg sirgjooneliste rütmiskeemide ja lihtsalt funktsionaalse tantsumuusika järele. Et noh, saaks millegi taustal nõksutada ja õõtsuda.

Kodumaine produtsent Ali Asker ja tema värske EP „Ascent" sobivad selle koha pealt hästi. Plaat kerib end vaikselt lahti, paksud retrosündid roomaksid justkui mingist pimedast koopast välja, ja kui lõpuks kohale jõuavad, siis löövad koos naksakate trummidega lood korralikult käima. Ei mingit targutamist ja kuulajast kõrgemal seismist, lihtsalt pulseeriv energia ja mõnus astumine. Pole palju detaile, pigem kõnelevadki minimalism ja need üksikud, aga täpselt valitud saundid.

Muidugi, ka Ali Askeril on oma osa udus ekslemisel ja pimedate linnatänavate kohal hõljumisel, kuid see sobitub plaadi ühtlasesse voolamisse hästi. Üllataval kombel, kuigi „Ascentil" on tegelikult vaid kolm Askeri enda lugu ning kaks remiksi, moodustub sellest viielooline tervik, kus tonaalsused ja meeleolud sobivad hästi kokku. Harva tabavad remiksid samavõrd hästi autori käekirja ning juba see on põhjus, miks sellele plaadile võimalus anda.

Joosep Kõrvits – Ja sa näed
(2018)

Kuulas Vootele Ruusmaa

Multiinstrumentalisti ja helilooja Joosep Kõrvitsa debüütalbum „Ja sa näed" on üsnagi muretu kuulamine, kohati isegi boheemlaslik. Üldiselt akustilisele ja romantilisele materjalile on kontrastiks kaks hoogsamat, pigem alternatiivsema rokkmuusika kõlaga pala, mis lisavad omakorda kauamängivale tooremat värvi.

Eelkõige tšellistina tuntust kogunud Joosep Kõrvits on kuulajatele tuttav koosseisudest Indigolapsed ja Improov, sekka veel teisigi muusikalisi kollaboratsioone, millega on väisatud paljusid riike. Aktiivse kontserttegevuse kõrval Eesti Riiklikus Sümfooniaorkestris on Kõrvits pühendanud viimased aastad heliloomingule ja kõnealuse materjali salvestamisele.

Kauamängiv on lihtne, avara kõlapildiga, kuid mitte banaalne. Plaadi juhatab sisse „Intro", mis tutvustab interpreedi oskusi tema meelisinstrumendil tšellol, mida Kõrvits järgnevates lugudes pigem meloodia mängimisel või saatefunktsioonis kasutab. Lood „Päikeseratas", „Hüpnoos" ja „Kaksikud" kuuluvad kindlasti suvelugude rubriiki. Vaiko Eplikule omast harmooniatunnetust võib ära tunda palas „Ja sa näed", „Parima töötaja" stiil ja iroonia meenutavad hoopis Ans. Andurit. Kaks ingliskeelse pealkirjaga pala on omakorda üles ehitatud klaverile ja on plaadi minoorseimad lood, ilus ning meeldejääv „Murmuring" kosutab aga oma tunnetuslikkuse ja sügavusega.

Sellegipoolest hajub „Ja sa näed" iseenda kergusesse. Kontseptuaalsem lähenemine oleks võinud anda materjalile rohkem kõlapinda, mis jääb praegusel kujul pigem ambitsioonituks.

The Soft Moon – Criminal
(Sacred Bones Records, 2018)

Kuulas Oliver Paadik

Neile, kes on Luis Vasquezi tegemisi jälginud tema 2010. aasta debüütalbumi ilmumisest alates, ei paku „Criminal" tegelikult väga suuri üllatusi. Juba reegliks saanud mehaanilised trummirütmid, hüpnootiliselt undavad kitarrid ja ängist laetud vokaal on siin tuttavalt ootamas. Sarnaselt eelmise täispikaga „Deeper" on Vasquez pannud ka käesoleval plaadil rohkem rõhku sõnadele ning The Soft Moonile omane sosistamine ja huilgamine on asendunud puhtakujulisema laulmisega. Nii ei oma vokaalid enam vaid instrumentaalset rolli, vaid annavad parema võimaluse Vasquezil enda sisemised deemonid kuulajani tuua – varasemalt puhtalt tunnetuslik melanhoolia tema loomingus on arenenud järk-järgult eksplitsiitseks, kohati isegi karjuvaks ängiks.

Selles mõttes on „Criminal" kindlasti ka seni kõige isiklikum teos ja see avaldub juba plaadikaanel. Abstraktse minimalismi asemel, mis käis justkui The Soft Mooni identiteedi juurde, vaatab meile vastu Luis Vasquez ise. Seetõttu mõjub „Criminal" ülestunnistusena. Plaadil heidabki ta valgusvihu oma tumedatesse hingesoppidesse, lahates oma narkosõltuvust („Choke") ja patoloogilist süütunnet („Criminal") ning siunates pere hüljanud isa („Like a Father"). Seda kõike saadab elektroonilise selgrooga post-punk, mille kõla on muutunud võrdeliselt plaadil käsitletavate teemadega intensiivsemaks ja agressiivsemaks. Tuleb vaid loota, et Vasquez end emotsionaalselt täiesti alasti pole kiskunud ja seda energiat ka järgmiste plaatide peale jagub.

Foto: Tencu

VIHJE

24. märtsil toimuv kontsert sarjast „Kumu galeriides" viib publiku muusikat kuulama Kumu näituste keskele. Seekord on kavas kunstnik Andres Toltsi maalidest inspireeritud Andres Tenusaare ehk Tencu loodud animatsioonid, mida saadab Taavi Kerikmäe helilooming. Vaata lisaks: *kumu.ekm.ee*

Wolfgang Tillmans – Heute Will Ich Frei Sein EP
(Fragile, 2018)

Kuulas Rene Kolmteist

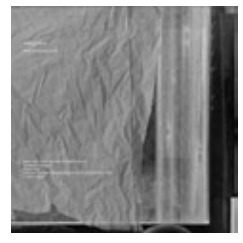

Informeeritud sootsiumile ei ole ilmselt uudis, et muidu fotograafina nime teinud Wolfgang Tillmans on viimastel aastatel ka muusika kallal nokitsenud. Kui niipidi vaadata, siis eks see kõik üks aparaatide värk ole, mis siin ikka üllatuda.

Plaadi esimene pala, mis on ühtlasi ka nimilugu, on valminud koostöös LA duoga Wreck and Reference, kes muidu vehivad teha *metal*'it, kasutamata ühtegi *metal*-muusika instrumenti. Sedakorda on välja kukkunud varajane EBM, mis omandab oma parimad atribuudid alles saksakeelsena, mistõttu seda armastatakse teinekord ka marsimuusika saatel toimuvaks saksakeelseks haukumiseks nimetada. Äratuntavalt saksapärane on ka pala „Completely Changed", mis ei ole just kaugel Kraftwerki kõladest.

Nende lugude järel võib kahtlustavam vaim juba aimama hakata, mis juttu see lühialbum täpselt ajab. Nii otseses kui ka ülekantud tähenduses paistab, et kuulajale pajatatakse mehhaniseeritud liikumisviisidest. Seda on nii Mercedesega kruiisimine kui ka elektroonilise kehamuusika järgi tantsimine. Võib järeldada, et kukeseent Tillmans just väga ei kuula.

Ja et kõik oleks selgemast selgem, siis plaadi viimane träkk koosneb töötlemist saanud autoalarmist. Selle toel võiks püstitada ka hüpoteesi fotograafilise muusika võimalikkuse kohta – kui fotograafiale on ette heidetud vuajerismi, annab seda laiendada ka keskkonnahelide ülesvõtmisele. Paistab, et ka muusikuna on Tillmans jäänud fotograafiks.

Andu Simion – Heavy Glow EP
(Palinoia, 2018)

Kuulas Kristjan Karron

EP „Heavy Glow" on justkui teismeline, kes ennast otsides aja möödudes oma minapildiga aina paremini sina peale saab. Plaati alustav ning sama pealkirja kandev pala on pahuralt eemaletõmbuv, kuid potentsiaali täis, ning iga järgneva iteratsiooniga tundub see kauamängiv omale rohkem ja rohkem jalgu alla saavat. Nelja loo lõpetuseks kõlav „Gen Y All" ei ole oma olemuselt ju esimesest atmosfääriliselt niivõrd erinev, kuid põrkav *house*'i-biit on ekstravertsem ning pole tingitud miks-sa-üldse-ei-naerata-stiilis motivatsioonist lahedate lastega samasse punti saada, vaid tõelisest rahulolust endaga. Muusikaliselt tähendab see seda, et album ei ole lihtsalt *filler*, vaid hoopis aus ning nauditav eneseväljenduslik looming. „Accents Above The Plane'i" mänglevad modemilaadsed helid ning neurootiline rütmisektsioon kõlavad tegelikult lõbusamalt, kui esmapilgul arvata võiks. Müstiline „Babadook" on, selmet olla pealiskaudselt hirmutav ning hingekriipiv, tegelikult aga kaasakiskuv nokturn. Kuulajale siinkohal nii palju, et eelnev ei tähenda suurt uuesti ja uuesti kuulamise kohustust, see on lihtsalt üleskutse asja rahulikult ja vabalt võtta. EP „Heavy Glow" on üks tore tegelane, kellega kohtuda, kui tal vaid õitseda lasta.

Django Django – Marble Skies
(Ribbon Music, 2018)

Kuulas Talvike Mändla

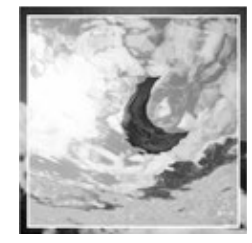

UK kunstipoplaste Django Django neljas album „Marble Skies" ülistab noorust ja vabadust ning lood kõlavad hooletu taustamuusikana. Särisev sündipopp kannab 80ndate meeleolu, tõugates kuulajat arvuti tagant tõusma ja oma toast diskosaali looma. Võib ette kujutada, et CD-karpi lahti tehes hüppab selle avajale näkku kilo glitterit.

Mikrobiitide fännide kõrvu paitab oskuslikult kokku seatud rütmisektsioon. Kompositsioon on vaheldusrikas ja muusika parajalt mitmekihiline, et kuulamist ja avastamist jaguks mitmekümneks korraks. Markeeritult rõõmsa biidi tagant kerkivad aga küsimused armastuse kestvusest ja olemise tähendusest. „Lately, have you wondered why we're put here?" küsib laulja maniakaalse trummeldamise taustal („Tic Tac Toe"). Loos „Real Gone" nendib ta laulusõnade ja hüpnootilise minimalismi kaudu, et siin pole juba ammu elu olnud („Seen no sign of life 'round here / All the curtains drawn, the streets are clear").

Albumi taustaks soovitan vaadata videot nende loole „Surface to Air", millele on oma suitsuse hääle laenanud Rebecca Taylor Slow Clubist. Seal nähtav päikseline tühermaaesteetika ongi ehk õige sõnaühend kogu albumi meelsuse kirjeldamiseks.

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

LIL PIDU PAKUB VÄRSKET *UNDERGROUND*-RÄPPI: SIP€LGA 14 JA HOAX

Veebruaris startinud uue kooli hiphopi suunitlusega peosari Lil Pidu peatub 31. märtsil Balti jaamas asuvas Sveta Baaris.

Mutant Disco Pudru Kuuli Psühhedeelsest Aidast välja kasvanud üritus on korraldaja Siim Nestori sõnul ellu kutsutud põhjusel, et hiphopiskeenelt tuleb praegu aina peale uut ja head muusikat ning sellega üksi kodus istuda ei raatsi. „Ja kuna seda uut head tuleb ka kohalikust *underground*'ist üksjagu, mõtlesin täitsa eraldi peo korraldada," ütleb Nestor.

Iga kord on plaanis ka mõne tõusva räppartisti *live*. Kui eelmisel korral tegi otsa lahti *underground*-räpihiti „Lauaviin" autor Eutanaa$ia, siis seekord on platsis lausa kaks artisti: kõnealuse žanri absoluutne Eesti superstaar Sip€lga 14 ja bossid räpitšikid duost HOAX.

DJ-pulti astuvad Lill Slim, N8 ja kindlasti keegi veel.

RUUM DEMONSTREERIB PÄRNUS ÕIGEID IHAVÕTTEID

29. märtsil, päev enne suurt reedet külastab üritusesari RUUM suvepeolinna Pärnut.

Nagu ikka, toovad pühad Pärnusse kokku kohalikud, kes muidu mujal pesitsevad. Ka see aasta pole erinev. Pikka nädalavahetust aitavad käivitada RUUMi pidudelt tuntud Kevin Park, Keito Kööp ja Harmless Fun, naiselikku ehedust lisab õhtule Karinsmatic.

Peole on oodatud kõik, kes soovivad *house*- ja *techno*-muusika saatel oma ihavõtteid tähistada ning möödunud aasta munad üles korjata. Ihavõttepühad on aeg, mil lõppeb peopaast ning saab lunastada eelneva peoaasta patud.

Kultuuriklubis Tempel alustab esimene DJ kell 23 ning pidu kestab seni, kuni viimane piduline üles tõuseb.

STUDIOS ASTUB ÜLES LONDON ELEKTRICITY

Tallinna vanalinnas asuval klubil Studio on 24. märtsil au tervitada oma katuse all esimest korda UK trummi ja bassi legendi London Elektricityt.

Tegemist on pioneeriga, kes on tegutsenud *dnb*-maastikul 90ndate keskpaigast ning andnud Hospital Recordsi kaasloojana olulise panuse muusikažanri arengusse. 1996. aastal Tony Colmani ja Chris Gossi ühisprojektina alustanud London Elektricityst kujunes aja jooksul välja *live*-bänd, millest sai 2002. aastal Colmani sooloprojekt. Pärast aasta hiljem ilmunud albumit „Billion Dollar Gravy" sündis omakorda London Elektricity Live, millega mõningase pausi järel jälle ka mööda Euroopat ringi tuuritatakse.

Studios teeb ainult vinüülidelt mängiv Colman kolmetunnise DJ-seti. Lisaks toetavad teda kohalikud DJd Sound In Noise, Studious, DWN, MVP ja Philgood.

HOAX. Foto: press

KEVAD TOOB CLUB FELICITY

Reedel, 23. märtsil toimub Tallinnas EKKMi Kohvikus järjekordne nüüdisaegse klubimuusika õhtu Club Felicity, kuhu on esinema tulemas artistid Ameerika Ühendriikidest, Saksamaalt ning Prantsusmaalt.

USAst külastab Club Felicityt plaadifirma The Astral Plane eestvedaja Gabe Meier. Lisaks tavareliisidele ja kogumikele on The Astral Plane tuntud eelkõige oma külalismikside sarja poolest, mida on rikastanud oma valikuga mitmed tuntud DJd.

Teiseks välisartistiks on Berliinis resideeriv produtsent Gil, kelle debüüt-EP „Orchids & Wasps" ilmus 2016. aasta novembris Šveitsi leibeli Danse Noire alt. Lisaks on dekkide taga Pariisist pärit ning Tallinnas kanda kinnitanud kunstnik ja DJ m.m.rty, kelle energilist setti sai kuulda ka eelmisel Club Felicityl.

Kohalikest DJdest mängivad muusikat bleach, a. alexa ning Club Felicity residendid Shift Tides, TTAN ja skyler.

TECHNO-VETERAN DAMON WILD TALLINNAS

16. märtsil esineb Tallinnas Juhkentali 11 asuvas klubis Kolm /// tõeline *techno*-veteran ja võtmefiguur Damon Wild New Yorgist. DJna alustas Wild 15-aastaselt, mängides plaate New Orleansi kooliraadios. New Yorki kolides hakkas mees ka muusikat produtseerima ning peagi ilmus talt koos toakaaslase Ray Love'iga nime Toxic Two alt lugu „Rave Generator", mis sai kiiresti kuulsaks. Singel müüs kuue kuu jooksul üle 100 000 koopia ja jõudis UK singlite edetabelis 15 parima hulka. 1993. aastal rajas ta juba enda plaadifirma Synewave. Damon on teinud ühisprojekte mitmete muusikutega, sealhulgas ameerika *techno*-produtsendi Steve Stolli ning poola päritolu Echoplexiga. Produtseerimise ja leibelibossina tegutsemise kõrval on Damon olnud juba alates 80ndate lõpust DJ ja esinenud üle kogu maailma.

Lisaks mängivad üritusel plaate kohaliku *techno*-skeene esindajad Jónas Thor Gudmundsson *alias* Octal Industries (Thule Records), Polina Domnina (Mürk), Tanel Mütt (KTRL), Artur Lääts (Mürk), sünnipäevalaps Denis Punch (Electric Cafe) jt.

PÜSILEPINGUGA MÜÜRILEHT IGA KUU KOJU
1.80 € EEST. VORMISTA TELLIMUS AADRESSIL
TELLIMINE.EE/MYYRILEHT

AGA KUI SÜLITADA MORAALILE NÄKKU?

Mida teha siis, kui unistused maailma paremaks muutmisest asenduvad küsimustega, kas teha abivajajate heaolu nimel koostööd orjapidajatest ärimeestega või jätta nende elud moraalile alla vandudes saatuse hooleks.

Liina Haldna

Kui ma teeksin oma humanitaarabitöö kõrvalt väikestviisi antropoloogilist uuringut, saaksin suure tõenäosusega teada, et enamik humanitaarabitöötajaid on olnud ühel hetkel naiivsed üliõpilased, kes usuvad a) kiisudesse, kutsudesse ja volontäär-turismi; b) jumalasse, Jeesus Kristusesse või isegi Neitsi Maarjasse; c) Che Guevarasse või „Teeme ära!" tüüpi asjadesse; d) inimõigustesse; e) kohapealse võimekuse ehitamisse, jätkusuutlikusse arengusse ja teistesse Euroopa Liidu loodud terminitesse; või f) mingisse kombinatsiooni eespool mainitutest.

Kuniks nad sisenesid humanitaarabi „pärismaailma" ja said aru, et nad ei ole enam ükski sellest a-st f-ini. Nende idealism suri või on suremas lõpututel kompromissikoosolekutel, kus ei pakuta ei kohvi ega saiakesi. Mõnel juhul ka kontori plastist aiatoolil bürokraatia käes ägades või küüniliste kolleegide seltsis, kes sulle kohaliku viski saatel Ebola-muinasjutte (täiesti eraldi žanr, mida armastavad rääkida need, kes on Ebola-koldes käinud) jutustavad. Ja ka taipamisel, et humanitaarabitöö ei ole seksikas, olgugi et **Angelina**, **Bono**, **Madonna**, **George** ja **Matt** panid sind seda uskuma.

Humanitaarabitöötajad panustavad väga palju moraalset ja emotsionaalset energiat HEATEGEMISSE ning eks siis olegi loogiline, et see minapilt on HEA moraaliga väga tugevalt seotud. Samas on võimalused sattuda humanitaarabitööga seoses moraalsete õuduste keerisesse väga suured. Läbirääkimised ja töötamine HEA ja HALVA piiril kaotavad varsti silme eest kutsud, inimõigused ja jätkusuutliku arengu. Näiteks selleks et pääseda ligi kõige enam abi vajavatele inimestele, on tarvis rääkida läbi pooltega, kelle vaated ajavad sind oksele ning kellele sa tahaksid lihtsalt näkku sülitada ja öelda, et nad on terroristid-sitajunnid. Kui sa oled keegi, kes on alati tõde ülimaks pidanud, ning seal, kust sa tuled, tehakse üldiselt otsuseid nii enam-vähem rahva vajadusi ja ootusi arvestades, võivad läbirääkimised või, veel hullem, kompromissid ja koostöö sinu silmis kurjategijatega hakata tunduma täiesti vastuvõetamatu plaanina. Hoolimata sügavast tülgastumusest tuleb sul sel hetkel ikkagi suhu kogutud tatt alla neelata ja mitte sülitada. Võib-olla isegi nende sinu meelest väga halbade inimestega koostööle asuda ja õhtul voodis hirmus sosistades endalt küsida, kas sa ikka oled HEA…

Kui ma oma kujutletava antropoloogilise uuringuga edasi läheksin, saaksin teada, et mina ise ja mu kolleegid kannatame kõik vähemal või suuremal määral moraalse nartsissismi all. Me võime pidada olulisemaks seda, kas otsused näivad head ja õiged, ning vähem tähtsaks seda, mis tagajärg nendel otsustel on. Selliselt mõeldes seab heategija oma identiteedi ja imago ettepoole oma tegude tagajärgedest. Selliselt mõeldes on HEA asja tegemine pigem iseenda suhtekorralduskampaania, enda identiteedi ja imago ehitamine, mõtlemata oma tegude/tegematajätmiste tagajärgedele. Arvestades, et humanitaarabitöötajad tahavad ju siiski maailma paremaks muuta, on see väga vastuoluline – kuidas saab keegi, kes tahab üle kõige leevendada inimeste kannatusi, olla ise kammitsetud eneseimetlusest.

Kõik need olukorrad, kus sa lennukis kõrvalistujale *casually* mokaotsast ütled, et ah, ma siin sõidan maailma päästma, mis ise, või oled sugulastega pika laua taga ja kõik uhkelt sinu poole pead noogutavad. Kurat, ma olen ju hea! Maksimaalse moraalse nartsissismi puhul tuleks selles eespool kirjeldatud situatsioonis nendele terroristidele näkku sülitada. Päris ausalt, see oleks super lugu, mida kodus pika laua taga rääkida. Samas on selle sülitamise tagajärg see, et abivajajad, kelleni oli tarvis jõuda, surevad suure tõenäosusega ära – nälga või kergesti ennetatavatesse ja ravitavatesse haigustesse, sest mingil Birkenstocki sandaalide ja kollaseks higistatud T-särgiga tüübil on kõrge moraal!

Sellel pooleldi anonüümselt kirjeldatud olukorral on tegelikult tõepõhi all. Liibüa ranniku transiitorjalaagrites, mis on ülerahvastatud ja kus on puudu kõigest – toidust, veest ja ravimitest –, ootavad väga paljud inimesed pääsu Vahemerele. Nende laagrite bossid on orjapidajad-ärimehed, kui nii võib öelda. Ometigi on ainuke võimalus laagrites olevate inimeste kannatusi leevendada, kui orjapidajad-ärimehed seda lubavad. Ja see tähendab, et Birkenstockil tuleb orjaärimeestega koos töötada.

Selleks et pääseda ligi kõige enam abi vajavatele inimestele, on tarvis rääkida läbi pooltega, kelle vaated ajavad sind oksele.

Või mis saab siis, kui ühel hetkel tuleb välja, et riik, kus su organisatsioon töötab ning kes on seni olnud igati koostööaldis partner, on süstemaatiliselt üht rahvusgruppi taga kiusanud, sõjavägi on neid tapnud, elusalt põlema pannud ja vägistanud? Kas siis on ÕIGE seal oma asjad kokku pakkida ja riigis tegevus lõpetada, sest me ju ometigi ei tööta koos jõhkrate režiimidega? (See ei ole muinasjutt, see on Myanmar ja rohingjad.) Lahkudes kannatavad kõige kaitsetumad inimesed, kelle jaoks meie sealolek on ainuke võimalus saada HIV ravi. Sinna jäädes oled sa samas justkui ühes paadis genotsiidi korraldajaga.

Kas siis teha õiget asja või teha asju õigesti?

Aga nagu üks karastunud Ebola-muinasjutu vestja ükskord jutu lõppu poetas, on kirjanikul **Luigi Pirandellol** meile samuti sel teemal üht-teist öelda: „Kui me vaid näeksime kõike seda kahjut, mida me head tehes põhjustada võime."

Tänavu 27. jaanuaril toimus Los Angeleses orjanduse vastane meeleavaldus, kus pöörati tähelepanu migrantide kuritarvitamisele. Foto: Mark Ralston/Scanpix

Liina Haldna töötab maailma ühes suurimas humanitaarabiorganisatsioonis Piirideta Arstid epidemioloogina. Praegu on ta Mosambiigis, kus ta töötab HIV ja AIDSi ennetuse ning raviga. Liinale meeldivad Aafrika, teater ja jooksmine.

MITTELOODUD JA LOODUD ARMASTUS

Kristlikus vaimsuses ei saa armastuse mõistmist ja loomist taandada kõigest välistele moraalireeglitele, käskudele ja keeldudele, vaid see baseerub peenetundelisusel ehk oskusel tunda ära armastuse jumalik alge.

Tauri Tölpt

Inimterminoloogias on rohkelt sümboolse tähendusega sõnu, mida me oma igapäevases kõnepruugis kasutame tihti ning mis justkui tähendavad väga palju, kuid samas jälle mitte midagi. „Jumal" ja „armastus" peaksid olema inimeksistentsi kõige ülevamad terminid, kuid need võivad samal ajal mitte midagi tähendada ja meie elu mitte mingil kombel puudutada. Paradoksaalselt ei kasvagi need mõisted välja käegakatsutavatest asjadest, vaid hoopis suhtes ja suhestumises tekkinud kohati lausa seletamatutest tundmustest. Seetõttu pole ka ime, et nii „Jumal" kui ka „armastus"on käinud käsikäes pea kõikides religioossetes ja usulistes liikumistes. Armastus paistab olevat keskne sõnum ka kristluses. Traditsioonis **Johannes Teoloogile** omistatud arusaam „kes ei armasta, ei ole tundnud Jumalat, sest Jumal on armastus" (1Jh 4:16) toob selgelt välja kristluse sügavaima tuumiku. Illustreerivaks näiteks võib tuua ka **apostel Pauluse**, kelle jaoks, vähemalt **Johannes Kuldsuu** tõlgenduses, on usk ja lootus kaduva maailma ajutised nähtused, samas kui „armastus ei hääbu kunagi" (1Kr 13:8).

Jumala kiiratud armastus on oma olemuselt muutumatu, samas kui loodu raames esinev armastus on oma olemuselt muutuv ning piiritletav.

Kuid enne kui sukelduda kristliku armastuse põhjatusse universumisse, tuleb meie mõttemaailma sisestada tasandilise mõtlemise võimekus ehk oskus eristada armastust, mis tuleb Jumalalt endalt, armastusest, mida genereerib loodu ise. Taoline tasandiline suhtumine armastusse, mis manifesteerub kõige tugevamalt ehk idakristluses, tekitab eristuse (mitte eraldamise) mitteloodud ja loodud armastuse vahel. Mitteloodud armastuseks peetakse Jumala enda sisest, aga ka väljapoole kiiratud armastust, mis on loonud universumi ja kõik, mis selle sees on. Taolise jumalikult loova armastuse tulemiks on aga loodud universumisisene armastus, mille sees genereerib loodu armastust vastavalt oma tasandi eripäradele. Jumala kiiratud armastus on oma olemuselt muutumatu ning seega alguseta ja lõputa, samas kui loodu raames esinev armastus on oma olemuselt muutuv ning piiritletav. Loodu võimekus genereerida armastust on võimalik vaid tänu mitteloodud Jumala enda armastusele, mis kõige ülalpidajana (kr *pantokratōr*) hoiab kõike toimimas, sh meid ja meie armastust. Kristluses on seega olemas n-ö universumi(sisene) ehk meile kõigile suuremal või vähemal määral tuttav loodud tasandi armastus ning universumist väljas olev tasanditeväline (absoluudi) armastus, millega osadusse on loodul saladuslikul viisil siiski võimalik astuda.

4.–5. sajandi teoloog Püha Augustinus. Raamatuillustratsioon aastast 1720. Allikas: Flickri kasutaja Internet Archive Book Images

MÜSTILINE JUMALIK ARMASTUS

Väljaspool loodu tasandit eksisteerib kristluses Kolmainu Jumala hüpostaaside/isikute vaheline ehk Jumalasisene armastuse suhe. Taolist armastust peetakse kiriku teoloogilises pärimuses olemuslikuks armastuseks ehk millekski, mis on Jumal ise. Tänu igavesele armastuse suhtele, mis eksisteerib Kolmainu Jumala enda sees, saabki Jumalat pidada armastuseks – sest Jumal on üks, aga mitte üksi. Vaatamata sellele, et see jumalik armastus on loodule oma olemuselt kättesaamatu ja mõistetamatu, on ta siiski kaudselt vahendatav Jumala mitteloodud armastuse energiate kaudu. Analoogseks näiteks võib tuua päikese, mis jääb oma olemuselt meile liiga tuliseks ja kättesaamatuks, kuid mis saab igaühele meist kaudselt siiski tunnetatavaks selle energeetiliste kiirte kaudu.

See looduga suhestuv jumalik armastuse energia, mis on ise väljaspool loodut, kuid mis „hingab" loodu sees, liigub aga inimkogemuse müstilistel ja seletamatutel radadel. Idakiriku müstikutest hesühastid (kr *hēsychia* – vaikus) kirjeldasid seda armastust jumaliku valguse nägemise ja tundmisega, millel pole aga samal ajal mingit pistmist meie arusaamaga valgusest, tunnetusest ega nägemisest. Kokkupuude jumaliku armastusega on seega miski, mis ületab kõik selle, mis üldse on. Taolises armastuse tundmuses jõudsid idakiriku müstikud aga lausa olukorda, kus apofaatiliselt ei suutnud nad omistada Jumalale enam isegi terminit „olemine" (kristlik ateism?). Ja seda põhjusel, et loodu tundmused ja tajud suudavad suuremal või vähemal määral registreerida olevana vaid seda reaalsust, mille osa ta ka ise on. Kuidas aga on võimalik armastuse suhe „millegagi-kellegagi", mis meie reaalsuse standardite järgi justkui olemaski pole, jääb siinpuhul vastamata ja liigub kristlikus mõttes müstilisse *hēsychia*'sse ehk vaikusesse, mis toob askeedile (harjutajale) südamesse armastusest tulvil rõõmu ja rahu. Täpselt nagu **Sokratese** jaoks tähendab ülim teadmine seda, kui mõistetakse paradoksaalselt, et midagi ei teata, nõnda seisneb ka kristlik osadus Jumala armastusega tundmusel ja nägemisel, mida ei tunta ega nähta. Taoline vastuolulisus ei oma filosoofilist eesmärki lihtsalt kõike ähmaseks ajada, vaid tunnistab, et ülima armastusega osadusse astudes liiguvad meie kogemused ja tundmused väljapoole loodu arusaama kogemusest ja tundmusest. Vaikus on siinpuhul justkui kõige täpsem viis „rääkida" sellest armastusest, kus pole enam mingit armastusest ilmajäämise hirmu ega ka soovi saavutada mingit konkreetset armastuse kogemust või tundmust. See vabastavasse vabadusse viiv jumalik armastuse teekond on paljude kirikuisade järgi just see, kuhu iga kristlane oma teel ka kutsutud on.

LOODUD ARMASTUSE ÕIGE KASUTAMINE

Kuid kõige sellega ühes terviklikkuses eksisteerib ka loodu ehk universumi tasandi armastus, kus kogu suhestumine toimub loodud universumi raames ning loodud energiate tundmustes. Erinevalt Jumalast endast välja kiiratavast on antud energiad, kogemused ja tundmused sellel tasandil inimesele omasemad ning selgemini äratuntavad, kuna kuuluvad koos inimesega samasse reaalsusesse. Taolisi tundmusi võime me väga selgelt ja kohati ka jõuliselt tajuda ning kogeda, andes seda liigikaaslastele, loomadele, loodusele jne ning saades seda neilt vastu.

Selline armastus on suuresti suhestuva inimese vaba tahte tõlgenduse vili – inimesel endal on siin voli seda suunata ja luua, nagu tema tahe õigeks peab. Seetõttu saab meil loodud maailmas olla nii palju armastuse definitsioone ja viise, kui palju on inimesi. Kristliku pattulanguse järgses reaalsuses võibki segaduses oleval inimesel olla selleks armastuse suhteks absoluutselt kõik alates mõnuainetest ja autodest kuni patoloogilise vägivalla ja nartsissistliku eneseimetlemiseni välja.

Rääkides inimkonna tundmustest, tuleb kindlasti välja tuua, et kristluse jaoks puuduvad inimkonnal emotsioonid, mis oleks iseenesest halvad. Kõik meie loomupärased tunded on olemuselt alati head, probleem seisneb aga tihti nende vales kasutamises, kuna meie vaba tahe ei mõista oma segaduses kõikide nende meie sees pulbitsevate tundmuste algset tähendust, eesmärki ja rolli. Seda mõistmata hakkamegi me enda seest välja kasvavaid energiaid valesti kasutama või lolli peaga hoopis alla suruma. **Püha Damaskuse Johannes** toob seoses antud teemakäsitlusega välja, et emotsioonide blokeerimine ajab inimese lõppude lõpuks lihtsalt hulluks, askeesi eesmärk pole siin tundeid kinni keerata (inimlooma piinata), vaid neid suunata ja kasutada sellel eesmärgil, nagu Looja nad meile andnud on.

Samasugusel viisil kutsub kristlus aga inimest ära tundma ka armastuse energia õiget suunamist. Selleks peaks inimene esmalt uskuma, et armastuse prototüübiks, allikaks ja eeskujuks pole ainuisikuliselt tema ise, vaid alguseta Jumal, kelle igaüks meist võib leida sügavalt oma hingest. Olles osaduses selle jumaliku prototüüpse armastusega, loob inimene sellesama armastuse najal ja inspiratsioonil armastust, mis üritab alati armastades sarnaneda oma prototüübiga ja olla looja sarnaselt oma Loojaga. Heaks näiteks on **Jeesus Kristus**, kes viis oma inimliku loodu tasandi

TELEFONIPOLSI ARMASTUS

armastuse ja tahte energia täielikult kooskõlla oma jumaliku mitteloodud armastuse energiaga.

RASKE RISTIKANDMISE TEEKOND

Kuigi kristluses räägitakse armastusest nii enne kui ka pärast sööki, pole taolisel armastuse teel olemine sootuks midagi iseeneslikku. Kristluses ei saa elada armastuses lihtsalt niisama sellest rääkides või kogukonna emotsionaalses ühtsuses tekkinud tunnet kogedes. Kristlik armastus, mis suunab oma imiteerivad pilgud absoluudi, mitte kõigest ainult loodu poole, vajab realiseerimiseks kogu oma pühendumist usu, meeleparanduse ja askeesi tööriistade kaudu. Usk ongi siinpuhul enese avamine ja usaldamine täiesti uut sorti armastusele – Jumala mitteloodud armastusele. Meeleparandus (kr *metanoia*) on vahend, mis aitab armastuse prototüübi poole suunatud inimesel muuta oma meeleseisundit ja tuua end regulaarselt välja segaduse illusioonidest. Askees ehk harjutus aga treenib meie vaba tahet, et siis seda jumaliku pitseriga inimlikku armastust oma igapäevaelus realiseerida ning vormis hoida.

Nii veider kui see ka ei tundu, jääb kristlikus pärimuses armastusest üksi väheseks. Ilma toetavate abivahenditeta kaotab inimene esimeste raskuste ja segaduste tekkimisel nii kontakti jumaliku armastusega kui ka võimekuse selle najal luua ja ära tunda armastust. Kristlik armastus on suhestuv teekond, kus on oma tõusud ja mõõnad ning mis pole pelgalt lust ja lillepidu. Antud armastuse teekond nõuab pingutust ja enese avamist ning see on ka põhjus, miks suur osa kristlastest sellega üldse tegeleda ei julgegi, seda lausa salaja võimatuks peavad ning selles omal kombel pettuvad. Taoline tekkinud tühimik asendatakse tavaliselt ühelt poolt passiivsuse ja ükskõiksusega, teisalt aga moralismi ja traditsionalismiga ning õigesse käitumisse, sõnastamisse ja riitusesse kinnijäämisega. Sellest samm edasi on juba liikumine religioossesse fundamentalismi, kus armastuse tühimikku täidetakse äärmusliku hirmu, meeleheite ja vägivallaga.

Kristliku armastuse teekond nõuab pingutust ja enese avamist, mistõttu suur osa kristlastest sellega tegeleda ei julge, seda võimatuks peavad ning selles omal kombel pettuvad.

Vaatamata sellele, et kristlus on läinud aja jooksul populistlikult massidesse, on ta oma olemuselt alati olnud raske ristikandmise teekond. Kuigi enamikule võib see näida mõttetult morbiidne, tekib kristluse puhul nõtruses ja raskuses aga paradoksaalsel kombel võimalus välja tuua ja näidata, et tõeline armastus ei lõppe ka siis, kui asjad väga raskeks ja hulluks lähevad. Vastupidi, nendel hetkedel võimendub ta hoopis veelgi ülevamasse staadiumisse. Kristlus kutsub inimest õppima armastama mitte vaid siis, kui tal tore ja rõõmus olla on, vaid ka siis, kui õudus on katnud kogu tema maailma.

KURJUSE ERISTAMINE KURJATEGIJAST

Välja kiirata armastust nende suhtes, kes meid armastavad, on lihtne, kuid teha seda ka nende suhtes, kes meid vihkavad ja meie elu põrguks muudavad, nõuab teistsuguse armastuse tasandi saavutamist. Paljud piinarikkasse märtrisurma teel olnud usukannatajad suutsid ka neil rasketel hetkedel siiski välja tuua ülima armastuse väljenduse, mis oli suunatud nii Jumala kui ka nende tapjate poole, kelle eest palvetasid nad Kristuse armastuse eeskujul kuni oma viimse hingetõmbeni: „Isa, anna neile andeks, sest nad ei tea, mida nad teevad!" (Lk 23:34) Suuta jääda siiski armastajaks vaatamata kogu maailma õudusele ning vihale on miski, mis vajab väga peenetundelist Jumala armastuse mõistmist ja askeesi elluviimise võimekust.

Jumaliku armastusega kokkupuude on miski, mis ületab kõik selle, mis üldse on.

Kuigi kristlik armastuse peenetundelisus on väga laialdane ja pigem usul baseeruv ning kogetav eluline mõiste, tooksin ma siinpuhul välja **Aleksandria peapiiskopi Clementi**, kes kirjutab meile juba II sajandil, et kristlik põhimõte armastada oma vaenlast ei tähenda armastada kurjust, küll aga kurjategijat; see ei tähenda armastada abielupetmist ega ka vargust, küll aga abielupetjat ja varast – ning seda kõike põhjusel, et nad on inimesed, Jumala armastuses ja Tema kuju järgi loodud olendid.

Treenida oma võimekus eristama kurjust kui nähtust selle tegijast (Jumala loodu) tundub aga paljudele kohati liiga raske ja vaevanõudev ettevõtmine. Inimlikult näib tõesti lausa võimatu eristada mõrvaris, kes on tapnud meile väga lähedase inimese, hukkamõistvat tegu ja armastusväärset tegijat – inimesest endast saab meid vallutanud emotsioonis kurjuse põlastav ja hävitamist vajav kehastus. Kuid just seda kadumatut ja peenetundelist armastust, mis on võimeline iga inimese suhtes hoolt ja armastust välja kiirgama, ilma et kiidetaks heaks inimese sooritatud kurjus, pakubki Jumal oma ilmutuses ja lihakssaamises inimkonnale.

Nii väga kui me ka seda ei tahaks, ei saa kristlikus vaimsuses armastuse äratundmist ja loomist taandada kõigest välistele moraalireeglitele, käskudele ja keeldudele, mida Johannes Kuldsuu sõnul inimene perfektselt oma kurjuse õigustamiseks ära suudab kasutada; samuti ei saa me seda taandada ka üdini abstraktsetele ja individualistlikele tundmustele ning tõlgendustele loodud maailma energiatest – ta baseerub hoopis peenetundelisusel, mille arendamiseks on kasutada lai valik abivahendeid. Andes meile usuna armastuse prototüübiks elava suhte Kolmainu Jumalaga, toetavateks vahenditeks palve, salasused (sakramendid), pideva meeleparanduse ja treeningu (askeesi), mis kõik käsikäes aitavad luua inimese, kes õpib peenetundelisel viisil nii ligimeses kui ka iseeneses ära tundma ja looma tõelist armastust, mille rahustav ning lohutav vägi suudab ilma sõnagi lausumata puudutada inimeste südameid ja muuta nende elusid – nii usklike kui ka mitteusklike.

Tauri Tölpt on teoloog, Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku Hiiumaa Jumalasünnitaja Sündimise koguduse liige ning Usuteaduse Instituudi õigeusu õppetooli koordinaator ja dogmaatika õppejõud.

„Kõik otsivad seda õiget. Mõned leiavadki. Aga see õige võib osutuda aja jooksul täiesti valeks, sest ilmnema hakkavad vead ja puudused ning ideaal variseb kokku."

Katrin Maimik

Armastusele mõtlemine, selle üle filosofeerimine ja selle tundmine on tõeline privileeg. Vahel jalutan tänavatel, vaatan inimesi ja mõtlen, et huvitav, kas nad on õnnelikud. Kas see tädi, kes koera jalutab, kas ta on õnnelik? Kas see onu lapsevankriga pühapäeva hommikul, kas ta on õnnelik? Siis tunnen end veidi süüdi. Teised mõtlevad, kuidas peret toita, mina siin heietan oma mõtteid armastusest ja õnnest. Kõik otsivad seda õiget. Mõned leiavadki. Aga see õige võib osutuda aja jooksul täiesti valeks, sest ilmnema hakkavad vead ja puudused ning ideaal variseb kokku. Ehk peakski pigem seda valet otsima? Otsid kõige valema inimese üldse ja siis üllatud, kuidas mõni tema omadus sulle siiski meeldima hakkab. Ja lõpuks on neid omadusi võib-olla isegi mitu.

Mul oli kunagi üks noormees. Kõik tundus ideaalne kohtumise momendist peale. No ideaalne selles mõttes, mida üks 16-aastane võiks poistest mõelda ja soovida. Sõitsin õhtuse bussiga koolist koju, viiulikast käes, minu kõrvale istus sügavate silmadega tumesinistes tunkedes noormees. Ta asetas oma spordikoti istme alla ja uuris, kas ma mängin viiulit. Ütlesin, et natukene. Siis hakkas ta rääkima, et käib karatetrennis ja töötab Eesti Telefonis ning et tal on auto ka, aga see on tööauto. Trennis käib ikka bussiga. Tema nimi oli Rainer. Lobisesime ja tema ilusad silmad muudkui puurisid end minusse. Nii ta hakkaski mind oma tööautoga kooli viima ning käest hoides koolimaja ukseni saatma. Olin väga rahul. Mul on autoga kutt. Mis sest, et selline naksitrallide auto ja peal Eesti Telefoni logo, ikkagi auto. Mulle hakkas tunduma, et armastus võib üks päris lahe asi olla.

Ühel päeval ütles Rainer, et ta tahaks mulle vahel helistada, et kas annaksin talle oma numbri. Mul aga polnud kodus telefonigi ja mobiilid siis veel nii levinud ei olnud. Rainer muidugi nägi kohe lahendust. Ta tuli külla ja paigaldas meile ühe oma aja kohta päris moodsa Ericssoni lauatelefoni, mille ta töölt sai. Aga see oli viga. Nüüd hakkas Rainer mulle iga õhtu helistama ja rääkima, kuidas ta kuulab Michael Boltonit, missuguseid tähti ta parasjagu aknast näeb ja kõike sellist romantilist sousti, mis mulle üldse peale ei läinud. Huvitav oli ennast tundma õppida. Olin arvanud, et romantika on just midagi minu jaoks… See, mis filmides nähtud. Aga vastupidi. Võpatasin alati, kui telefon helises. Lõpuks olin nendest kõnedest nii tüdinenud, et palusin emal vastata, et mind pole kodus. Vahel tõmbasin kaabli üldse seinast välja. Ka meie kohtumised Raineriga jäid harvemaks, eelistasin minna üksi kooli, leides pidevalt vabandusi, koolist ära minnes sageli hiilisin, et ei peaks kohtuma. Ma ei tea, mis mul viga oli. Nii tore poiss ju, püüdlik ja hooliv. Kuidagi see suhe meil siis vindus, tema muudkui tahtis, et asi edasi areneks, mina ei julgenud öelda, et appi, millal see kõik küll lõpeb. Armastus hakkas tunduma suhteliselt nõme värk.

Hakkasin nutma ja ütlesin, et mulle vist ei meeldi armastus.

Ühel õhtul, kui koju tulin, leidsin köögist laualt vaasist roosid ja kausist kommid. Ema ütles, et Rainer käis, et mulle sünnipäevaks õnne soovida, aga ei jõudnud siis enam oodata ja läks ära. Mul oli temast sel hetkel nii kahju. Järgmine päev võtsin ennast kokku, kutsusin Raineri külla, istusime suures toas põrandal, ta hoidis mu kätest kinni. Ja üritas siis suudelda. Kõik! Kohutav! Sain aru, et armastus ei pruugi olla minu jaoks. Hakkasin nutma ja ütlesin, et mulle vist ei meeldi armastus. Rainer oli väga õnnetu, aga aktsepteeris olukorda ja läks ära. Nii see lugu lõppeski.

Ja mida ma sellest õppisin? Mitte midagi tegelikult. Armastusega ongi nii, et sa pead lihtsalt proovima, mõnikord oled selleks valmis, teinekord jälle mitte. Vahel jääb armastus su juurde kauemaks, teinekord aga libiseb käest kui angerjas. Ja vahel armastus muidugi ei küsi millestki, ei küsi, kas on õige või vale, ta lihtsalt tabab sind nagu välk, nagu Soome puss, kui tsiteerida klassikuid.

Katrin Maimik on oma maailmatunde saanud Lihula-nimelisest väikelinnast, maailmavalu Tartu-nimelisest ülikoolilinnast ja maailmahaarde Tallinna-nimelisest suurlinnast. Lõpetanud Tartu Ülikooli ja BFMi. Kahe tütre ema, stsenarist ja režissöör. Kultuuriturundusfirma Väike Objekt A omanik.

virukeskus
Tour de
MOOD
Viru Keskus · Viru väljak 4 · 10111 Tallinn · virukeskus.com